

ΤΕΙ ΠΕΛΟΠΟΝΗΣΟΥ

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ

ΘΕΜΑ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΕΝΔΙΚΗ ΚΑΙ ΑΥΤΟΔΥΝΑΜΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ
ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΣΠΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ ΟΔΥΣΣΕΑΣ

ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΑ : ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΥ ΕΛΠΙΝΙΚΗ

ΚΑΛΑΜΑΤΑ 2016

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	σελ.3
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	σελ.4
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	
ΔΙΚΑΙΩΜΑ.....	σελ.5
1.1 ΕΝΝΟΙΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ.....	σελ.5
1.2 ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ.....	σελ.6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	
ΕΝΔΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ.....	σελ.13
2.1 ΟΡΙΣΜΟΣ ΕΝΔΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ.....	σελ.14
2.2 ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΩΝ.....	σελ.14
2.3 ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΔΙΚΗΣ.....	σελ.15
2.4 ΑΓΩΓΗ.....	σελ.17
2.4.1 ΕΝΝΟΙΑ ΑΓΩΓΗΣ.....	σελ.17
2.4.2 ΑΣΚΗΣΗ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ.....	σελ.19
2.4.3 ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ.....	σελ.27
2.4.4 ΕΝΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΑΡΝΗΣΗ ΑΓΩΓΗΣ.....	σελ.34
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	
ΑΥΤΟΔΥΝΑΜΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ.....	σελ.35
3.1 ΑΥΤΟΔΙΚΙΑ.....	σελ.35
3.2 ΑΜΥΝΑ.....	σελ.39
3.3 ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΑΝΑΓΚΗΣ.....	σελ.45
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	σελ.50
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	σελ.51

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα πτυχιακή εργασία έχει ως αντικείμενο μελέτης, την Ένδικη και Αυτοδύναμη Προστασία του Δικαιώματος. Αρχικά με τον όρο Δικαίωμα, εννοούμε την εξουσία, δηλαδή τη δύναμη που παρέχεται από πρόσωπο για να ικανοποιήσει τα συμφέροντα του ακόμα και αναγκαστικώς, δηλαδή με τη βοήθεια της δημόσιας αρχής.

Στη συνέχεια εξετάζουμε την Ένδικη Προστασία, η οποία είναι εκείνη που παρέχει η πολιτεία με τα δικαστήρια της και ρυθμίζεται από το δίκαιο, εκείνου που του προσβάλλεται το δικαίωμα να ασκεί αγωγή και ζητά από το αρμόδιο δικαστήριο την έκδοση κατάλληλης απόφασης. Αντικείμενο της Ένδικης Προστασίας είναι η Αγωγή, η οποία αποτελεί τη θεμελιώδη διαδικαστική πράξη, με την οποία, ανοίγει η πολιτική δίκη και ζητείται από το δικαστήριο η αυθεντική διάγνωση της επίδικης διαφοράς. Επίσης ερευνήθηκαν και οι διακρίσεις πολιτικών δικαστηρίων, σύμφωνα με τα οποία, παρέχεται από το νόμο δυνατότητα αρχικής δικαστικής κρίσης και μετά από άσκηση έφεσης γίνεται έλεγχος της πρωτοβάθμιας κρίσης από δευτεροβάθμιο δικαστήριο.

Τέλος εξετάζουμε την Αυτοδύναμη Προστασία, σύμφωνα με την οποία ο δικαιούχος είναι σε θέση να προστατέψει αυτοδύναμα, δηλαδή μόνος του, χωρίς τη βοήθεια της δικαστικής αρχής, τα δικαιώματά του. Επισημαίνεται ακόμα, ότι η Αυτοδυναμη Προστασία του δικαιώματος επιτρέπεται από το νόμο μόνο σε ειδικές περιπτώσεις δηλαδή την Αυτοδικία, την Άμυνα και την Κατάσταση Ανάγκης.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα πτυχιακή εργασία εκπονήθηκε στα πλαίσια των πτυχιακών εργασιών του τμήματος Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής της Σχολής Διοίκησης και Οικονομίας του Τ.Ε.Ι Πελοποννήσου. Αντικείμενο της εργασίας αυτής είναι η Ένδικη και Αυτοδύναμη Προστασία Δικαιώματος.

Στόχος της πτυχιακής αυτής εργασίας είναι να κατανοήσουμε τις έννοιες Ένδικη και Αυτοδύναμη Προστασία Δικαιώματος και πως μπορούμε να προστατέψουμε τα δικαιώματά μας, Ενδίκως δηλαδή με την παροχή δικαστικής προστασίας, η Αυτοδύναμη, χωρίς τη βοήθεια της δικαστικής αρχής. Η παρούσα εργασία αποτελείται από τρία κεφάλαια.

Στο πρώτο κεφάλαιο διερευνάται η έννοια δικαιώματος καθώς επίσης και οι κατηγορίες δικαιωμάτων. Σκοπός του πρώτου κεφαλαίου είναι να κατανοήσουμε ότι τα δικαιώματα διακρίνονται, για λόγους συστηματικούς, σε διάφορες κατηγορίες με σκοπό την καλύτερη εποπτεία της ύλης και την ευχερέστερη κατανόηση των κανόνων που ισχύουν για τα επιμέρους δικαιώματα. Οι διακρίσεις του δικαιώματος γίνονται με βάση ορισμένα κριτήρια, όπως με βάση την παρεχόμενη εξουσία, με κριτήριο το αν έχουν πληρωθεί οι απαραίτητοι όροι γένεσης του δικαιώματος, με κριτήριο τη δυνατότητα μεταβίβασης, με κριτήριο το ποιος μπορεί να είναι δικαιούχος, με κριτήριο το αν μπορούν να διαιρεθούν κατά ιδανικά μέρη, με κριτήριο τον περιουσιακό ή μη περιουσιακό χαρακτήρα τους, με κριτήριο την αυτοτέλειά τους και τέλος με κριτήριο τη συστηματική διαίρεση του Αστικού Κώδικα.

Στο δεύτερο κεφάλαιο διερευνάται ο ορισμός της Ένδικης Προστασίας. Ένδικη Προστασία είναι αυτή που παρέχει η πολιτεία με τα δικαστήρια της και ρυθμίζεται από το δικονομικό δίκαιο, εκείνου που του προσβάλλεται το δικαίωμα να ασκεί αγωγή και ζητά από το αρμόδιο δικαστήριο την έκδοση κατάλληλης απόφασης. Ακόμα αναφέρονται και οι διακρίσεις δικαστηρίων. Επίσης στο δεύτερο κεφάλαιο διερευνάται η Αγωγή, η οποία αποτελεί τη θεμελιώδη διαδικαστική πράξη, με την οποία, ανοίγει η πολιτική δίκη και ζητείται από το δικαστήριο η αυθεντική διάγνωση της επίδικης διαφοράς. Ακόμα γίνεται αναφορά για την Άσκηση της Αγωγής, η οποία ασκείται με κατάθεση του δικόγραφου. Στη συνέχεια, στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας, μπορεί να ασκηθεί από τους δικαιούμενους, σύμφωνα με τον Αστικό Κώδικα, προφορικά η άσκηση της Αγωγής, με δήλωση τόσο κατά την προδικασία, όσο και στο ακροατήριο (πολιτική) αγωγή εναντίον του κατηγορούμενου και, αν υπάρχει περίπτωση, εναντίον και του αστικώς υπεύθυνου ή εναντίον των νόμιμων αντιπροσώπων τους, για αποζημίωση και αποκατάσταση από το έγκλημα, καθώς και για χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης ή ψυχικής οδύνης. Στο τέλος του δεύτερου κεφαλαίου αναφέρονται οι διακρίσεις της Αγωγής οι οποίες είναι η Καταψηφιστική Αγωγή, η Αναγνωριστική Αγωγή και η Διαπλαστική Αγωγή.

Το τρίτο κεφάλαιο περιγράφει τις τρεις εξαιρετικές περιπτώσεις, δηλαδή την Αυτοδικία, την Άμυνα και την Κατάσταση Ανάγκης, σύμφωνα με τις οποίες ο νόμος επιτρέπει και την αυτοδύναμη προστασία δικαιώματος. Οι διατάξεις για την αυτοδύναμη προστασία είναι αναγκαστικού δικαίου. Αυτό σημαίνει ότι κάθε δικαιούχος μπορεί αυτοδύναμη, δηλαδή μόνος του, να προστατεύσει το δικαίωμά του, μέσα στα πλαίσια που προβλέπει ο νόμος. Σε κάθε περίπτωση υπάρχουν και τα κατάλληλα παραδείγματα ώστε να καταλάβουμε ακριβώς τις σημασίες της Αυτοδικίας, της Άμυνας και της Κατάστασης Ανάγκης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΔΙΚΑΙΩΜΑ

1.1 Έννοια Δικαιώματος:

Το δικαίωμα αποτελεί θεμελιώδη έννοια όχι μόνο του ιδιωτικού αλλά και των λοιπών κλάδων του δικαίου. Όπως συμβαίνει συνήθως με τις θεμελιώδεις έννοιες, δεν είναι εύκολο να διατυπωθεί ένας ορισμός του δικαιώματος. Επί αιώνες προσπαθεί η νομική επιστήμη να προσδιορίσει την έννοια αυτή και να διαμορφώσει έναν γενικώς αποδεκτό ορισμό. Με βάση έναν συγκερασμό των διάφορων θεωριών που έχουν κατά καιρούς διατυπωθεί σχετικά (Regelsberger, Windscheid, Jhering, Duguit κ.α), μπορούμε να διατυπώσουμε τον εξής ορισμό: Δικαίωμα είναι η εξουσία που απονέμεται από το δίκαιο στο πρόσωπο (φυσικό ή νομικό) για την ικανοποίηση έννομων συμφερόντων του. Τα συμφέροντα αυτά μπορεί να είναι οικονομικά (π.χ. το συμφέρον του δανειστή για την επιστροφή του δανεισθέντος χρηματικού ποσού), προσωπικά (π.χ. το συμφέρον του τέκνου για σωστή άσκηση της γονικής μέριμνας) ή απλώς ηθικά (π.χ. το συμφέρον του κληρονόμου του δωρητή να ανακαλέσει τη δωρεά, εάν ο δωρεοδόχος θανάτωσε το δωρητή, άρθρο 506 του Αστικού Κώδικα). Πολλές φορές το δικαίωμα ενός προσώπου είναι δυνατό να ικανοποιεί το συμφέρον περισσότερων προσώπων, έστω και αντανακλαστικά. Για παράδειγμα το δικαίωμα υπαναχώρησης από τη σύμβαση πώλησης (άρθρο 540 του ΑΚ) εξυπηρετεί κυρίως τα συμφέροντα του αγοραστή αλλά αντανακλαστικά και αυτά των δανειστών του.

Το δίκαιο απονέμει στα πρόσωπα ποικίλες δυνατότητες, εξουσίες ή ελευθερίες (π.χ. την ελευθερία του συμβάλλεσθαι, του διατιθέναι), οι οποίες δεν αποτελούν όμως δικαιώματα με τη στενή έννοια του όρου. Δικαίωμα με τη στενή έννοια υπάρχει, όταν το δίκαιο απονέμει στο πρόσωπο συγκεκριμένη εξουσία, η οποία ανήκει σ' αυτό, ασκείται από αυτό και προστατεύεται από το δίκαιο κατά την άσκηση της (π.χ. η εξουσία του κυρίου ενός πράγματος). Πολλές φορές από ένα δικαίωμα απορρέουν περισσότερες εξουσίες (π.χ. από το δικαίωμα της κυριότητας απορρέουν οι εξουσίες του κυρίου να διαθέτει το πράγμα κατ' αρέσκεια και να αποκλείει κάθε ενέργεια άλλου πάνω σ' αυτό). Οι εξουσίες αυτές δεν είναι ιδιαίτερα αυτοτελή δικαιώματα, αλλά αποτελούν περιεχόμενο του ίδιου δικαιώματος

Μερικοί συγγραφείς, επηρεασμένοι από την ορολογία που χρησιμοποιείται σε ξένα δίκαια, χρησιμοποιούν αντί του όρου «δικαίωμα», τον όρο «δίκαιο εξ υποκειμένου». Οι δύο όροι είναι βέβαια ταυτόσημοι. Στο ελληνικό δίκαιο όμως, αφού έχουμε τον όρο «δικαίωμα», δεν είναι σωστή η χρησιμοποίηση του όρου «δίκαιο εξ υποκειμένου, που αποτελεί απόδοση στα ελληνικά του αντίστοιχου αλλοδαπού όρου (subjektives Recht, droit subjectif, diritto sogettivo) από γλώσσες, οι οποίες δεν διαθέτουν αυτοτελή όρο αντίστοιχο προς τον ελληνικό «δικαίωμα».

Από τον παραπάνω ορισμό προκύπτει ότι τα στοιχεία της έννοιας του δικαιώματος είναι τα ακόλουθα:

α) Η εξουσία, δηλαδή η δύναμη που παρέχεται από πρόσωπο για να ικανοποιήσει τα συμφέροντα του, ακόμα και αναγκαστικώς, δηλαδή με τη βοήθεια της δημόσιας αρχής.

β) Η απονομή της εξουσίας αυτής από το δίκαιο και όχι από άλλο ρυθμιστικό σύστημα(π.χ. την ηθική).

γ) Η απονομή σε ορισμένο πρόσωπο, το οποίο αποτελεί τον φορέα του δικαιώματος και είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένο με αυτό, δεδομένου ότι το δικαίωμα χωρίς δικαιούχο δε νοείται.

δ) Η χρήση της εξουσίας για την ικανοποίηση έννομου συμφέροντος, όπως αυτό προσδιορίζεται από το περιεχόμενο του δικαιώματος.

1.2 ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

Σκοπός της διάκρισης: Η επιστήμη κατατάσσει τα δικαιώματα για λόγους συστηματικούς σε διάφορες κατηγορίες με σκοπό την καλύτερη εποπτεία της ύλης και την ευχερέστερη κατανόηση των κανόνων που ισχύουν για τα επιμέρους δικαιώματα. Οι διακρίσεις του δικαιώματος γίνονται με βάση ορισμένα κριτήρια, όπως την παρεχόμενη, με το δικαίωμα εξουσία, το μεταβίβαστο και διαιρετό του δικαιώματος.

1.2.1 Διάκριση με βάση την παρεχόμενη εξουσία

α) Εξουσιαστικά Δικαιώματα:

Με βάση το είδος της παρεχόμενης εξουσίας διακρίνονται τα δικαιώματα σε εξουσιαστικά και διαπλαστικά. Εξουσιαστικά δικαιώματα, είναι αυτά που παρέχουν στο δικαιούχο εξουσία πάνω σε κάποιο πράγμα ή σε άλλο αγαθό. Τα εξουσιαστικά δικαιώματα διακρίνονται σε απόλυτα και σχετικά.

•Απόλυτα:

Απόλυτα δικαιώματα είναι αυτά που παρέχουν άμεση εξουσία σε ορισμένο αντικείμενο ή και σε ορισμένο πρόσωπο κατά τέτοιο τρόπο, ώστε όλα τα άλλα πρόσωπα να υποχρεούνται να απέχουν από κάθε προσβολή του δικαιώματος(δικαίωμα γονικής μέριμνας, κυριότητα, προσωπικότητας). Τα δικαιώματα αυτά ισχύουν έναντι όλων και κάθε πρόσωπο οφείλει να τα αναγνωρίζει και να τα σέβεται. Απόλυτα δικαιώματα είναι τα εμπράγματα, τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας, τα δικαιώματα προσωπικότητας.

Παράδειγμα: Ο Α εγκατέστησε την ερωμένη του Γ στην οικογενειακή κατοικία και χρησιμοποιούσε μαζί της το ένα υπνοδωμάτιο, ενώ η σύζυγος Β με την κόρη του ζεύγους περιορίστηκαν στο άλλο υπνοδωμάτιο. Τους λοιπούς χώρους του διαμερίσματος(κουζίνα, λουτρό) χρησιμοποιούσαν όλοι από κοινού. Κατόπιν αγωγής της Β καταδικάστηκε η Γ να εγκαταλείψει το σπίτι, γιατί προσέβαλλε το απόλυτο δικαίωμα της Β για συμβίωση με τον άνδρα της (ΑΚ 1386).

•**Σχετικά:**

Σχετικά δικαιώματα είναι αυτά που παρέχουν στο δικαιούχο(δανειστή) την εξουσία να υποχρεώσει συγκεκριμένο πρόσωπο(οφειλέτη) σε συγκεκριμένη πράξη, παράλειψη ή ανοχή. Επομένως, στρέφονται μόνο έναντι του υποχρέου και μπορούν μόνο από αυτόν να προσβληθούν. Υπάρχουν όμως και εξαιρέσεις όπου το σχετικό δικαίωμα «τρίτενεργεί», δηλαδή στρέφεται και κατά τρίτου ενώ μπορεί να προσβληθεί και από αυτόν (ΑΚ 479, 614, 939, 919). Η σπουδαιότερη κατηγορία σχετικών δικαιωμάτων είναι τα ενοχικά, δηλαδή αυτά που συνίστανται στο δικαίωμα ενός προσώπου(δανειστή) να απαιτήσει από ένα άλλο πρόσωπο(οφειλέτη) την εκπλήρωση κάποιας παροχής(ΑΚ 287).

Παράδειγμα: Ο Α αγοράζει από τον Β ένα μοτοποδήλατο. Με την κατάρτιση της σύμβασης πώλησης δεν αποκτά ο Α ακόμη την κυριότητα στο πράγμα(δηλαδή απόλυτο δικαίωμα) αλλά απλώς δύο αξιώσεις(δηλαδή ενοχικά δικαιώματα) για μεταβίβαση της κυριότητας και παράδοση του πράγματος (ΑΚ 513). Εάν ο τρίτος καταστρέψει το μοτοποδήλατο, ο Α χάνει τις παραπάνω αξιώσεις του (ΑΚ 336) αλλά δε μπορεί να ζητήσει από τον Γ αποζημίωση, σύμφωνα με το άρθρο 914 του ΑΚ, γιατί δεν ήταν ακόμη κύριος του πράγματος. Αξίωση αποζημίωσης έχει ο Β κατά του Γ (ΑΚ 914), την οποία μπορεί βεβαίως να ζητήσει ο Α από τον Β. Θα πρέπει, λοιπόν να καταβάλει στον Β το συμφωνηθέν τίμημα ΑΚ(380).

β) Διαπλαστικά Δικαιώματα:

Διαπλαστικά δικαιώματα είναι εκείνα που παρέχουν στο δικαιούχο τη δυνατότητα να επιφέρει μονομερώς μια έννομη μεταβολή πάνω σε δικαίωμα ή έννομη σχέση ή κατάσταση. Η άσκησή τους δηλαδή δεν προϋποθέτει τη σύμπραξη του προσώπου κατά του οποίου στρέφονται. Διακρίνονται σε αυτοτελή, δηλαδή σε εκείνα που δε συνδέονται προς υφισταμένη έννομη σχέση, όπως η κατάληψη αδέσποτου κινητού (ΑΚ 1075) και σε μη αυτοτελή, τα οποία συνδέονται προς μία τέτοια έννομη σχέση και είναι τα περισσότερα (π.χ. δικαίωμα καταγγελίας συνδέεται προς την έννομη σχέση της μίσθωσης πράγματος κατά τις ΑΚ 585). Κατά κανόνα η άσκηση των αυτοτελών διαπλαστικών δικαιωμάτων δεν επηρεάζει τις έννομες σχέσεις άλλου προσώπου, ενώ η άσκηση των μη αυτοτελών διαπλαστικών δικαιωμάτων επιφέρει αλλοίωση ή κατάργηση έννομων σχέσεων, στις οποίες μετέχουν και τρίτα πρόσωπα. Τα διαπλαστικά δικαιώματα ασκούνται με έναν από τους εξής τρόπους:

α) Με μονομερή δήλωση βουλήσεως, απευθείας στο πρόσωπο που θα υποστεί τις έννομες συνέπειες (π.χ. Δικαίωμα καταγγελίας, σύμφωνα με το άρθρο 608 ΑΚ).

β) Με ένσταση (π.χ. Εναγόμενος κάποιος να πληρώσει ποινική ρήτρα, προτείνει με ένσταση το δικαίωμα μείωσης, της ποινικής ρήτρας, σύμφωνα με το άρθρο 409 ΑΚ).

γ) Με αγωγή (π.χ. Δικαίωμα ακύρωσης δικαιοπραξίας, άρθρο 155 ΑΚ).

Χαρακτηριστικό των διαπλαστικών δικαιωμάτων, που τα διαφοροποιεί από τα εξουσιαστικά δικαιώματα, είναι ότι δεν περιέχουν αξίωση έναντι κάποιου ή κάποιων προσώπων να προβούν σε πράξη, παράλειψη ή ανοχή, αλλά δημιουργούν μόνο δέσμευση κάποιων προσώπων, να υποστούν τις έννομες συνέπειες της άσκησης του δικαιώματος. Για το λόγο αυτό τα διαπλαστικά δικαιώματα δεν παραγράφονται αλλά υπόκεινται σε αποσβεστική προθεσμία.

Τα διαπλαστικά δικαιώματα από τη φύση τους δεν είναι δεκτικά εξαναγκασμού γι' αυτό δεν υπόκεινται σε κατάσταση (εκτός αν είναι μεταβιβάσιμα) και δεν ασκούνται από τους δανειστές του δικαιούχου. Επιπλέον δεν υπόκεινται σε συμψηφισμό και δεν είναι δεκτικά επίσχεσης.

Παράδειγμα: Ο Μ (μισθωτής ενός διαμερίσματος) δηλώνει στον Ε (εκμισθωτή) ότι καταγγέλει τη μίσθωση για τις 30 Ιουνίου. Με τη μονομερή αυτή δήλωση του Μ (καταγγελία) λήγει η έννομη σχέση της μίσθωσης στο παραπάνω χρονικό σημείο, χωρίς να είναι αναγκαία η σύμφωνη γνώμη του Ε.

1.2.2 Διάκριση με κριτήριο το αν έχουν πληρωθεί οι απαραίτητοι όροι γένεσης του δικαιώματος

α) Πλήρες δικαίωμα:

Πλήρες είναι το δικαίωμα, όταν έχουν πληρωθεί όλοι οι όροι που απαιτούνται από το νόμο για τη γένεσή του, όπως το δικαίωμα κυριότητας (ΑΚ 1000), το δικαίωμα μεταβίβασης του πωλούμενου πράγματος (ΑΚ 513).

β) Δικαίωμα προσδοκίας:

Δικαίωμα προσδοκίας υπάρχει όταν δεν έχουν πληρωθεί όλοι οι όροι που απαιτούνται κατά το νόμο για την ύπαρξη του δικαιώματος. Το δικαίωμα προσδοκίας διακρίνεται από την απλή πιθανότητα κτήσης ενός δικαιώματος, γιατί στην πρώτη περίπτωση συντρέχουν ήδη κάποια από τα στοιχεία που απαιτούνται για τη γένεση του, πράγμα που δεν ισχύει στην απλή πιθανότητα. Το δικαίωμα προσδοκίας αποτελεί προβαθμίδα του πλήρους δικαιώματος και έχει την ίδια νομική φύση με αυτό. Επομένως μπορεί να μεταβιβαστεί, εφόσον είναι δυνατή η μεταβίβαση του πλήρους δικαιώματος και για τη μεταβίβασή του πρέπει να τηρηθούν οι προϋποθέσεις που απαιτούνται για τη μεταβίβαση του πλήρους δικαιώματος (π.χ. συμβολαιογραφικό έγγραφο και μεταγραφή για μεταβίβαση δικαιώματος προσδοκίας επί ακινήτου), με ανάλογη εφαρμογή των σχετικών διατάξεων.

Παράδειγμα: Ο Α αγοράζει από τον Β έναν Η/Υ με πίστωση του τμήματος και με τον όρο διατήρησης της κυριότητας (ΑΚ 532) στο πρόσωπο του Β μέχρι την πλήρη αποπληρωμή του τμήματος από τον Α. Αυτό σημαίνει ότι στον Α μεταβιβάζεται η κυριότητα (ΑΚ 1034) με την αναβλητική αίρεση (ΑΚ 201) της αποπληρωμής του τμήματος. Μέχρι τότε ο Α δεν είναι κύριος του πράγματος. Έχει όμως ήδη αποκτήσει δικαίωμα προσδοκίας, διότι μόνο από τον ίδιο τον Α (δηλ. από την εκ μέρους του καταβολή του τμήματος) εξαρτάται η απόκτηση της κυριότητας.

1.2.3 Διάκριση με κριτήριο τη δυνατότητα μεταβίβασης

α) Αμεταβίβαστα δικαιώματα:

Με κριτήριο το αν μπορούν να μεταβιβαστούν, τα δικαιώματα διακρίνονται σε αμεταβίβαστα και μεταβίβαστά. Αμεταβίβαστα δικαιώματα είναι αυτά που συνδέονται τόσο στενά και αποκλειστικά με συγκεκριμένο πρόσωπο (το φορέα ή δικαιούχο τους), ώστε δε μπορούν να μεταβιβαστούν σε άλλο πρόσωπο ούτε κατά κανόνα να κληρονομηθούν. Τέτοια δικαιώματα, είναι τα δικαιώματα από τη σύμβαση εντολής ή εταιρείας, όπως επίσης και τα οικογενειακά δικαιώματα.

Σημαντική ειδική κατηγορία αμεταβίβαστων δικαιωμάτων είναι τα λειτουργικά, δηλαδή τα δικαιώματα που έχουν το χαρακτήρα λειτουργήματος και αποβλέπουν στην εξυπηρέτηση των συμφερόντων, όχι του δικαιούχου τους αλλά άλλων προσώπων ή του γενικού συνόλου.

β) Μεταβίβαστά:

Μεταβίβαστά είναι τα δικαιώματα που μπορούν ελεύθερα να μεταβιβαστούν και να κληρονομηθούν. Η πλειοψηφία των δικαιωμάτων ανήκει σ αυτή την κατηγορία.

Παράδειγμα:Οι γονείς ως φορείς της γονικής μέριμνας από κοινού έχουν δικαίωμα να ζουν με το παιδί τους, να επικοινωνούν μαζί του, να το ψυχαγωγούν. Όμως ως φορείς της γονικής μέριμνας έχουν υποχρέωση να φροντίζουν για τον τρόπο διαβίωσης του παιδιού, για την ψυχαγωγεία, την εκπαίδευσή του. Επομένως δεν έχουν, όπως συμβαίνει με τα άλλα δικαιώματα, διακριτική ευχέρεια άσκησης ή μη άσκησης του δικαιώματος γονικής μέριμνας, αλλά υποχρεούνται να το ασκήσουν. Η γονική μέριμνα δηλαδή είναι ένα λειτουργικό δικαίωμα, το οποίο είναι αμεταβίβαστο.

1.2.4 Διάκριση με κριτήριο το ποιος μπορεί να είναι δικαιούχος

α) Προσωποπαγή Δικαιώματα:

Με κριτήριο το ποιος μπορεί να είναι δικαιούχος, τα δικαιώματα διακρίνονται σε προσωποπαγή και πραγματοπαγή. Στα προσωποπαγή το δικαίωμα ανήκει σ έναν (ή περισσότερους από κοινού) ορισμένο δικαιούχο.

β) Πραγματοπαγή Δικαιώματα:

Πραγματοπαγή είναι τα δικαιώματα, των οποίων δικαιούχος είναι όχι ατομικά ορισμένο πρόσωπο, αλλά αναγκαίως ο εκάστοτε κύριος, νομέας ή κάτοχος ορισμένου πράγματος και για όσο χρόνο διαρκεί η σχέση του (κυριότητα, νόμιμη ή κατοχή) προς το πράγμα.

Παράδειγμα:

Ο Α κατέχει ένα έγγραφο, το περιεχόμενο του οποίου αφορά τον Β. Ο Β έχει αξίωση κατά του Α για επίδειξη του εγγράφου (ΑΚ 902). Εάν το έγγραφο περιέλθει στην κατοχή του Γ, τότε υπόχρεος για την επίδειξη θα είναι ο Γ. Η υποχρέωση αυτή δηλαδή δε βαρύνει ορισμένο πρόσωπο αλλά τον εκάστοτε κάτοχο του εγγράφου.

1.2.5 Διάκριση με κριτήριο το αν μπορούν να διαιρεθούν κατά ιδανικά μέρη

α) Διαιρετέα Δικαιώματα:

Με κριτήριο το αν μπορούν να διαιρεθούν, έτσι ώστε να ανήκουν σε περισσότερα πρόσωπα κατά ιδανικά μέρη, τα δικαιώματα διακρίνονται σε διαιρετέα και αδιαίρετα. Διαιρετέα είναι τα δικαιώματα που μπορούν να ανήκουν σε περισσότερα πρόσωπα από κοινού κατά ιδανικά μέρη. Κάθε ιδανικό μέρος του δικαιώματος παρουσιάζει αυτοτέλεια απέναντι στα άλλα, εκτός εάν ο νόμος ορίζει διαφορετικά (ΑΚ 785). Τα περισσότερα δικαιώματα είναι διαιρετά. Σύμφωνα με το άρθρο 785 του Αστικού Κώδικα, κάθε κοινό δικαίωμα είναι διαιρετό σε ιδανικά μέρη, δηλαδή σε μέρη τα οποία γίνονται νοερώς μόνο αντιληπτά και εκφράζονται σε ποσοστά του δικαιώματος.

Παράδειγμα: Οι Π και Ρ πώλησαν ένα ακίνητο στον Α έναντι του τιμήματος των 50.000 ευρώ. Το δικαίωμα των Π και Ρ να απαιτήσουν την καταβολή του τιμήματος είναι διαιρετό, διότι έχει ως αντικείμενο διαιρετή παροχή (ΑΚ 480). Επομένως, καθένας από τους Π και Ρ έχει δικαίωμα να απαιτήσει 25.000 ευρώ από τον Α.

β) Αδιαίρετα Δικαιώματα:

Αδιαίρετα είναι τα δικαιώματα που δεν επιδέχονται διαίρεση σε ιδανικά μέρη, δε μπορούν δηλαδή να αποκτηθούν ή να ασκηθούν.

Παράδειγμα: Οι Α και Β έχουν μισθώσει ένα ακίνητο από τον Ε. Επειδή το δικαίωμα των Α και Β από τη σύμβαση μίσθωσης απέναντι στον Ε αναφέρεται σε αδιαίρετη παροχή (χρήση ακινήτου), είναι αδιαίρετο.

1.2.6 Διάκριση με κριτήριο τον περιουσιακό ή μη περιουσιακό χαρακτήρα τους

α) Περιουσιακά Δικαιώματα:

Με κριτήριο τον περιουσιακό ή μη χαρακτήρα τους τα δικαιώματα διακρίνονται σε περιουσιακά, προσωπικά ή μεικτά. Περιουσιακά είναι τα δικαιώματα, με τα οποία ικανοποιείται οικονομικό συμφέρον και συνεπώς έχουν οικονομική αξία. Τέτοια είναι τα ενοχικά, εμπράγματα και κληρονομικά δικαιώματα.

β) Προσωπικά Δικαιώματα:

Προσωπικά είναι τα δικαιώματα, με τα οποία ικανοποιείται ηθικό κυρίως συμφέρον, αν και παράλληλα μπορεί να έχουν οικονομική αξία. Τέτοια είναι τα περισσότερα οικογενειακά δικαιώματα και τα δικαιώματα που απορρέουν από το γενικό δικαίωμα της προσωπικότητας.

γ) Μεικτά Δικαιώματα:

Μεικτά είναι τα δικαιώματα, τα οποία έχουν χαρακτήρα και προσωπικού και περιουσιακού δικαιώματος. Τέτοια είναι τα δικαιώματα πάνω σε προϊόντα της διάννοιας (δικαιώματα πνευματικής και βιομηχανικής ιδιοκτησίας).

1.2.7 Διάκριση με κριτήριο την αυτοτέλειά τους.

α) Κύρια

Κύριο είναι το δικαίωμα που υπάρχει αυτοτελώς και του οποίου η κτήση, αλλοίωση ή απόσβεση δεν εξαρτάται από την ύπαρξη ή την κατάσταση άλλου δικαιώματος. Κύρια δικαιώματα είναι η κυριότητα πράγματος, η αξίωση για το κεφάλαιο σε μια σύμβαση δανείου, η αξίωση αποζημίωσης για αδικοπραξία, το δικαίωμα στην προσωπικότητα.

β) Παρεπόμενα

Παρεπόμενο είναι το δικαίωμα, που δεν υφίσταται αυτοτελώς αλλά τελεί σε σχέση εξάρτησης με ένα κύριο και αποσκοπεί στη διεύρυνση ή την ενίσχυση του τελευταίου. Τα παρεπόμενα δικαιώματα δε μπορούν να υπάρξουν χωρίς το κύριο και σε περίπτωση μεταβιβάσεως του κυρίου συμμεταβιβάζονται και αυτά. Με την απόσβεση του κύριου δικαιώματος συναποσβήνεται και το παρεπόμενο. Ωστόσο μπορεί να αποσβεστεί και μόνο το παρεπόμενο, ενώ το κύριο εξακολουθεί να υφίσταται (ΑΚ 862, 1318). Παρεπόμενα δικαιώματα είναι το ενέχυρο, η υποθήκη, η αξίωση για την καταβολή ποινικής ρήτρας, η αξίωση κατά του εγγυητή.

Παράδειγμα: Η τράπεζα Τ έχει απαίτηση κατά του Ρ από σύμβαση δανείου. Ο Ρ έχει παραχωρήσει υποθήκη υπέρ της Τ για την εξασφάλιση της παραπάνω απαίτησης της. Εάν η Τ εκχωρήσει την απαίτηση της κατά του Ρ στον Δ, ο τελευταίος θα καταστεί δικαιούχος όχι μόνο της απαίτησης αλλά και της υποθήκης, διότι η υποθήκη ως παρεπόμενο δικαίωμα συμμεταβιβάζεται με την απαίτηση που εξασφαλίζει (ΑΚ 485). Εάν ο Ρ εξοφλήσει τον Δ, αποσβήνεται η απαίτηση (ΑΚ 416) και συναποσβήνεται και η υποθήκη (ΑΚ 1317).

1.2.8 Διάκριση με κριτήριο τη συστηματική διαίρεση του Αστικού Κώδικα

α) Ενοχικά

Είναι τα δικαιώματα, που παρέχουν στο δικαιούχο(δανειστή) την εξουσία να απαιτήσει από κάποιον άλλο ορισμένη παροχή, δηλαδή μια πράξη, πράλειψη ή ανοχή (ΑΚ 287).

β) Εμπράγματα

Είναι τα δικαιώματα, που παρέχουν στο δικαιούχο άμεση και απόλυτη εξουσία πάνω σ ένα πράγμα (ΑΚ 973) ή σε ξένο δικαίωμα. Εμπράγματα δικαιώματα είναι η κυριότητα, οι το ενέχυρο και η υποθήκη.

γ) Οικογενειακά

Είναι τα δικαιώματα που πηγάζουν από τις σχέσεις οικογενειακού δικαίου. Κατά κανόνα πρόκειται για προσωπικά δικαιώματα.

δ) Κληρονομικά

Είναι τα δικαιώματα, που παρέχουν εξουσία πάνω στην κληρονομία δηλαδή στην περιουσία ενός προσώπου μετά το θάνατό του (ΑΚ 1710).

ε) Δικαίωμα επί δικαιώματος

Υπάρχουν περιπτώσεις, που ο Αστικός Κώδικας προβλεπει τη σύσταση εμπράγματων δικαιωμάτων επί ενός άλλου δικαιώματος, όπως η επικαρπία δικαιώματος (ΑΚ 1178), το ενέχυρο απαίτησης (ΑΚ 1248), η υποθήκη σε επικαρπία ακινήτου (ΑΚ 1259). Σε αυτές τις περιπτώσεις ο δικαιούχος έχει άμεση και απόλυτη εξουσία στο βαρυνόμενο δικαίωμα, ακόμη και αν το τελευταίο έχει σχετικό χαρακτήρα. Κατά συνέπεια ο δικαιούχος μόνο κατά του οφειλέτη του βαρυνόμενου δικαιώματος. Σε σχέση όμως με το βαρυνόμενο δικαίωμα, το δικαίωμά του είναι απόλυτο. Η απολυτότητα αυτή εκδηλώνεται κυρίως στην περίπτωση που το βαρυνόμενο δικαίωμα μεταβιβαστεί σε τρίτο πρόσωπο, οπότε και το δικαίωμα δεν αποσβήνεται αλλά εξακολουθεί να βαρύνει το μεταβιβασθέν δικαίωμα στα χέρια του τρίτου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΕΝΔΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ

Για την ικανοποίηση των αιτημάτων μας συνήθως ζητούμε τη συνδρομή της Πολιτείας. Η συνδρομή αυτή, είτε παρέχεται εξώδικα από τα αρμόδια διοικητικά όργανα, είτε είναι ένδικη και παρέχεται κυρίως από τα δικαστήρια. Σύμφωνα με το άρθρο 20, παράγραφος 1 του Συντάγματος, κάθε άνθρωπος δικαιούται παροχής έννομης προστασίας από τα δικαστήρια και μπορεί να αναπτύξει ενώπιον αυτών τις απόψεις του για τα δικαιώματα ή τα συμφέροντά του, όπως ορίζει ο νόμος. Τα δικαστήρια στη χώρα μας διακρίνονται κυρίως σε πολιτικά δικαστήρια που δικάζουν τις ιδιωτικές διαφορές, σε ποινικά δικαστήρια που δικάζουν τις αξιόποινες πράξεις σύμφωνα με του ποινικούς νόμους και σε διοικητικά δικαστήρια που επιλύουν τις διοικητικές διαφορές.

Στην αμφισβητούμενη δικαιοδοσία, στην οποία υπάγονται κυρίως οι υποθέσεις στις οποίες υπάρχει αντιδικία, η αίτηση που υποβάλλεται στα πολιτικά δικαστήρια ονομάζεται αγωγή, αυτός που την υποβάλλει ονομάζεται ενάγων και αυτός, του οποίου στρέφεται εναντίον, ονομάζεται εναγόμενος. Η αγωγή υποβάλλεται στο αρμόδιο κατά περίπτωση δικαστήριο, γνωστοποιείται στον εναγόμενο και σε αυτήν πρέπει να περιγράφεται κυρίως το δικαίωμα του ενάγοντος, η προσβολή του δικαιώματος αυτού από τον εναγόμενο και η προστασία που ζητείται από το δικαστήριο. Αν το δικαστήριο κρίνει βάσιμους τους ισχυρισμούς του ενάγοντος κάνει δεκτή την αγωγή και καταδικάζει τον εναγόμενο να ενεργήσει ή να αποφύγει συγκεκριμένες ενέργειες, έτσι ώστε να ικανοποιηθεί το δικαίωμα του ενάγοντος. Διαφορετικά απορρίπτει την αγωγή. Αν η δικαστική απόφαση δεν ικανοποιεί τον ενάγοντα ή τον εναγόμενο προσβάλλεται από αυτούς με τα λεγόμενα ένδικα μέσα σε ανώτερο δικαστήριο. Η απόφαση του πρωτοβαθμίου δικαστηρίου προσβάλλεται με έφεση στο δευτεροβάθμιο δικαστήριο, οι αποφάσεις και των δύο δικαστηρίων προσβάλλονται με αναίρεση στον Άρειο Πάγο (ανώτατο δικαστήριο).

Ο εναγόμενος που καταδικάστηκε με δικαστική απόφαση να ενεργήσει για την ικανοποίηση του δικαιώματος του ενάγοντος και που δε συμμορφώνεται με την απόφαση αυτή, μπορεί να εξαναγκαστεί σε συμμόρφωση από τα αρμόδια όργανα της πολιτείας. Ο εξαναγκασμός αυτός λέγεται αναγκαστική εκτέλεση. Για παράδειγμα, ο ενάγων Α μπορεί να επιδιώξει την αναγκαστική εκτέλεση δικαστικής απόφασης που καταδικάζει τον εναγόμενο Β να του εξοφλήσει κάποιο χρέος, όταν ο Β δε συμμορφώνεται προς την απόφαση αυτή. Μπορεί δηλαδή ο Α να επιδιώξει την κατάσχεση και τον πλειστηριασμό περιουσιακών στοιχείων του Β, από τη ρευστοποίηση των οποίων θα ικανοποιηθεί η απαίτησή του.

2.1 Ορισμός Ένδικης Προστασίας

Ένδικη προστασία είναι αυτή που παρέχει η πολιτεία με τα δικαστήρια της και ρυθμίζεται από το δικονομικό δίκαιο, εκείνου που του προσβάλλεται το δικαίωμα να ασκεί αγωγή και ζητά από το αρμόδιο δικαστήριο την έκδοση κατάλληλης απόφασης. Αν ο δικαιούχος προέβαινε σε αυτοδύναμη προστασία τότε θα είχαμε το δίκαιο του ισχυρότερου που θα κατέλυε η έννοια της έννομης Πολιτείας. Η απονομή της δικαιοσύνης γίνεται από τα δικαστήρια τα οποία διακρίνονται σε: α) ποινικά, τα οποία επιδιώκουν τη δίωξη και τιμωρία παραβάτων των ποινικών νόμων, β) τα διοικητικά που επιδιώκουν την επίλυση διαφορών μεταξύ διοίκησης και διοικούμενων, όπως διαφορές για οφειλές φόρου και γ) τα πολιτικά για την επίλυση ιδιωτικών διαφορών. Οι κανόνες που καθορίζουν τα όργανα και τον τρόπο λύσης ιδιωτικών διαφορών περιλαμβάνονται στην Πολιτική Δικονομία.

2.2 Διακρίσεις πολιτικών δικαστηρίων

Από τον κώδικα πολιτικής δικονομίας καθιερώνεται ο κανόνας των δύο βαθμών δικαιοδοσίας. Σύμφωνα με τον κανόνα αυτό για κάθε διαφορά παρέχεται από το νόμο δυνατότητα αρχικής δικαστικής κρίσης και μετά από άσκηση έφεσης γίνεται έλεγχος της πρωτοβάθμιας κρίσης από δευτεροβάθμιο δικαστήριο. Με βάση την αρχή αυτή τα δικαστήρια διακρίνονται ως εξής:

Α) Πρωτοβάθμια δικαστήρια: Είναι εκείνα που εισάγονται για πρώτη φορά οι υποθέσεις. Ο νόμος κάνει κατανομή των ιδιωτικών διαφορών στα παρακάτω δικαστήρια ανάλογα το κριτήριο και τη σπουδαιότητα του αντικειμένου της διαφοράς. Η σπουδαιότητα του αντικειμένου της διαφοράς εξαρτάται κατά κανόνα από την αξία του αντικειμένου και κατ' εξαίρεση από τη φύση της διαφοράς.

- Ειρηνοδικεία είναι αρμόδια να δικάζουν:

Όλες τις διαφορές που μπορούν να αποτιμηθούν σε χρήματα και η αξία δεν υπερβαίνει τα 12.000 ευρώ.

Διαφορές απλές και επείγουσες ανεξάρτητα από την αξία αντικειμένου της διαφοράς, για αγροτικές διαφορές, διαφορές που αφορούν ζημιές σε δέντρα, διαφορές χρήσης τρεχούμενου νερού.

- Μονομελή Πρωτοδικεία είναι αρμόδια να δικάζουν:

Όλες τις διαφορές που μπορούν να αποτιμηθούν σε χρήματα και η αξία δεν υπερβαίνει τα 12.000-8000 ευρώ.

Ορισμένες κατηγορίες διαφορών που η αξία υπερβαίνει τις 80.000 όπως μισθωτικές διαφορές, εργατικές διαφορές που προκύπτει από σχέση εργασίας αυτοκινητικές διαφορές δηλαδή αξιώσεις αποζημίωσης από αυτοκινητικά ατυχήματα.

- Πολυμελή Πρωτοδικεία είναι αρμόδια να δικάζουν όλες τις διαφορές που δεν είναι αρμόδια τα προηγούμενα παραπάνω δικαστήρια.

Β) Δευτεροβάθμια δικαστήρια: Είναι αρμόδια να εκδικάζουν εφέσεις κατά των αποφάσεων πρωτοβάθμιων δικαστηρίων.

- Πολυμελή Πρωτοδικεία είναι αρμόδια να δικάζουν εφέσεις κατά των αποφάσεων των Ειρηνοδικείων της Περιφέρειας τους.
- Εφετεία είναι αρμόδια να δικάζουν εφέσεις κατά των αποφάσεων των Μονομελών και Πολυμελών Πρωτοδικείων της Περιφέρειας τους (εφετεία).

Γ) Άρειος Πάγος: Είναι το ανώτατο δικαστήριο, δεν είναι πρωτοβάθμιο ή δευτεροβάθμιο και δεν εξετάζει το πραγματικό μέρος των υποθέσεων παρά μόνο τη νομική ορθότητα των αποφάσεων των άλλων δικαστηρίων. Δικάζει αναιρέσεις αποφάσεων οποιουδήποτε πολιτικού δικαστηρίου και έχει τη δυνατότητα να εξαφανίσει την προσβαλλόμενη απόφαση για νομικά μόνο σφάλματα και όχι για σφάλματα που αναφέρονται στην ουσιαστική εκτίμηση αποδεικτικών μέσων και τη διαπίστωση πραγματικών γεγονότων.

2.3 Αντικείμενο της Δίκης

Από τη φύση της δίκης ως έννομα ρυθμισμένης κρατικής ενέργειας προκύπτει ότι η δικαστική προστασία δε μπορεί να παρέχεται τυχαία ή αυθαίρετα, αλλά επιβάλλεται ορισμένη τάξη: μόνο όταν υφίσταται σειρά ολόκληρη προϋποθέσεων, που αφορούν το δικαιοδοτικό όργανο, τα υποκείμενα και το αντικείμενο της διαφοράς, μπορεί, αλλά συγχρόνως και είναι υποχρεωμένο το δικαστήριο να κρίνει την ουσία της υποθέσεως. Οι προϋποθέσεις αυτές θεσπίζονται από το νόμο, γιατί αποτελούν αφηρημένες εγγυήσεις ορθής δικαστικής αποφάσεως, όπως η ικανότητα δικαστικής παραστάσεως εξασφαλίζει την υπεύθυνη και η νομιμοποίηση την “αρμόδια” προβολή των ισχυρισμών του διαδίκου. Παράλληλα οι διαδικαστικές προϋποθέσεις υπηρετούν και άλλους σκοπούς, όπως η ασφάλεια του δικαίου ή ο σεβασμός της υπάρξεως και άλλων δικαιοδοτικών τάξεων στο διεθνή χώρο (διεθνής δικαιοδοσία). Ανεξάρτητα πάντως από τον συγκεκριμένο σκοπό, η έλλειψη έστω και μιας διαδικαστικής προϋποθέσεως εμποδίζει την είσοδο του δικαστηρίου στην ουσία της διαφοράς. Γι' αυτό και η συνδρομή τους ελέγχεται αυτεπαγγέλτως από το δικαστήριο και μάλιστα σε κάθε στάση της δίκης.

Οι διαδικαστικές προϋποθέσεις του ισχύοντος δικαίου μπορούν να καταταγούν σε τρεις ομάδες. Η πρώτη ομάδα αναφέρεται στο δικαστήριο και περιλαμβάνει τη δικαιοδοσία και την αρμοδιότητα καθ' ύλη κατά τόπο και λειτουργική. Η δεύτερη ομάδα αναφέρεται στους διαδίκους και περιλαμβάνει την ικανότητα διαδίκου, την ικανότητα δικαστικής παραστάσεως και τη νόμιμη παράσταση του ενδεχόμενου εκπροσώπου, τη νομιμοποίηση και την ύπαρξη εννόμου συμφέροντος. Η τρίτη ομάδα περιτρέφεται στο αντικείμενο της δίκης και καλύπτει το κύρος του εισαγωγικού δικογράφου. Συνήθης κύρωση της ελλείψεως έστω και μιας διαδικαστικής προϋποθέσεως είναι η απόρριψη της αγωγής ή γενικότερα του ενδίκου βοηθήματος ως απαράδεκτου. Σε δύο όμως περιπτώσεις ο νόμος καθιερώνει για λόγους οικονομίας της δίκης ελαφρότερες συνέπειες: η αναρμοδιότητα καθ' ύλη ή κατά τόπο, οδηγεί όχι σε απόρριψη της αγωγής αλλά σε παραπομπή της υποθέσεως στο αρμόδιο δικαστήριο και η εκκρεμοδικία συνιστά επίσης λόγο όχι άμεσης απορρίψεως της αγωγής, αλλά απλής αναστολής εκδικάσεώς της, ωστόσο περατωθεί η πρώτη δίκη με αντικείμενο την ίδια διαφορά.

Και σε αυτές πάντως τις περιπτώσεις αντιμετωπίζουμε διαδικαστικές προϋποθέσεις γιατί όχι μόνο εμποδίζουν την έρευνα της ουσίας, αλλά και ελέγχονται αυτεπαγγέλτως από το δικαστήριο.

Αντίθετα όταν εμποδίζεται η έρευνα της ουσίας, χρειάζεται για το σκοπό αυτό προβολή ενστάσεως εκ μέρους του ενδιαφερόμενου διαδίκου, γίνεται λόγος για διαδικαστικά κωλύματα.

Τέτοια είναι η συμφωνία για διαιτητική λύση της διαφοράς, η μη καταβολή της εγγυοδοσίας της ενδεχομένως επιβαλλόμενης από το δικαστήριο στον διάδικο που ζητεί δικαστική προστασία, η μη καταβολή της δικαστικής δαπάνης της προηγούμενης δίκης, αν ο ενάγων θελήσει να επανέλθει, η μη παρέλευση ακόμη της προθεσμίας αποποίησης της κληρονομίας για τον κληρονόμο που ενάγεται για απαίτηση κατά της κληρονομίας, η προσεπίκληση ομοδίκων και δικονομικών εγγυητών. Από τα διαδικαστικά αυτά κωλύματα, το πρώτο αφορά το αντικείμενο, τα υπόλοιπα τα υποκείμενα της διαφοράς.

Ποιο είναι το ουσιαστικό αντικείμενο της δίκης, αποτελεί και σήμερα σημείο αμφιλεγόμενο. Η απλούστερη αντίληψη, που θεμελιώνει επί δεκαετίες και την κρατούσα θεωρία, ταύτιζε το αντικείμενο της δίκης με το συγκεκριμένο δικαίωμα του ουσιαστικού δικαίου, για την προστασία του οποίου γινόταν η δίκη. Έτσι αντικείμενο της διεκδικητικής αγωγής θεωρούνταν το συγκεκριμένο δικαίωμα κυριότητας του ενάγοντος και αντικείμενο της αγωγής αποζημιώσεως λόγω αδικοπραξίας η αξίωση που απέρρευε στη συγκεκριμένη περίπτωση υπέρ του ενάγοντος(από το άρ. 914 ΑΚ). Περιπλοκές δημιουργούνται όμως κυρίως στη συρροή αξιώσεων, δηλαδή στη συνύπαρξη δύο ή περισσότερων αξιώσεων του δικαιούχου που επιδιώκουν τον ίδιο σκοπό. Αν ο εργολάβος βλάψει υπαίτια την ύλη που του χορήγησε ο εργοδότης μπορεί να του ζητήσει αποζημίωση συμβατική ή και αδικοπρακτική στηριγμένος στα ίδια περίπου πραγματικά περιστατικά. Βέβαια η ικανοποίηση της μιας αξίωσης επιφέρει απόσβεση και της άλλης.

Επομένως το ουσιαστικό αντικείμενο της δίκης είναι δύσκολο ν' απαλλαγεί από τη διαμόρφωση και φαίνεται αναπόφευκτη η συνένωση περισσότερων αξιώσεων σε δικονομική ενότητα προς αποφυγή προφανώς άτοπων αποτελεσμάτων. Αυτή είναι κατά βάση και η κρατούσα άποψη στην Ελλάδα και προς αυτή προσανατολίζεται και η νομολογία, ιδίως του Αρείου Πάγου. Δεν είναι πάντως ορθό από μια τέτοια κατασκευή να συνάγονται ανέλεγκτα και πρακτικές συνέπειες, διότι τα επιμέρους δικονομικά φαινόμενα, στα οποία ανακύπτει η έννοια του αντικειμένου της δίκης γνωρίζουν στο ισχύον δίκαιο και αυτοτελή ρύθμιση.

2.4 Αγωγή

2.4.1 Έννοια Αγωγής

Όπως και να οριοθετείται το ουσιαστικό αντικείμενο της δίκης, υποβάλλεται στην κρίση του δικαστηρίου με την αγωγή, που αποτελεί την εναρκτήρια ενέργεια και συγχρόνως το θεμέλιο του όλου δικαστικού αγώνα. Κατά τον κλασσικό ορισμό του Οικονομίδη “αγωγή καλείται η πράξη κατά την οποία επιδιώκεται δικαστικώς η ανόρθωση προσβληθέντων δικαίων”. Επίσης αγωγή είναι η θεμελιώδης διαδικαστική πράξη, με την οποία, ανοίγει η πολιτική δίκη και ζητείται από το δικαστήριο η αυθεντική διάγνωση της επίδικης διαφοράς. Από τον εννοιολογικό αυτό προσδιορισμό της αγωγής προκύπτει, ότι με το συγκεκριμένο ένδικο βοήθημα, αφενός ασκείται η αξίωση για παροχή δικαστικής προστασίας και ιδρύεται η δημοσίου δικαίου έννομη σχέση της δίκης και αφετέρου οριοθετείται το αντικείμενο της δίκης και ζητείται από το δικαστήριο η αυθεντική διάγνωση της διαφοράς που υφίσταται μεταξύ ενάγοντος και εναγομένου.

Μερικές φορές, στον Αστικό Κώδικα γίνεται λόγος για αγωγή, με εντελώς διαφορετική έννοια και συγκεκριμένα για να χαρακτηριστεί η ουσιαστική αξίωση του δανειστή κατά του οφειλέτη. Για παράδειγμα, η διάταξη του άρθρου 946 του ΑΚ ορίζει ότι «η αγωγή διάρρηξης παραγράφεται όταν περάσουν πέντε έτη από την απαλλοτρίωση», ενώ η διάταξη του άρθρου 1035 ΑΚ προβλέπει ότι «αν το κινητό βρίσκεται στη νομή τρίτου, αρκεί για τη μεταβίβαση της κυριότητάς του η εκχώρηση της διεκδητικής αγωγής κατά του τρίτου». Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις (όπως αναφέρονται στα άρθρα 116, 554, 946, 1035, 1047, 1141 του Αστικού Κώδικα) καταχρηστικώς γίνεται λόγος περί αγωγής, αφού αυτό αποτελεί κατάλοιπο της αντίληψης του ρωμαϊκού δικαίου, ότι η αγωγή δεν είναι τίποτε άλλο παρά η ουσιαστική αξίωση που ασκείται δικαστικώς. Αυτή όμως η αντίληψη δεν ακριβολογεί, αφού ο ενάγων, όταν προσφεύγει στα δικαστήρια, δεν ασκεί την επίδικη αξίωση του ιδιωτικού δικαίου, αλλά το δικαίωμα του, που ανήκει στο χώρο του δημοσίου δικαίου, να του παρασχεθεί δικαστική προστασία. Θέτοντας ως βάση την έννοια της αγωγής ως ένδικου βοηθήματος πρέπει να διακρίνουμε δύο κατά βάση στοιχεία που συγκροτούν την έννοια αυτή:

α) Η αγωγή αποτελεί διαδικαστική πράξη, με την οποία ασκείται η θεμελιώδης αξίωση για παροχή δικαστικής προστασίας. Η άσκηση της αγωγής και η άσκηση της αξίωσης για παροχή δικαστικής προστασίας, η οποία στρέφεται κατά της πολιτείας, θεμελιώνει τη δημοσίου δικαίου έννομη σχέση της δίκης.

β) Δια της αγωγής οριοθετείται το αντικείμενο της δίκης και ζητείται από το δικαστήριο η αυθεντική διάγνωση της μεταξύ των διαδίκων υφισταμένης διαφοράς. Πράγματι, η άσκηση μέσω της αγωγής, της αξίωσης για παροχή δικαστικής προστασίας και η θεμελίωση της έννομης σχέσης της δίκης γίνεται, για να τεθεί σε κίνηση ο μηχανισμός απονομής δικαιοσύνης επί ιδιωτικών διαφορών και επίσης για να υπάρξει αυθεντική διάγνωση από το δικαστήριο της μεταξύ των διαδίκων υφισταμένης διαφοράς, την οποία διαφορά, δηλαδή το αντικείμενο της δίκης, κυριαρχικώς, σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 106 και 216, οριοθετεί ο ενάγων. Βέβαια η αγωγή έχει ως αφετηρία το «προσβληθέν ιδιωτικό δικαίωμα του ενάγοντος» όπως όμως αυτό κατάγεται στη δίκη μέσω του αντικειμένου της, και επομένως η αγωγή δεν ταυτίζεται με το ιδιωτικό δικαίωμα ούτε αποτελεί το δικονομικό υποκατάστατο ή αναπλήρωμα του ουσιαστικού δικαιώματος.

Πράγματι, η αγωγή μολονότι έχει ως αφετηρία και δικαιολογητικό κίνητρο την προσβολή κάποιου ιδιωτικού δικαιώματος δεν απευθύνεται προς τον προσβάλλοντα το δικαίωμα αυτό, αλλά προς την πολιτεία, ιδρύοντας την έννομη σχέση της δίκης δημοσίου δικαίου, μέσω της οποίας θα διαγνωσθεί αυθεντικά σε βάρος του προσβάλλοντος-υπόχρεου, η επίδικη διαφορά και θα καταστεί έτσι δυνατή και πάλι με τη συνδρομή της πολιτείας, η ικανοποίηση του προσβληθέντος ιδιωτικού δικαιώματος του ενάγοντος-δικαιούχου σε βάρος του εναγόμενου-υπόχρεου. Εξάλλου η αγωγή δεν αποτελεί φαινόμενο του εννόμου βίου, δηλαδή δεν ακολουθεί πάντοτε την προσβολή του ιδιωτικού δικαιώματος, αφού η ικανοποίηση του τελευταίου μπορεί να γίνει πριν ή εκτός δίκης, με την πρωτοβουλία δικαιούχου και υπόχρεου, οπότε στην περίπτωση αυτή καθίσταται περιττή η άσκηση της αγωγής. Αλλά και εκτός αυτού, υπάρχουν περιπτώσεις, κατά τις οποίες η άσκηση του ιδιωτικού δικαιώματος επιτρέπεται μόνο μέσω της αγωγής, όπως συμβαίνει σε όλες τις περιπτώσεις δικαιωμάτων δικαστικής διάπλασης και είναι, συνεπώς δυνατή στις περιπτώσεις αυτές η με πρωτοβουλία του δικαιούχου και του υπόχρεου ικανοποίηση του ουσιαστικού δικαιώματος. Επίσης, η αγωγή με την ανωτέρω έννοια αποτελεί το συνδετικό στοιχείο ουσιαστικού και δικονομικού δικαίου. Πράγματι, ο προσφεύγων στη δικαιοσύνη ισχυρίζεται με την αγωγή του, ότι η εμπειρική πραγματικότητα ήταν σε ένα συγκεκριμένο τόπο και χρόνο κατά τέτοιο τρόπο διαμορφωμένη, ώστε να θεμελιώνει κατά το νόμο την αξιούμενη, δηλαδή την αιτούμενη, έννομη προστασία. Με άλλες λέξεις, απαιτείται να ισχυρίζεται ο ενάγων, ότι έχει προσβληθεί το προστατευτέο δικαίωμα του ουσιαστικού δικαίου, να έχει δηλαδή διαμορφωθεί πραγματική κατάσταση, που να μην ανταποκρίνεται στο περιεχόμενο του ιδιωτικού δικαιώματος. Όπως ορθά τονίζεται σχετικά η απόκλιση αυτή μεταξύ δικαϊκού δέοντος και πραγματικού όντος συνιστά ανωμαλία δικαίου και στοιχειοθετεί την έννοια της διαφοράς. Από τα παραπάνω προκύπτει, λοιπόν, ότι η αγωγή είναι καθαρά έννοια του δικονομικού δικαίου, η οποία από πλευράς κατεύθυνσης, περιεχομένου, λειτουργίας και εφαρμοστέων διατάξεων διαφέρει από την ουσιαστική αξίωση και γενικότερα από το ουσιαστικό δικαίωμα.

Η αγωγή, ως έννοια του δικονομικού δικαίου, από πλευράς κατεύθυνσης περιεχομένου και εφαρμοσμένων διατάξεων, διακρίνεται από την αξίωση ως έννοια του ουσιαστικού δικαίου.

Σήμερα η δικονομικά προσανατολισμένη νομική σκέψη των Ρωμαίων επιβιώνει συχνά, που ενδιαφερόταν όχι για την αφηρημένη αναγνώριση δικαιώματος, αλλά για τη συγκεκριμένη παροχή αγωγής. Δείγμα και μάλιστα νομοθετικό, της επιβίωσης αυτής είναι το άρθρο I AK, κατά το οποίο «η σύμβαση για μελλοντικό γάμο δε γεννά αγωγή για εξαναγκασμό του». Το προφανές όμως νόημα είναι ότι δε γεννά αξίωση, γιατί η ρύθμιση των αξιώσεων αποτελεί αντικείμενο του αστικού δικαίου. Στην πολιτική δικονομία ο όρος «αγωγή» χρησιμοποιείται με δύο έννοιες. Η πρώτη και η βασική είναι αυτή που ορίστηκε παραπάνω ως αίτηση δικαστικής προστασίας με σκοπό την ικανοποίηση προσβαλλόμενου δικαιώματος. Παράλληλα όμως η αγωγή χαρακτηρίζεται και το έγγραφο, με το οποίο υποβάλλεται η αίτηση παροχής δικαστικής προστασίας, δηλαδή το δικόγραφο της αγωγής. Η διάκριση μεταξύ της αγωγής ως ενδίκου βοηθήματος και της αγωγής ως δικογράφου είναι ιδιαίτερα εμφανής στα άρθρα 216-294-296 του AK.

2.4.2 Άσκηση της Αγωγής

2.4.2.1 Κατάθεση δικογράφου και επίδοση αντιγράφου

Σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 215 παράγραφος 1, του Αστικού Κώδικα, η οποία δεν είναι δεκτική παραμερισμού από την ιδιωτική βούληση και ενδεχόμενη αντίθετη συμφωνία των ενδιαφερομένων είναι αυτοδικαίως έγκυρη, για την άσκηση της αγωγής απαιτείται η ενέργεια δύο διαδικαστικών πράξεων:

α) Η κατάθεση του σχετικού δικογράφου στη γραμματεία δικαστηρίου στο οποίο απευθύνεται, έστω και αν το δικαστήριο αυτό είναι καθ' ύλην, κατά τόπον ή κατά λειτουργίαν αναρμόδιο. Η αναρμοδιότητα δεν εμποδίζει τη δημιουργία εκκρεμοδικίας, αλλά την εκδίκαση της ουσίας, της υπόθεσης, η οποία κατά το άρθρο 46 παραπέμπεται στο αρμόδιο δικαστήριο. Η κατάθεση πιστοποιείται με έκθεση που συντάσσει ο γραμματέας και υπογράφει αυτός και ο δικηγόρος που καταθέτει την αγωγή. Κάτω από το δικόγραφο που κατατέθηκε συντάσσεται έκθεση στην οποία αναφέρεται η ημέρα, ο μήνας και το έτος της κατάθεσης, καθώς και το ονοματεπώνυμο του καταθέτη. Αναφορά του δικογράφου της αγωγής που κατατέθηκε γίνεται χωρίς καθυστέρηση σε ειδικό βιβλίο με αλφαβητικό ευρετήριο. Στο βιβλίο αυτό αναγράφονται με αύξοντα ρυθμό και χρονολογική σειρά οι αγωγές που κατατίθενται και αναφέρονται τα ονοματεπώνυμα των διαδίκων, η χρονολογία της κατάθεσης και το αντικείμενο της διαφοράς. Αν η αγωγή κατατεθεί στη γραμματεία του δικαστηρίου προς το οποίο απευθύνεται, αλλά δεν επιδοθεί στον εναγόμενο, ή η επίδραση της δεν είναι νόμιμη, δεν υπάρχει προδικασία και η αγωγή θεωρείται ότι δεν ασκήθηκε.

Πρέπει να γίνεται διάκριση μεταξύ των πραγματικών περιστατικών που θεμελιώνουν την αγωγή, τα οποία πρέπει να έχουν συντελεστεί μέχρι την πρώτη συζήτηση στο ακροατήριο του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου και είναι απαράδεκτα προτεινόμενα με τις πρωτόδικες προτάσεις, την έφεση ή τις προτάσεις που υποβάλλονται στο Εφετείο και των καταλυτικών του δικαιώματος, που ασκείται με την αγωγή, γεγονότων και τις αντενστάσεις, τα οποία μπορούν να προταθούν μέχρι την τελευταία επί της ουσίας της υπόθεσης συζήτηση, τόσο στο Πρωτοδικείο όσο και στο Εφετείο, εφόσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις των άρθρων 269 παρ.2 και 527, τα οποία δεν αφορούν πραγματικούς ισχυρισμούς που μεταβάλλουν τη βάση της αγωγής.

β) Η επίδοση αντιγράφου της στον εναγόμενο. Αν μετά την κατάθεση του δικογράφου στη γραμματεία του δικαστηρίου δεν ακολουθήσει η επίδοση αντιγράφου της αγωγής στον εναγόμενο, τότε η αγωγή είναι ανυπόστατη.

Πράγματι, όπως συνάγεται από τη διάρθρωση του πραγματικού της διάταξης του άρθρου 215 του ΑΚ, η επέλευση των εννόμων συνεπειών της άσκησης της αγωγής εξαρτάται από την ενέργεια και των δύο επιμέρους διαδικαστικών πράξεων, λαμβανομένων σε ενότητα, ώστε η έλλειψη επίδοσης να συνιστά έλλειψη όρου του υποστατού της αγωγής. Επομένως, όταν δεν έχει γίνει επίδοση της αγωγής, τότε η μεν άσκηση της αγωγής δεν επιφέρει τα αποτελέσματά της, η έλλειψη, δε αυτή, λαμβάνεται υπόψη από το δικαστήριο, είτε κατ' ένσταση, είτε και αυτεπαγγέλτως, δεν υπάρχει δε κατ' αρχήν τρόπος θεραπείας της έλλειψης αυτής παρά μόνο με τη διενέργεια της ελλείπουσας διαδικαστικής πράξης, όπως είναι στη συγκεκριμένη περίπτωση η επίδοση της αγωγής.

Σύμφωνα με την παρακάτω άποψη η οποία εφαρμόζει στην προκειμένη περίπτωση τις διατάξεις των άρθρων 159 και 160, αν ο διάδικος, προς τον οποίο έπρεπε να επιδοθεί η αγωγή συμμετάσχει στη σχετική συζήτηση και δεν προβάλλει τη μη επίδοση και μάλιστα αν επισπεύσει ο ίδιος τη συζήτηση της αγωγής, τότε θεωρείται, ότι η συμπεριφορά αυτή του διαδίκου επιφέρει θεραπεία του σχετικού ελαττώματος, που προκύπτει από τη μη επίδοση της αγωγής. Η άποψη αυτή παρουσιάζει πολλά ζητήματα, Αρχικά οι διατάξεις των άρθρων 159 και 160, εφαρμόζονται επί ακύρων διαδικαστικών πράξεων, δηλαδή επί ελαττωματικών μεν, αλλά πάντως υποστατών διαδικαστικών πράξεων. Αλλά και αν ακόμη κανείς παραβλέψει τη δογματική αυτή επιφύλαξη, πρέπει από την άλλη πλευρά να επισημανθεί ότι ο νομοθέτης επέλεξε να συνδέσει την άσκηση της αγωγής με την επίδοση αυτής στον εναγόμενο, όχι απλώς προς εξυπηρέτηση του ατομικού συμφέροντος του εναγόμενου, οπότε ίσως η παραίτηση του εναγόμενου από την προβολή του σχετικού ισχυρισμού περί μη επίδοσης της αγωγής θα ήταν νοητή και ανεκτή, αλλά συνέδεσε την άσκηση της αγωγής με την επίδοση της στον εναγόμενο κυρίως για να υπάρχει ένα σταθερό χρονικό σημείο αφετηρίας ως προς τη θεμελίωση της εκκρεμοδικίας, η οποία με τη σειρά της επηρεάζει σημαντικά και συμφέροντα τρίτων προσώπων, που θα επιθυμούσαν τη συμμετοχή τους στη δίκη. Έτσι η υιοθέτηση της άποψης, που εκτίθεται πιο πάνω, θα σημαίνει ότι το κύρος της πρόσθετης παρέμβασης ή της ανακοίνωσης, αλλά και το κύρος των διαδικαστικών πράξεων τρίτων ή και αυτών των διαδίκων, που εξαρτώνται από την ύπαρξη της εκκρεμοδικίας, θα επηρεάζεται άμεσα από τη στάση του εναγόμενου, αν δηλαδή αυτός θα παραιτηθεί ρητά από την προσβολή της ένστασης έλλειψης επίδοσης της αγωγής. Με τη θεώρηση αυτή, ανακύπτει, αντίστοιχα και ο κίνδυνος, το κύρος των διαδικαστικών αυτών πράξεων να εξαρτάται άμεσα από την εξουσία διάθεσης του εναγομένου, ο οποίος κατά περίπτωση θα μπορεί να επιλέγει, να προβάλλει ή όχι την ένσταση μη επίδοσης της αγωγής και αντίστοιχα να καθιστά ελαττωματικές ή όχι τις διαδικαστικές αυτές πράξεις.

Για την αποφυγή των δυσμενών αυτών συνεπειών για τα τρίτα πρόσωπα προτάθηκε η ακόλουθη σκεψη: Να θεωρηθεί, ότι η έννομη σχέση της δίκης δημιουργείται ήδη από την κατάθεση του δικογράφου της αγωγής, ανεξαρτήτως δηλαδή, της δημιουργίας εκκρεμοδικίας, οπότε ο όρος «εκκρεμής δίκη», που αναφέρεται στις διατάξεις των άρθρων 79 και 80, υπολαμβάνεται έμμεσα ή άμεσα και στις διατάξεις των άρθρων 86-88, 91 και 283 του Αστικού Κώδικα, μπορεί να ερμηνευθεί, ότι αναφέρεται γεννηθείσα έννομη σχέση της δίκης.

Κάτω από το δικόγραφο που κατατίθεται συντάσσεται από το γραμματέα του δικαστηρίου έκθεση, στην οποία αναφέρεται η ημέρα, ο μήνας και το έτος της κατάθεσης, καθώς και το ονοματεπώνυμο του καταθετη (άρθρο 215 ΑΚ). Στη συνέχεια, γίνεται αμέσως αναφορά του δικογράφου της αγωγής που κατατέθηκε σε ειδικό βιβλίο με αλφαβητικό ευρετήριο. Στο βιβλίο αυτό αναγράφονται με αύξοντα αριθμό και χρονολογική σειρά οι αγωγές που κατατίθενται και αναφέρονται τα ονοματεπώνυμα των διαδίκων, η χρονολογία της κατάθεσης και το αντικείμενο της διαφοράς. Με την τροποποίηση του άρθρου 215, που επέφερε το άρθρο 20, προβλέπεται η δυνατότητα ηλεκτρονικής κατάθεσης του δικογράφου της αγωγής, οπότε εφαρμόζεται η διάταξη του άρθρου 119. Η τελευταία διάταξη προβλέπει, ότι τα δικόγραφα είναι δυνατόν να υποβάλλονται και με ηλεκτρονικά μέσα, εφόσον φέρουν προηγούμενη ηλεκτρονική υπογραφή.

Το δικόγραφο που έχει υποβληθεί με ηλεκτρονικά μέσα θεωρείται ότι κατατέθηκε, εφόσον επιστραφεί στον αποστολέα του εγγράφου από το δικαστήριο ηλεκτρονική απόδειξη, που θα φέρει προηγμένη ηλεκτρονική υπογραφή, κατά την άνω έννοια και θα περιέχει και την έκθεση κατάθεσης. Η διάταξη αυτή θα τεθεί σε εφαρμογή με προεδρικό διάταγμα που θα εκδοθεί με πρόταση του Υπουργού Δικαιοσύνης, στο οποίο θα ορίζονται οι ειδικότερες προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούνται.

Χωρίς τη σύνταξη της έκθεσης δεν υπάρχει κατάθεση. Η παράλειψη όμως, κάποιου από τα στοιχεία της έκθεσης κατάθεσης (όπως του ονοματεπώνυμου του καταθέτη ή της ημερομηνίας) δεν επηρεάζει το υποστατό της κατάθεσης, συνακόλουθα ούτε της άσκησης της αγωγής. Το υποστατό της κατάθεσης δεν επηρεάζει επίσης ούτε ενδεχόμενη παράλειψη ενημέρωσης του πιο πάνω ειδικού βιβλίου, αφού η σχετική ρύθμιση δεν αφορά τις σχέσεις των διαδίκων με το δικαστήριο, αλλά την εσωτερική οργάνωση της λειτουργίας της γραμματείας.

Για να θεωρηθεί ορισμένη και σαφής οποιαδήποτε αγωγή πρέπει να περιέχει την αξία του αντικειμένου της σε χρήμα και τα στοιχεία που θεμελιώνουν την αρμοδιότητα του δικαστηρίου προς το οποίο απευθύνεται, χωρίς σε καμία περίπτωση να επιβάλλεται η χρήση τυποποιημένων εκφράσεων, από τις οποίες και μόνο να συνάγονται τα στοιχεία που απαιτεί ο νόμος, στο άρθρο 216, για την πληρότητα του δικογράφου της αγωγής και συνακόλουθα για να καθίσταται συγκεκριμένη η διαφορά που υποβάλλεται στη δικαστική κρίση. Αρκεί από τη συνολική εκτίμηση του περιεχομένου της αγωγής να είναι δυνατό, αφενός το δικαστήριο να μπορεί να κρίνει το νομικά βάσιμο των ισχυρισμών του ενάγοντος να μπορεί να αμυνθεί αρνούμενος, στο σύνολό της ή εν μέρει, το περιεχόμενο της αγωγής ή και προβάλλων ενστάσεις.

Σε αγωγή με περιουσιακό αντικείμενο πρέπει να αναφέρεται η αξία σε χρήμα του επίδικου αντικειμένου και τα στοιχεία που θεμελιώνουν την τοπική και υλική αρμοδιότητα του δικαστηρίου. Η αξία του αντικειμένου μπορεί να προσδιορισθεί με τις προτάσεις. Στα ειρηνοδικεία, στον οποίων την έδρα δεν υπάρχουν διορισμένοι δικηγόροι ή δικολάβοι η αγωγή μπορεί να ασκηθεί και προφορικά ενώπιον του ειρηνοδίκη με τη σύνταξη σχετικής έκθεσης.

Τα στοιχεία που πρέπει να περιέχει η αγωγή είναι τα εξής:

- Σαφή έκθεση των γεγονότων που θεμελιώνουν σύμφωνα με το νόμο την αγωγή και δικαιολογούν την άσκησή τους από τον ενάγοντα κατά του εναγόμενου, δηλαδή ιστορική βάση σε τρόπο ώστε να παρέχεται η ευχέρεια στον εναγόμενο να αμυνθεί, στο δε δικαστήριο να την εκτιμήσει και να τάξει τις προσήκουσες αποδείξεις.
- Ακριβή περιγραφή του αντικειμένου της διαφοράς. Σύμφωνα με τα άρθρα 111 παρ.2, 118παρ.4, το δικόγραφο της αγωγής πρέπει να περιέχει, εκτός άλλων στοιχείων και ακριβή περιγραφή του αντικειμένου της διαφοράς, που συντελείται με την έκθεση όλων των πραγματικών γεγονότων, όσα κατά το νόμο είναι αναγκαία, προς στήριξη του αξιούμενου δικαιώματος. Η έκθεση όλων των θεμελιούντων κατά νόμο την αγωγή πραγματικών περιστατικών, τα οποία δε μπορούν να οριστούν γενικά αλλά προσδιορίζονται ειδικά και συγκεκριμένα κατά την εφαρμοζόμενη ουσιαστική διάταξη του νόμου, αποτελεί προϋπόθεση του παραδεκτού της αγωγής.

- Ορισμένο αίτημα. Εφόσον εκθέτει ο ενάγων, σύμφωνα με τα άρθρα 111 παρ.2, 118 παρ.4 και 216 παρ. 1. Του ΑΚ, όλα εκείνα τα γεγονότα, τα οποία θεμελιώνουν κατά νόμο το αγωγικό δικαίωμα και δικαιολογούν την άσκηση αυτής από τον ενάγοντα κατά της εναγομένης, τότε είναι ορισμένο το αίτημα και η αγωγή.

Στο αίτημα της καταδίκης του εναγόμενου να πληρώσει από ορισμένη έννομη σχέση, εμπριέχεται και το αίτημα της αναγνώρισης της έννομης σχέσης.

Ο περιορισμός του αιτήματος, χωρίς ειδικότερο προσδιορισμό ποια από τα ποσά αφορά, όταν η αγωγή έχει περισσότερα του ενός, επιφέρει αοριστία της αγωγής. Από το συνδυασμό των άρθρων 111 παρ.2, 118 αρ.4 και 216 παρ.1, προκύπτει ότι η αοριστία της αγωγής ερευνάται αυτεπαγγέλτως από το δικαστήριο της ουσίας, γιατί ανάγεται στην προδικασία και συνεπώς δεν απαιτείται για την έρευνα της αοριστίας η εκ μέρους του εναγόμενου υποβολή σχετικού αιτήματος περί απορρίψεως της αγωγής.

Ο ενάγων οφείλει να επικαλεσθεί στην αγωγή του όχι μόνο ότι το επίδικο δικαίωμα ανήκει σε αυτόν, αλλά και τα περιστατικά από τα οποία προκύπτει η παθητική νομιμοποίηση του εναγομένου.

Ο προσδιορισμός του προσώπου του διαδίκου μπορεί να γίνεται σε οποιοδήποτε μέρος του δικογράφου, αρκεί από το όλο περιεχόμενό του να μην προκύπτει εύλογη αμφιβολία περί της ταυτότητας και της διαδικαστικής θέσεως του ενάγοντος και δεν αποτελεί αποκλειστικό στοιχείο προσδιορισμού της ιδιότητας του διαδίκου η αναγραφόμενη στην αγωγή. Το δικαστήριο θα συναγάγει τη δικονομική ταυτότητα του διαδίκου από το σύνολο του δικογράφου, λαμβάνοντας ιδιαίτερος υπόψη το αίτημα δικαστικής προστασίας, σε συνάρτηση με τη γενικότερη διαδικαστική εμφάνιση του διαδίκου, σε περίπτωση δε κατά την οποία δημιουργείται αμφιβολία από τη διατύπωση του δικογράφου, αυτή αίρεται δια της ερμηνείας, κατ' αναλογία με τα εις τον χώρο του αστικού δικαίου ισχύοντα, κατά την οποία ερμηνεία θα ληφθούν υπόψη όχι μόνο το περιεχόμενο της αγωγής, αλλά και τα γνωστά στο δικαστήριο και στον αντίδικο ή εκείνα που μπορούν να διαγνωσθούν από αυτούς με βάση τις διακριβούμενες πραγματικές και νομικές περιστάσεις, οι οποίες σε αλληλουχία με την επιλεγείσα στην αγωγή περιγραφή, καθιστούν γνωστό το πρόσωπο του διαδίκου, στην ερμηνεία αυτή μπορεί να χρησιμεύσει και η μετέπειτα πορεία της δίκης. Σε περίπτωση που υπάρχει οποιαδήποτε νομική ατέλεια στην ένδειξη του προσώπου του διαδίκου, αυτή οδηγεί στην ακύρωση του δικογράφου αυτού. Από τις διατάξεις των άρθρων 68, 74, 79, 118, 216 παρ. 1, 218 και 219 παρ. 1 του ΑΚ, προκύπτει ότι το πρόσωπο των διαδίκων πρέπει να είναι ορισμένο και θετικό και να συνάπτεται στο δικόγραφο της αγωγής με τα περιστατικά που δικαιολογούν την ιδιότητά του ως ενάγοντος ή εναγομένου, πράγμα το οποίο δε συντρέχει στην περίπτωση κατά την οποία ενάγουν ή ενάγονται επικουρικός, γιατί τότε στην πραγματικότητα υπάρχει εναγωγή με αίρεση, η οποία ρητώς απαγορεύεται με το άρθρο 219 παρ.1. Οι ισχυρισμοί που θεμελιώνουν το αγωγικό δικαίωμα πρέπει να λαμβάνονται στο δικόγραφο της αγωγής και δε μπορεί ο ενάγων να τους προβάλλει αργότερα. Παράδειγμα, με το δικόγραφο της εφέσεως, ακόμη και αν συντρέχει περίπτωση των άρθρων 527 και 269, που επιτρέπουν σε ορισμένες περιπτώσεις τη προβολή νέων ισχυρισμών με τις προτάσεις ή και με το εφετήριο στο δεύτερο βαθμό. Οι διατάξεις των άρθρων αυτών αναφέρονται σε άλλους ισχυρισμούς, πλην εκείνων που θεμελιώνουν την αγωγική βάση. Ο δικαστής δεν έχει μόνο την εξουσία αλλά και την υποχρέωση να υποδεικνύει στους διαδίκους τη συμπλήρωση της αγωγής, εφόσον τα στοιχεία που περιέχονται δεν έχουν την απαιτούμενη πληρότητα.

Η παράλειψη της αναφοράς στην αγωγή της χρηματικής αξίας του επιδίκου περιουσιακού διακιώματος δε συνεπάγεται ούτε ακυρότητα, ούτε απαράδεκτο, ούτε αοριστία του δικογράφου της αγωγής και στο μέτρο που το στοιχείο αυτό είναι απαραίτητο για τον καθορισμό της αρμοδιότητας, η έλλειψη του δε καθιστά την αγωγή αόριστη και απορριπτέα και στην περίπτωση αυτή το δικαστήριο δε παρεμποδίζεται: α) να προσδιορίζει την αξία του αντικειμένου της διαφοράς κατ' ελεύθερα κρίση η μετ'εκτίμηση των αποδείξεων τις οποίες μπορεί να τάξει σχετικώς, αν τις κρίνει αναγκαίες (άρθρο 8), β) να αποφανθεί ακολούθως για την αρμοδιότητα του σύμφωνα με το άρθρο 46 ή ακόμη γ) για να επιληφθεί και να δικάσει την απόφαση, έστω και αν αυτή υπάγεται στην αρμοδιότητα κατωτέρου δικαστηρίου, χωρίς η απόφαση του να υπόκειται σε ένδικο μέσο για τον τελευταίο ως άνω λόγο(άρθρο 47). Η παράλειψη αναγραφής στο δικόγραφο της αγωγής του δικαστηρίου στο οποίο αυτή απευθύνεται, συνεπάγεται ακυρότητα της. Πλην όμως η ακυρότητα αυτή καλύπτεται από τη σχετική έκθεση καταθέσεως του εν λόγω δικογράφου.

Εφόσον βεβαίως από την έκθεση αυτή προκύπτει το δικαστήριο στη γραμματεία του οποίου έγινε η κατάθεση, δεδομένου ότι έτσι ικανοποιείται η απαίτηση του νόμου να λάβει γνώση ο εναγόμενος προς τον οποίο ικανοποιήθηκε η αγωγή με τη σχετική έκθεση, του δικαστηρίου ενώπιον του οποίου διεξάγεται η δίκη και να μπορέσει έτσι να προτείνει τις τυχόν περί αρμοδιότητάς του ενστάσεις. Ακόμη, σε περίπτωση που προτείνεται από τον εναγόμενο ένσταση παραγραφής, δε δημιουργείται υποχρέωση του ενάγοντος να συμπληρώσει το δικόγραφο της αγωγής με τα στοιχεία του χρόνου γένεσεως της επιδίκου αξιώσεως με τις προτάσεις του της πρώτης συζήτησης της υποθέσεως στο ακροατήριο ή με δήλωση καταχωρημένη στα πρακτικά. Και αυτό γιατί το περιστατικό αυτό αναφέρεται στις απαιτούμενες, από το άρθρο 272 παρ. 1, σε συνδυασμό με το άρθρο 251 του Αστικού Κώδικα, πραγματικές προϋποθέσεις για τη θεμελίωση της ενστάσεως παραγραφής (συμπλήρωση του χρόνου παραγραφής με αφετηρία τη γένεση της αξίωσης), ο δε ενάγων έχει απλώς το δικαίωμα ανταποδείξεως.

2.4.2.2 Προφορική Άσκηση της Αγωγής

Από τον έγγραφο τύπο άσκησης της αγωγής, ο νόμος αποκλίνει σε δύο μόνο περιπτώσεις:

- Στα ειρηνοδικεία στην έδρα των οποίων δεν υπάρχουν διορισμένοι δικηγόροι ή δικολάβοι, επιτρέπεται η προφορική άσκηση της αγωγής από τον ενάγοντα ενώπιον του ειρηνοδίκη, με τη σύνταξη σχετικής έκθεσης. Και στην περίπτωση αυτή όμως είναι απαραίτητες όλες οι λοιπές λεπτομέρειες τήρησης των σχετικών βιβλίων της γραμματείας του δικαστηρίου, ενώ σύμφωνα με το άρθρο 229 του Αστικού Κώδικα, πρέπει να επιδοθεί αντίγραφο της αγωγής με Ιτην κάτω από αυτήν πράξη για τον προσδιορισμό δικασίμου και την κλήση προς συζήτηση στην ορισμένη δικάσιμο, στον εναγόμενο με επιμέλεια του ενάγοντος (άρθρο 215 ΑΚ). Πάντως στις ίδιες αυτές περιπτώσεις, οι διαδικαστικές πράξεις των διαδίκων, στις οποίες περιλαμβάνονται και αυτές που γίνονται εκτός του ακροατηρίου, μπορούν να γίνουν και προφορικά ενώπιον του ειρηνοδικείου. Ειδικά όμως, στις μικροδιαφορές, η αγωγή μπορεί να ασκηθεί προφορικά, έστω και αν υπάρχουν δικηγόροι ή δικολάβοι στην έδρα του ειρηνοδικείου, προς το οποίο απευθύνεται η αγωγή (άρθρο 468 παρ. 1).
- Στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας, μπορεί να ασκηθεί από τους δικαιούμενους, σύμφωνα με τον Αστικό Κώδικα, προφορικά, με δήλωση τόσο κατά την προδικασία, όσο και στο ακροατήριο (πολιτική) αγωγή εναντίον του κατηγορούμενου και, αν υπάρχει περίπτωση, εναντίον και του αστικώς υπεύθυνου ή εναντίον των νόμιμων αντιπροσώπων τους, για αποζημίωση και αποκατάσταση από το έγκλημα, καθώς και για χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης ή ψυχικής οδύνης. Η εκδίκαση όμως της αγωγής αυτής, με προϋποθέσεις, δεν αποκλείεται να συνεχιστεί στα πολιτικά δικαστήρια.

2.4.2.3 Εγγραφή της Αγωγής στο Πινάκιο

Η άσκηση της αγωγής ολοκληρώνεται με την επίδοσή της στον εναγόμενο. Όμως στον εναγόμενο δεν επιδίδεται απλώς αντίγραφο της αγωγής, αλλά, όπως συνάγεται από τη διάταξη του άρθρου 229, επιδίδεται και κλήση προς συζήτηση την ορισμένη δικάσιμο. Ο ορισμός της δικάσιμου για τη συζήτηση της αγωγής γίνεται από εντεταλμένο δικαστή, ο οποίος επισημαίνει στο πρωτότυπο της αγωγής την ημέρα και ώρα συζήτησής της.

Αμέσως μετά την κατάθεση της αγωγής ο γραμματέας, με βάση τη σημείωση στο πρωτότυπο της αγωγής της ημέρας και ώρας συζήτησής της, την εγγράφει στο πινάκιο του δικαστηρίου, όπου σημειώνει το όνομα και το επώνυμο των διαδίκων και των πληρεξουσίων τους, καθώς και το αντικείμενο της δίκης (άρθρο 226 παράγραφος 2 ΑΚ). Το πινάκιο είναι βιβλίο με αριθμημένες σελίδες, μονογραφημένες από τον πρόεδρο του δικαστηρίου ή τον ειρηνοδίκη, στο οποίο καταχωρίζονται οι υποθέσεις που θα συζητηθούν σε κάθε δικάσιμο. Ο πρόεδρος του δικαστηρίου ή ο ειρηνοδίκης ορίζει τον αριθμό των υποθέσεων που θα εκδικασθούν σε κάθε δικάσιμο.

Η εγγραφή της αγωγής στο πινάκιο δεν αποτελεί όρο του υποστατού για ολοκλήρωση της άσκησης της αγωγής, αλλά προϋπόθεση για την παραδεκτή συζήτηση της αγωγής κατά την ορισμένη δικάσιμο. Κατά την ορθότερη άποψη, η εγγραφή της αγωγής στο πινάκιο, μολονότι εμπίπτει χρονικά στο στάδιο της προδικασίας, δεν αποτελεί στοιχείο της προδικασίας, ώστε τυχόν παράλειψη της εγγραφής αυτής να επισύρει την εφαρμογή του άρθρου 111 παρ. 2, αφού η εγγραφή στο πινάκιο διευκολύνει απλώς τον προσδιορισμό της δικασίμου κατά την κατάθεση της αγωγής και την παρακολούθηση της πορείας της υπόθεσης και προφανώς δεν αφορά την κατοχύρωση θεμελιωδών δικονομικών δικαιωμάτων. Η διάταξη του άρθρου 226, παρ. 2, όπως αναφέρεται, δεν έχει το χαρακτήρα κανόνα δημόσιας τάξης, όμως η τήρησή της παρακολουθείται από το δικάζον δικαστήριο και αυτεπαγγέλτως, ώστε τυχόν μη εγγραφή της αγωγής στο πινάκιο συνεπάγεται την αδυναμία συζήτησής της, αφού στην περίπτωση αυτή η αγωγή παραμένει χωρίς δικάσιμο. Ζήτημα γεννάται, αν προς την ανυπαρξία εγγραφής της αγωγής στο πινάκιο ταυτίζεται και η μη σήμανση της οικείας εγγραφής στο πινάκιο με τα προβλεπόμενα κατά νόμο ένσημα εισφορών υπέρ τρίτων.

2.4.2.4 Εγγραφή της αγωγής στα βιβλία διεκδικήσεων

A. Πεδίο Εφαρμογής

Αγωγές στις οποίες περιλαμβάνονται και οι αναγνωριστικές αγωγές ή οι εμπράγματα, μικτές ή νομής, εκτός από τα ασφαλιστικά μέτρα της νομής, όταν αφορούν τα ακίνητα πρέπει επιπλέον να εγγραφούν ύστερα από αίτηση του ενάγοντος ή του ανακόπτοντος στα βιβλία διεκδικήσεων του γραφείου της περιφέρειας όπου βρίσκεται το ακίνητο μέσα σε τριάντα μέρες από την κατάθεση τους, διαφορετικά απορρίπτονται και αυτεπαγγέλτως ως απαράδεκτες. Η εγγραφή των πιο πάνω αγωγών στα βιβλία διεκδικήσεων αποβλέπει, μέσω της σχετικής δημοσιότητας, προτίστως στην προστασία των συναλλαγών επί ακινήτων και ειδικότερα στην προστασία των ειδικών διαδόχων, που αποκτούν το ακίνητο μετά την άσκηση της αγωγής και θα δεσμεύονται αυτοδικαίως από το δεδικασμένο και την εκτελεστότητα της απόφασης που θα εκδοθεί σχετικώς.

Κύριο γνώρισμα των αγωγών, που πρέπει κατά τη διάταξη αυτή να εγγράφονται στα βιβλία διεκδικήσεων, είναι, να αφορούν εμπράγματο δικαίωμα ή τη νομή ακινήτου. Στην κατηγορία αυτή, λοιπόν, περιλαμβάνονται μεταξύ των άλλων, η διεκδικητική αγωγή, η αρνητική αγωγή, περί ομολογήσεως δουλείας και η περί κλήρου, όταν αφορά και ακίνητο, οι περί νομής αγωγές (εκτός των ασφαλιστικών μέτρων νομής), ακόμη και αν βάση της αγωγής είναι ο αδικαιολόγητος πλουτισμός, η ανακοπή του τρίτου στην αναγκαστική εκτέλεση και η ανακοπή ακύρωσης του πληστηριασμού ακινήτου. Εδώ ακόμη υπάγονται και οι μικτές αγωγές, οι αγωγές δηλαδή, που απορρέουν από εμπράγματο δικαίωμα, εμφανίζουν όμως και κάποιες ενοχικές εκφάνσεις όπως συμβαίνει στην αγωγή διανομής ή αγωγή κανονισμού ορίων (AK 1020).

Δεν εγγράφονται όμως οι αγωγές ως προς ενοχική υποχρέωση του εναγόμενου για απόδοση ακινήτου, καθώς και οι αγωγές ως προς τις περιουσιακές σχέσεις του οικογενειακού δικαίου, ακόμη και αν αφορούν ακίνητο. Επίσης, δεν εγγράφονται οι αγωγές μεταξύ συγκυρίων, οι οποίες αφορούν τη χρήση διαιρεμένων ή κοινόχρηστων χώρων.

Αδιάφορη για την εφαρμογή της διάταξης του άρθρου 220 παρ.1 είναι η μορφή της απαιτούμενης δικαστικής προστασίας και επομένως εγγράφονται και οι απλώς αναγνωριστικές ή και οι διαπλαστικές αγωγές. Επίσης, εκτός από τις αγωγές, εγγράφονται και οι ανταγωγές, είτε αυτές ασκούνται με αυτοτελές δικόγραφο, είτε με τις προτάσεις και οι κύριες παρεμβάσεις, ενώ δεν εγγράφονται οι πρόσθετες παρεμβάσεις. Η εγγραφή της αγωγής στα βιβλία διεκδικήσεων πρέπει να γίνει εντός τριάντα ημερών από την κατάθεση της αγωγής, και μάλιστα στα βιβλία διεκδικήσεων του γραφείου της περιφέρειας, όπου βρίσκεται το ακίνητο. Επομένως, η εγγραφή της αγωγής στα βιβλία διεκδικήσεων αναρμόδιου υποθηκοφυλακίου την καθιστά απαράδεκτη. Η παράβαση της διάταξης του άρθρου 220 παρ.1 καθιστά, όπως ορίζει η ίδια η διάταξη, την αγωγή απαράδεκτη, πράγμα που σημαίνει, ότι η διάταξη του άρθρου 220 ΑΚ, καθιερώνει διαδικαστική προϋπόθεση της δίκης, σχετιζόμενη και συνδεδεμένη με το αντικείμενο της διαφοράς κατά την έννοια του άρθρου 216 ΑΚ.

Β. Διαγραφή της αγωγής από τα βιβλία διεκδικήσεων

Η διαγραφή της αγωγής από τα βιβλία διεκδικήσεων ζητείται απευθείας από τον υποθηκοφύλακα λόγω τελεσίδικης απόρριψης της, ανεξάρτητα από το λόγο απόρριψής της. Το ίδιο ισχύει και σε κάθε περίπτωση κατάργησης της δίκης λόγω δικαστικού συμβιβασμού ή παραίτησης από το δικόγραφο ή το δικαίωμα της αγωγής. Αν ο υποθηκοφύλακας αρνηθεί, τότε διατάσσεται η διαγραφή με δικαστική απόφαση, σύμφωνα με το άρθρο 791.

Πριν την τελεσίδικη απόρριψη της αγωγής η διαγραφή της μπορεί να ζητηθεί δικαστικώς, όταν η αγωγή που έχει εγγραφεί στα βιβλία διεκδικήσεων είναι φανερά αβάσιμη και μάλιστα, είτε νόμω είτε ουσία αβάσιμη. Στην περίπτωση αυτή προβλέπεται η δυνατότητα να ζητηθεί η διαγραφή της μετά από αίτηση, η οποία εκδικάζεται με τη διαδικασία της εκούσιας δικαιοδοσίας. Στη σχετική συζήτηση κλητεύεται υποχρεωτικά αυτός που έχει καταθέσει την αγωγή που πρέπει να διαγραφεί, ενώ μετά την παρέλευση δεκαετίας από την κατάθεση, η διαγραφή μπορεί να διαταχθεί και χωρίς κλήτευση, αν κατά την κρίση του δικαστηρίου αυτή είναι δύσκολη.

2.4.3 Διακρίσεις Αγωγής

Παραμένοντας στην αγωγή, ως τη βασική αίτηση δικαστικής προστασίας, που παρέχει το αστικό δικονομικό δίκαιο, μπορούμε να τη διακρίνουμε με γνώμονα τρία κριτήρια:

α) Με κριτήριο τη φύση του προστατευόμενου ουσιαστικού δικαιώματος οι αγωγές διακρίνονται σε ενοχικές, εμπράγματα, οικογενειακές και κληρονομικές. Η διάκριση, προσανατολισμένη προς το ουσιαστικό δίκαιο, σε λίγα δικονομικά ζητήματα αποκτά πρακτική σημασία.

β) Με κριτήριο την άρθρωση του αγωγικού συλλογισμού και τη συνάρτηση του προς το σύνολο των προϋποθέσεων παροχής έννομης προστασίας επιχειρείται η σπουδαία διάκριση των αγωγών σε απαράδεκτες, νόμω αβάσιμες και ουσία αβάσιμες. Ως απαράδεκτη απορρίπτεται η αγωγή, όταν για την εκδίκασή της ελλείπει έστω και μία διαδικαστική προϋπόθεση. Ορισμένων βέβαια, η έλλειψη διαδικαστικών προϋποθέσεων, δεν προκαλεί απόρριψη της αγωγής, αλλά είτε με παραπομπή είτε αναστολή της εκδίκασής της. Στις περιπτώσεις αυτές η αγωγή δε χαρακτηρίζεται απαράδεκτη, η έννοια του απαράδεκτου προϋποθέτει έλλειψη του δικονομικού αντικειμένου της δίκης και απειλή ή επέλευση της γνήσιας συνέπειας του, δηλαδή απόρριψη της αγωγής για λόγους τυπικούς. Νόμω αβάσιμη είναι η αγωγή, της οποίας τα πραγματικά περιστατικά, αν υποτεθούν αληθινά, δεν είναι ικανά να στηρίξουν το αίτημά της, διότι σε τέτοια πραγματικά περιστατικά ο νόμος δε προσνέμει την έννομη συνέπεια της οποίας η απαγγελία ζητείται με το αίτημα της αγωγής. Όταν η αγωγή είναι νόμω αβάσιμη, απορρίπτεται χωρίς διεξαγωγή αποδείξεως, έστω και αν αμφισβητούνται τα πραγματικά της γεγονότα, διότι ενόψει του προβαλλόμενου αιτήματος, που είναι απορριπτέο, τα αμφισβητούμενα πραγματικά γεγονότα δεν έχουν έτσι κι' αλλιώς ουσιώδη επιρροή στην έκβαση της δίκης. Ουσία αβάσιμη, χαρακτηρίζεται η αγωγή, της οποίας τα πραγματικά γεγονότα δεν είναι αληθινά. Η αλήθεια των πραγματικών γεγονότων, που συγκροτούν τη βάση της αγωγής, προκύπτει κατά κανόνα μόνο με τη διεξαγωγή αποδείξεως.

γ) Γνήσια δικονομική είναι η τελευταία διάκριση των αγωγών με κριτήριο τη μορφή της ζητούμενης δικαστικής προστασίας. Αναγνωριστική ονομάζεται η αγωγή, με την οποία επιδιώκεται από το δικαστήριο η αναγνώριση της υπάρξεως ή της ανυπαρξίας ή του περιεχομένου ορισμένης έννομης σχέσεως. Καταψηφιστική είναι η αγωγή με την οποία ζητείται η καταδίκη του εναγομένου σε παροχή, δηλαδή σε πράξη, παράλειψη ή και απλή ανοιχτή. Διαπλαστική εκείνη με την οποία επιδιώκεται η σύσταση, μεταβολή ή κατάλυση έννομης σχέσης μέσω της δικαστικής απόφασης. Αντίστοιχη είναι και η διάκριση των αποφάσεων σε αναγνωριστικές, καταψηφιστικές και διαπλαστικές. Αυτή η απαρίθμηση των τριών μορφών αγωγών έγινε κατ' αύξοντα βαθμό επεμβάσεως της δικαιοδοτικής δράσεως στις ιδιωτικές έννομες σχέσεις, από την απλή απεικόνισή τους με την αναγνωριστική αγωγή προς την ουσιαστική αλλοίωση της νομικής κατάστασης με τη διαπλαστική αγωγή.

Ιστορικά όμως προηγήθηκε η εμφάνιση της καταψηφιστικής, ακολούθησε η αναγνωριστική και σχετικά πρόσφατο απόκτημα υπήρξε η διαπλαστική αγωγή. Με τη σειρά αυτή θα εξετασθούν τα κύρια σημεία των μορφών παροχής δικαστικής προστασίας:

2.4.3.1 Καταψηφιστική Αγωγή

Η Καταψηφιστική αγωγή αποτελεί το δικονομικό αντίκρουσμα της αξιώσεως του ουσιαστικού δικαίου. Όπως και εκείνη (ΑΚ 247), έτσι και αυτή έχει περιεχόμενο την παροχή, το αίτημά της δηλαδή, συνίσταται στην καταδίκη του εναγομένου σε πράξη, παράλειψη ή ανοχή, ώστε με την εκτέλεση ης αναμενόμενης αποφάσεως, να εκπληρωθεί αναγκαστικά η παροχή και να ικανοποιηθεί έτσι η αξίωση του ενάγοντος.

Σκοπός της καταψηφιστικής αγωγής και αντίστοιχα κύριο γνώρισμα της καταψηφιστικής απόφασης, είναι η δημιουργία εκτελεστικού τίτλου, που επιτρέπει την αναγκαστική εκτέλεση (ΑΚ 904 I άρθρο). Από το συνδυασμό των άρθρ. 904 II α και 916, προκύπτει ότι και από την τελεσίδικη ή προσωρινώς εκτελεστή δικαστική απόφαση, ως εκτελεστό τίτλο, πρέπει να απορρέει η ποιότητα και η ποσότητα της παροχής, άρα θα πρόκειται κατανάγκην για καταψηφιστική απόφαση, αφού μόνο αυτή περιέχει καταδίκη σε παροχή, Καταψηφιστική όμως απόφαση και συνεπώς εκτελεστός τίτλος, είναι μόνο η απόφαση που δέχεται καταψηφιστική αγωγή. Δεν είναι καταψηφιστική η απόφαση που απορρίπτει καταψηφιστική αγωγή και παραπέρα, δεν αποτελούν εκτελεστό τίτλο οι αποφάσεις που δέχονται ή απορρίπτουν αναγνωριστικές ή διαπλαστικές αγωγές. Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις η δικαστική απόφαση μπορεί να συνιστά εκτελεστό τίτλο μόνο ως προς το κεφάλαιο της ενδεχομένως επιδικαζόμενης δικαστικής δαπάνης. Καθώς με την καταψηφιστική αγωγή κατάγεται στη δίκη αξίωση του ουσιαστικού δικαίου, ανακύπτει το ερώτημα, αν η αξίωση πρέπει να είναι ώριμη και μάλιστα κατά ποιο χρονικό σημείο της δίκης. Ωριμη θεωρείται η αξίωση που απορρέει από γεννημένο ήδη δικαίωμα και δεν τελεί υπό αίρεση ή προθεσμία. Έτσι η ωρίμανση της αξιώσεως αποτελεί θέμα του ουσιαστικού δικαίου, που άλλωστε επιτρέπει την αποκατάσταση και της μελλοντικής ζημίας, αν αναμένεται με επαρκή βεβαιότητα η επέλευσή της και είναι δυνατός από τώρα ο καθορισμός της εκτάσεώς της και άλλοτε καθιστά πρόωρα απαιτητή την παροχή.

Θέμα όμως του δικονομικού δικαίου είναι αν απαιτείται η ωρίμανση της αξιώσεως για την πολιτική δίκη, αν παρέχεται δηλαδή, δικαστική προστασία μόνο σε αξιώσεις που είναι ήδη ώριμες. Στο θέμα αυτό η παλιά πολιτική δικονομία επέβαλλε την ωρίμανση της αξιώσεως το αργότερο κατά την πρώτη συζήτηση επ' ακροατηρίου αλλιώς η αγωγή απορριπτόταν ως πρόωρη.

Η Συντακτική επιτροπή του νέου κώδικα ακολούθησε στην αρχή την ίδια λύση, για να αρκестθεί τελικά στην ωρίμανση της αξιώσεως κατά το μεταγενέστερο, χρόνο καταδίκης του εναγομένου. Στο χρονικό αυτό σημείο ενέμεινε αρχικά και η Αναθεωρητική επιτροπή, η οποία όμως τελικά εγκατέλειψε το απαιτητό της αξιώσεως ως προϋπόθεση παροχής δικαστικής προστασίας και με το άρθρ. 69 καθιερώθηκε σε ευρύτατη κλίμακα την προληπτική δικαστική προστασία. Το άρθρο 69 επιτρέπει την πρόωρη άσκηση καταψηφιστικής αγωγής, ώστε να μη προστίθεται η επιβράδυνση του δικαστικού αγώνα στην καθυστέρηση εκπληρώσεως της παροχής και να επιταχύνεται κατά το δυνατό η δημιουργία εκτελεστού τίτλου και η ικανοποίηση του δικαιούχου. Με τη ρύθμιση αυτή μπορεί να ενάγεται και να απασχολείται δικαστηριακά ο οφειλέτης για παροχή, την οποία έτσι κ' αλλιώς επρόκειτο να καταβάλει, όταν θα γινόταν ληξιπρόθεσμη. Ο νόμος προφανώς αποδέχεται την ενδεχομένως περιττή εμπλοκή του υποχρέου, προτάσσοντας την αρχή της ταχύτητας, τον προστατεύει μόνο με την κατανομή της δικαστικής δαπάνης, επιβάλλοντάς την αποκλειστικά στον ενάγοντα παρά τη νίκη του.

Στα θέματα πάντως του αρθρ. 69 πρέπει να έχει ήδη συσταθεί η έννομη σχέση, από την οποία απορρέει το επίδικο δικαίωμα. Δεν παρέχεται δικαστική εξουσία για έννομες μελλοντικές και αβέβαιες.

Οι περιπτώσεις του άρθρου 69 μπορούν να ενσωματωθούν σε τρεις ομάδες:

α) Εξάρτηση της παροχής από προθεσμία ή από αίρεση. Μπορεί αμέσως μετά την καταγγελία της μισθώσεως ή και μαζί με αυτή, εφόσον επιχειρείται με την επίδοση της αγωγής και πριν παρέλθει η προθεσμία ενέργειας της καταγγελίας, να ζητηθεί η απόδοση του μισθίου, και μάλιστα τόσο στις κοινές μισθώσεις, όσο και στις εμπορικές τις διεπόμενες από την ειδική νομοθεσία για την προστασία της επαγγελματικής στέγης. Ανάλογα προληπτική δικαστική προστασία παρέχεται και όταν εκκρεμεί αίρεση, π.χ. ο προστήσας ενάγει τον προστηθέντα για την απόδοση του χρηματικού ποσού που θα υποχρεωθεί ο προστήσας να καταβάλει σε τρίτους λόγω της αδιοπραξίας του προστηθέντος ή σε περίπτωση δωρεάς αιτία θανάτου ο δωροδόχος ζητεί να, όσο ζει ακόμη ο δωρητής, την αναγνώριση ότι η εκποίηση του δωρηθέντος, που έγινε ήδη από το δωρητή, θα είναι άκυρη μετά το θάνατο του τελευταίου (ΑΚ 2032, 206). Ο νόμος μάλιστα απομακρύνθηκε εν μέρει από τους τεχνικούς όρους «προθεσμία» και «αίρεση» και προσέφυγε και σε ευρύτερες διατυπώσεις (επέλευση χρονικού σημείου, επέλευση γεγονότος), για να καλύψει ακόμη και δογματικά αμφίβολες περιπτώσεις.

β) Στη δεύτερη ομάδα εντάσσονται θέματα ουσιαστικής συναρτήσεως της επιζητούμενης παροχής είτε προς την αντιπαροχή του αντισυμβαλλομένου είτε προς τη ματαίωση της παραδόσεως πράγματος, οπότε αναζητείται αποζημίωση, ή και προς την έκδοση δικαστικής αποφάσεως ως ουσιαστικού δικαίου προϋποθέσεώς της.

γ) Η τρίτη ομάδα επιδιώκει γενικά την εκ των προτέρων αντιμετώπιση του βάσιμου φόβου «ότι ο οφειλέτης θέλει να αποφύγει την έγκαιρον εκπλήρωσιν της παροχής». Εδώ έχει υπαχθεί η σώρευση μαζί με τη διεκδικητική αγωγή και παρεπόμενου αιτήματος περί καταδίκης του εναγομένου σε παράλειψη κάθε διαταράξεως της κυριότητας του ενάγοντος μετά την προς αυτόν απόδοση του επίδικου.

Με το άρθρο 69 επιτρέπεται μεν η πρόωγη άσκηση αγωγής, δεν μετατίθεται, όμως και ο κατά το ουσιαστικό δίκαιο χρόνος εκπληρώσεως του υπόχρεου. Επομένως σε περίπτωση αποδοχής της αγωγής η καταδίκη του απαγγέλλεται για το χρονικό σημείο λήξεως της προθεσμίας ή πληρώσεως της αιρέσεως ή υπό τον όρο του ΑΚ 378 ή της μη ανευρέσεως του πράγματος κατά την εκτέλεση.

2.4.3.2 Αναγνωριστική Αγωγή

Κύριο γνώρισμα της αναγνωριστικής αγωγής είναι ο περιορισμός της στην απλή αυθεντική βεβαίωση της νομικής κατάστασης, χωρίς να επιδιώκεται ούτε η μεταβολή της, όπως με τη διαπλαστική αγωγή, ούτε η δημιουργία εκτελεστού τίτλου για την αναγκαστική προσαρμογή της πραγματικότητας στις δικαικές επιταγές, όπως με την καταψηφιστική αγωγή. Η αναγνωριστική αγωγή επιζητεί απλώς την επίσημη φωτογραφία της έννομης σχέσης, που αποτελεί το αντικείμενό της. Γι' αυτό και η νομολογία, κατά την εθιμική μάλλον αναγνώρισή της πριν εισαγωγή του ΑΚ φαινόταν να μη δέχεται ότι με την αναγνωριστική αγωγή προκαλείται γνήσια δικαστική προστασία. Τα άρθρα όμως 127 του ΑΚ, καθιέρωσαν σήμερα νομοθετικά και ρητά το θεσμό στη γενικότητά του, ώστε να μη γεννάται πλέον αμφιβολία ότι και με την αναγνωριστική απόφαση παρέχεται ισότιμη δικαστική προστασία, αφού τέμνεται διαφορά με δύναμη δεδικασμένου.

Η ισοτιμία δικαιολογείται, διότι η ασφάλεια του δικαίου, κύριος σκοπός της δίκης θεραπεύεται πλήρως με την απλή αναγνώριση των έννομων σχέσεων.

Έτσι εγκαταλείφθηκε η άποψη ότι η αναγνωριστική αγωγή αποτελεί επικουρικό υποκατάστατο της καταψηφιστικής, χρησιμοποιούμενο μόνο όπου η τελευταία δε μπορεί να ασκηθεί και επικρατεί σήμερα η αρχή της πλήρους αυτοτέλειας μεταξύ των δύο μορφών αγωγών: η δυνατότητα άσκησης καταψηφιστικής αγωγής δεν εμποδίζει τον ενάγοντα να προτιμήσει την απλή αναγνωριστική αγωγή. Με αυτήν απαλλάσσεται, βέβαια από το δικαστικό ένσημο, δεν αποκτά όμως εκτελεστό τίτλο, ώστε σ' αυτόν εναπόκειται να σταθμίσει πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα, επιλέγοντας την κατάλληλη μορφή δικαστικής προστασίας. Υπάρχουν μάλιστα περιπτώσεις, στις οποίες δε παρέχεται καταψηφιστική αγωγή, γιατί το δικαίωμα ασκείται μόνο κατ' ένσταση, επιτρέπεται όμως αναγνωριστική αγωγή, ώστε να βεβαιωθεί δικαστικά η συνδρομή των όρων άσκησης της ενστάσεως. Από την ισότιμη αυτοτέλεια μεταξύ αναγνωριστικής και καταψηφιστικής αγωγής προκύπτει ότι και η επίδοση της πρώτης επιφέρει επίσης διακοπή της παραγραφής, όπως και ότι η εφαρμοστέα διαδικασία δεν εξαρτάται από τη μορφή της αγωγής. Γίνεται βέβαια δεκτό, ότι η έλλειψη καταψηφιστικού αιτήματος στερεί από την αναγνωριστική αγωγή την ενέργεια της οχλήσεως (ΑΚ 340), είναι όμως αμφίβολο, αν αυτές οι λύσεις συμβιβάζονται με την αρχή της ισοτιμίας των μορφών δικαστικής προστασίας.

Αντικείμενο της αναγνωριστικής αγωγής είναι μόνο έννομη σχέση, δηλαδή βιοτική σχέση προσώπου προς άλλο πρόσωπο ή προσώπου προς αγαθό ρυθμιζόμενη από την έννομη τάξη. Η διάγνωση οποιασδήποτε έννομης σχέσης απαιτεί την υπαγωγή πραγματικών γεγονότων στους εφαρμοσμένους κανόνες δικαίου, μόνο έτσι η νομικά βιοτική σχέση μετασχηματίζεται σε έννομη.

Από την υπαγωγή αυτή απορρέουν έννομες συνέπειες, οι οποίες κατά κανόνα ταυτίζονται με δικαιώματα ή υποχρεώσεις. Σε τελευταία ανάλυση δικαιώματα ή υποχρεώσεις αποτελούν και το αντικείμενο της αναγνωριστικής αγωγής,

Όπως σε κάθε μορφή έννομης προστασίας, έτσι και εδώ, μόνο το πόρισμα του νομικού συλλογισμού, που καταλήγει στη διάγνωση δικαιωμάτων και υποχρεώσεων, μπορεί να αποτελέσει αυτοτελές αντικείμενο δικαιοδοτικής κρίσεως. Αντίθετα, οι προτάσεις που οδηγούν στην εξαγωγή του πορίσματος, είτε η μείζων, είτε η ελάσσων, δεν συνιστούν μόνες τους παραδεκτό αντικείμενο αναγνωριστικής αγωγής. Τα δικαστήρια ούτε γνωμοδοτούν πάνω σε αφηρημένα υλικά ζητήματα, ούτε επιπλέον έργα πραγματογνωμόνων, Αποστολή τους είναι η επίλυση διαφορών με την απαγγελία έννομων συνεπειών. Εκπλήρωση της αποστολής αυτής στο χώρο της αναγνωριστικής αγωγής επιβάλλει ενασχόληση με έννομες σχέσεις ολοκληρωμένες και αναγνώριση δικαιωμάτων ή υποχρεώσεων, όχι και απλών στοιχείων που οδηγούν στη θεμελίωσή τους. Έτσι μπορεί να ζητηθεί η αναγνώριση της υπαρξίας ή της ανυπαρξίας, του κύρους ή της ακυρότητας οποιασδήποτε δικαιοπραξίας ή συλλογικής πράξης, π.χ. της αποφάσεως γενικής συνελεύσεως ανώνυμης εταιρείας ή συνεταιρισμού, ή οποιουδήποτε δικαιώματος απορρέει από αυτές ή οποιουδήποτε απόλυτου δικαιώματος της κυριότητας ή συγκεκριμένου δικαιώματος πνευματικής ή βιομηχανικής ιδιοκτησίας.

Με την αναγνωριστική αγωγή δε διευρύνονται τα όρια της δικαιοδοσίας των τακτικών πολιτικών δικαστηρίων. Επομένως η αναγνωριστέα έννομη σχέση πρέπει καταρχήν να διέπεται από το ιδιωτικό δίκαιο, μπορεί να είναι και δημοσίου δικαίου, υπό την προϋπόθεση όμως ότι δεν υπάγεται στη δικαιοδοσία διοικητικού δικαστηρίου. Τέτοιες όμως περιπτώσεις είναι πλέον μηδαμινές μετά την ολοκλήρωση της δικαιοδοσίας των τακτικών διοικητικών δικαστηρίων.

Δε μπορεί να ζητηθεί η αναγνώριση ότι ο ενάγων είχε εγγραφεί ως φοιτητής στο πανεπιστήμιο κα είχε δικαίωμα να συμμετάσχει σε εξετάσεις ούτε ότι ορισμένη αναγκαστική απαλλοτρίωση είναι άκυρη, αφού, τα θέματα αυτά υπάγονται στην ακυρωτική αρμοδιότητα της διοικητικής δικαιοσύνης.

Από άλλη άποψη, η αναγνωριστική αγωγή διακρίνεται σε θετική και αρνητική ανάλογα με την εκφορά του αιτήματος της: η πρώτη ζητεί την αναγνώριση της υπάρξεως, η δεύτερη της ανυπαρξίας ορισμένης έννομης σχέσεως, την οποία ο εναγόμενος διατείνεται υπαρκτή. Ενώ όμως στη θετική αναγνωριστική αγωγή ο ενάγων υποχρεούται να αποδείξει την ύπαρξη του αντικειμένου της, στην αρνητική το βάρος αποδείξεως της επίδικης έννομης σχέσεως επιπίπτει στον εναγόμενο, διότι το βάρος αυτό δεν προσδιορίζεται από τη δικονομική θέση των διαδίκων, αλλά από τη ουσιαστική έννομη κατάσταση. Δεν είναι πάντως απαραίτητο να συμπίπτουν οι διάδικοι της αναγνωριστικής δίκης προς τα υποκείμενα της αναγνωριστέας έννομης σχέσης. Είναι δυνατό η επίδικη έννομη σχέση να συνδέει όχι τα ενάγοντα προς εναγόμενο, αλλά ενάγοντα προς τρίτο ή εναγόμενο προς τρίτο, π.χ. ο βάσει προσυμφώνου αγοραστής διαμερίσματος πολυκατοικίας μπορεί να έχει έννομο συμφέρον να αναγνωρισθεί δικαστικά η έννομη σχέση μεταξύ εργολάβου και οικοπεδούχου, και να ενεγάγει συνεπώς τον οικοπεδούχο που την αμφισβητεί, ή ο κύριος ακινήτου, ορισμένη έκταση του οποίου προσκυρώνεται στο μη άρτιο γειτονικό οικόπεδο που αγόρασε ο εναγόμενος άκυρα, μπορεί να ζητήσει την αναγνώριση της ακυρότητας αυτής.

Το έννομο συμφέρον αποβαίνει, λοιπόν, θεμελιώδες στοιχείο της αναγνωριστικής αγωγής. Θεωρείται ότι υφίσταται, όταν η αβεβαιότητα της αναγνωριστέας σχέσεως προξενεί κίνδυνο στις συναλλαγές ή γενικότερα στην έννομη θέση του ενάγοντος, ενώ η δικαστική προστασία που αυτός ζητεί με τη μορφή της αναγνωριστικής απόφασης και του δεδικασμένου της αποτελεί πρόσφορο και αποτελεσματικό μέσο προς αποτροπή του κινδύνου.

Το έννομο συμφέρον του ενάγοντος μπορεί να ανάγεται στο χώρο όχι μόνο του ιδιωτικού, αλλά και του δημοσίου δικαίου, όπως, στην αναγνώριση της ακυρότητας συμβάσεως δωρεάς που γίνεται με σκοπό την απαλλαγή του ενάγοντος από βεβαιωμένο φόρο δωρεάς. Συνήθης περίπτωση ελλείψεως εννόμου συμφέροντος είναι η παραγραφή της αξιώσεως, της οποίας ζητείται η αναγνώριση. Βέβαια η αναγνωριστική αγωγή δεν υπόκειται σε παραγραφή, όταν όμως η αξίωση έχει ήδη υποκύψει στην παραγραφή (ΑΚ 247), δύσκολα βλέπει κανείς πως η αναγνωριστική αγωγή, ακόμη και υπό αβεβαιότητα της έννομης σχέσης, θα επέβαινε πρόσφορο και αποτελεσματικό μέσο προς αποτροπή του κινδύνου, αφού πάντως αποκλείεται, λόγω της παραγραφής, ή μέσω καταψηφιστικής αγωγής εκπλήρωση της παροχής. Το έννομο συμφέρον, όπως λέχθηκε ήδη, αποτελεί γενική διαδικαστική προϋπόθεση, που αφορά κάθε αίτηση παροχής δικαστικής προστασίας. Η ειδική αναφορά του στο άρθρ. 70 επιβάλλεται, γιατί η απλή αναγνωριστική αγωγή δε φαίνεται από πρώτη άποψη να αποτελεί πρόσφορο μέσο ικανοποίησης του ενάγοντος, ακριβώς η ύπαρξη εννόμου συμφέροντος τη μετάγει σε επίπεδο αποτελεσματικής προστασίας. Από πρακτική άποψη κύρια συνέπεια της εξιδιασμένης μνείας στο άρθρ. 70 είναι η ανάγκη εκθέσεως του εννόμου συμφέροντος τη μετάγει σε επίπεδο αποτελεσματικής προστασίας. Από πρακτική άποψη κύρια συνέπεια της εξιδιασμένης μνείας στο άρθρ. 70 είναι η ανάγκη εκθέσεως του εννόμου συμφέροντος στο ίδιο το δικόγραφο της αγωγής, που απορρίπτεται αλλιώς ως απαράδεκτη.

2.4.3.3 Διαπλαστική Αγωγή

Ενώ με την αναγνωριστική αγωγή επιζητείται η απλή βεβαίωση της υπάρξεως ή του περιεχομένου ή της ανυπαρξίας ορισμένης έννομης σχέσης, με τη διαπλαστική αγωγή επιδιώκεται η αλλοίωση της ουσίας της: η σύσταση, μεταβολή, ή κατάλυσή της μέσω της δικαστικής απόφασης. Κύρια λοιπόν, εννοιολογικά γνωρίσματα του θεσμού είναι:

α) η μεταβολή στην έννομη κατάσταση και β) η πραγματοποίηση της μεταβολής αυτής από τη δικαστική απόφαση, συνήθως μάλιστα μετά την τελεσιδικία ή το αμετάκλητό της. Με τη διαπλαστική απόφαση η δικαιοδοτική λειτουργία απομακρύνεται από τη γενική αρχή, ότι αποστολή της είναι η διάγνωση της νομικής πραγματικότητας και η απαγγελία των συνεπειών, που απορρέουν κατά το δίκαιο από τη συμπεριφορά των υποκειμένων της, απομακρύνεται από την «κυρωτική» και στρέφεται προς την «καθοριστική» λειτουργία της δικαιοσύνης. Αυτός ακριβώς ο εξαιρετικός χαρακτήρας της δικαιοδοτικής επεμβάσεως, που προκαλείται από τη διαπλαστική αγωγή, επιβάλλει τον περιορισμό της μόνον «εις τας υπό του νόμου οριζόμενας περιπτώσεις» άρθρ. 71 το οποίο εξαντλείται στη διατύπωση ενός γενικού κανόνα παραπομπής προς ειδικότερες διατάξεις, οι οποίες και μόνο μπορούν να θεμελιώσουν την άσκηση διαπλαστικής αγωγής.

Οι διαπλαστικές αγωγές διακρίνονται σε δύο κατηγορίες με κριτήριο την ύπαρξη ή όχι ιδιωτικής αυτονομίας, Η πρώτη κατηγορία περιλαμβάνει τις περιπτώσεις, στις οποίες περιέχεται μεν διαπλαστική αγωγή, επιτρέπεται όμως και συμβατική διάπλαση της έννομης σχέσης, όπως προσδιορισμός αόριστης παροχής, μείωση υπέρμετρης ποινής (ΑΚ 409), αποκλεισμός υπαίτιου εταίρου (ΑΚ 771) σε όλες αυτές τις περιπτώσεις και μόνο τα υποκείμενα της υπό διάπλαση έννομης σχέσης (δανειστής και οφειλέτης ή όλοι οι εταίροι) θα μπορούσαν, αν συμφωνούσαν, να επιφέρουν τη ζητούμενη διάπλαση. Της δεύτερης κατηγορίας η διάπλαση μπορεί να επιτευχθεί μόνο σε δικαστική απόφαση, γιατί πρόκειται για θέματα κείμενα εκτός του χώρου της ιδιωτικής αυτονομίας, στα οποία, λοιπόν, δε γίνεται δεκτή συμβατική διαμόρφωση, όπως ακυρότητα ή ακυρωσία γάμου, διαζύγιο (ΑΚ 1438), προσβολή της πατρότητας (ΑΚ 1467).

Για οποιασδήποτε πάντως κατηγορίας διαπλαστική αγωγή και αν πρόκειται, κύριος σκοπός του θεσμού είναι η ασφάλεια της νομικής κατάστασης, την οποία επιφέρει η δικαστική μεσολάβηση. Ο νόμος θα μπορούσε να αναθέσει τη διάπλαση των έννομων σχέσεων, εκτός από τη συμφωνία των ενδιαφερόμενων, η οποία όμως σπάνια θα παρουσιάζεται και στη μονομερή βούληση του εκάστοτε δικαιούχου, Το κάνει άλλωστε, αυτό συχνά με τη θέσπιση των λεγόμενων διαπλαστικών δικαιωμάτων, όπως το δικαίωμα της υπαναχώρησης, νόμιμης (ΑΚ 382-387) ή συμβατικής (ΑΚ 389-401), ή της καταγγελίας (ΑΚ 585, 587, 669 Π, 672, 700, 725, 807). Αλλά τα διαπλαστικά δικαιώματα ασκούνται με ίδιο κίνδυνο του φορέα τους. Αν επομένως κριθεί αργότερα ότι οι προϋποθέσεις του διαπλαστικού δικαιώματος ή της άσκησης του δεν συνέτρεχαν, θεωρείται ότι η διάπλαση δεν πραγματοποιήθηκε ποτέ. Όπου λοιπόν, ο νόμος θέλει να αποφύγει το ενδιάμεσο αυτό διάστημα νομικής αβεβαιότητας, δεν απονέμει διαπλαστικό δικαίωμα, αλλά προβλέπει διαπλαστική αγωγή επαφίεται, δηλαδή, όχι στην ιδιωτική βούληση, αλλά στη δικαστική απόφαση για τη διάπλαση των έννομων σχέσεων. Η ταλάντευση του νόμου μεταξύ διαπλαστικού δικαιώματος και διαπλαστικής αγωγής επηρεάζεται από την αξιολογική αποτίμηση της συγκεκριμένης σχέσης (οικογενειακή σταθερότητα, ανάγκη αυξημένης ασφάλειας του συγκεκριμένου τομέα ή μορφής των συναλλαγών) και φυσικά διακυμαίνεται με τη χρονική εξέλιξη ή τη γεωγραφική μετατόπιση.

Στο ρωμαϊκό δίκαιο, όπως η αποπομπή της συζύγου από το συζυγικό οίκο, που συμπίπτει κατ' αποτέλεσμα με ό,τι θα λέγαμε σήμερα άσκηση διαπλαστικού δικαιώματος από το σύζυγο, έλυε το γάμο, τα σύγχρονα δίκαια απαιτούν, αντίθετα, δικαστική απόφαση. Επίσης στο σύγχρονο ελληνικό δίκαιο η ακύρωση ακυρώσιμης δικαιοπραξίας απαιτεί δικαστική απόφαση (ΑΚ 154), ενώ η λύση της εταιρείας μπορεί να επέλθει με την καταγγελία (ΑΚ 766, 767) ολοκληρώνεται, δηλαδή, με απλή άσκηση διαπλαστικού δικαιώματος. Το γερμανικό όμως δίκαιο καθιερώνει τις ακριβώς αντίθετες λύσεις: αρκείται σε ακύρωση της ακυρώσιμης δικαιοπραξίας με μονομερή δήλωση του πλανηθέντος, επιβάλλει όμως δικαστική απόφαση άρα και διαπλαστική αγωγή για τη λύση ομόρρυθμης ή ετερόρρυθμης εταιρίας.

Ενώ η διάκριση μεταξύ διαπλαστικής αγωγής και διαπλαστικού δικαιώματος ανάγεται στον ανταγωνισμό κρατικής (και ειδικότερα δικαιοδοτικής) εξουσίας και ιδιωτικής αυτονομίας, η αντιπαράθεση της αναγνωριστικής προς τη διαπλαστική αγωγή οφείλεται στη δομή του δικαίου, που άλλοτε προσαπαιτεί την παρεμβολή δικαστικής απόφασης οπλιζόμενης από το νόμο με την ικανότητα να τις επιφέρει. Όπου προβλέπεται ότι οι νομικές κυρώσεις ισχύουν, η αγωγή που κατατείνει στη δικαστική απαγγελία τους χαρακτηρίζει αναγνωριστική.

Αυτός είναι ο κανόνας, διότι το δίκαιο πραγματώνεται καταρχήν έξω από τις αίθουσες των δικαστηρίων, τα οποία μόνο επικουρική αποστολή έχουν.

Έτσι αναγνωριστική είναι η αγωγή, που έχει ως αντικείμενο την κατ' ΑΚ 138 Ι ακυρότητα της καταπλεονεκτικής δικαιοπραξίας ή την κατ' ΑΚ 2035, 1829 ακυρότητα της αιτία θανάτου δωρεάς, εφόσον προσβάλλει τη νόμιμη μοίρα, ή την κατ' ΑΚ 330, 297 ύπαρξη και έκταση της υποχρεώσεως προς αποζημίωση.

Όπου αντίθετα μόνο η έκδοση δικαστικής απόφασης ανοίγει στους ενδιαφερομένους τη δυνατότητα να επικαλεσθούν ό,τι έλαβε η χώρα νομική μεταβολή, πρόκειται για διαπλαστική αγωγή. Ως ενδείξεις υπέρ του διαπλαστικού χαρακτήρα της αγωγής χρησιμοποιούνται οι ακόλουθες:

α) Ότι προς άσκησής της νομιμοποιούνται ορισμένα μόνο πρόσωπα και όχι οποιοσδήποτε έχει έννομο συμφέρον, όπως οι κληρονόμοι τους ασκούν την αγωγή ακύρωσης δικαιοπραξίας (ΑΚ 154.2), μόνο ο σύζυγος την αγωγή διαζυγίου (ΑΚ 1439-1441), μόνο τα πρόσωπα που αναγράφονται στο άρθρ. 1469 ΑΚ την αγωγή προσβολής της πατρότητας.

β) Ότι η άσκησή της περιορίζεται χρονικά με αποκλειστική προθεσμία, όπως έξι μήνες για την αγωγή ακύρωσης απόφασης συνέλευσης σωματείου ή δύο έτη για τη αγωγή ακύρωσης ακυρώσιμης δικαιοπραξίας (ΑΚ 157).

γ) Ότι η αναμενόμενη δικαστική απόφαση ισχύει *erga omnes* και όχι απλώς *inter partes* π.χ. κατ' ΑΚ 101.4 «η απόφαση που κηρύσσει την ακυρότητα ισχύει έναντι όλων» ή κατ' ΑΚ 184 «η ακυρώσιμη δικαιοπραξία μετά την ακύρωσή της εξομοιώνεται με την εξ αρχής άκυρη» ή κατ' ΑΚ 1863.1 «άμα γίνει τελεσίδικη η απόφαση που κηρύσσει την αναξιοότητα, η επαγωγή προς τον ανάξιο θεωρείται σαν να μην έχει γίνει.

δ) Ότι παρέχεται στο δικαστή διακριτική ευχέρεια για την κρίση της αγωγής και τη διαμόρφωση του περιεχομένου της αποφάσεώς του. Αντίθετα δεν αποτελεί ένδειξη διαπλαστικής αγωγής η ισχύς της απόφασης, διότι και η αναδρομική ενέργειά της δεν είναι ασυμβίβαστη προς τον διαπλαστικό χαρακτήρα.

2.4.4 Ένσταση και Άρνηση της Αγωγής

Η αντιδιαστολή της ένστασης από την άρνηση της αγωγής και μάλιστα από την αιτιολογημένη άρνηση αυτής έχει αξιολογική πρακτική σημασία, η οποία εκδηλώνεται κυρίως στα ακόλουθα σημεία:

- Στην αιτιολογημένη άρνηση δημιουργείται βάρος απόδειξης σε βάρος του ενάγοντος, να αποδείξει την αμφισβητούμενη ιστορική βάση της αγωγής του, όχι όμως και βάρος του εναγομένου να αποδείξει τις αιτιολογίες της άρνησής του. Αυτό, βέβαια, δε σημαίνει, ότι ο εναγόμενος χάνει το δικαίωμα του προς ανταπόδειξη με την απόδειξη της αλήθειας των αιτιολογιών του. Αντίθετα, αν πρόκειται ένσταση, εφόσον φυσικά ο ενάγων αρνηθεί την ιστορική βάση της, δημιουργείται το βάρος του εναγομένου να αποδείξει την αλήθεια των γεγονότων που στηρίζουν την ένστασή του.
- Στο πλαίσιο του ανααιρετικού ελέγχου, ο ανααιρετικός λόγος του άρθρου 559 αριθ.8, συντρέχει μόνο όταν το δικαστήριο της ουσίας παρέλειψε να αποφανθεί ως προς τις ενστάσεις, όχι όμως και όταν αγνόησε τις αιτιολογίες της άρνησης της αγωγής.
- Ο ενάγων έχει το βάρος να αρνηθεί τα γεγονότα που στηρίζουν την ένσταση, ενώ δεν έχει το βάρος να αρνηθεί τα γεγονότα που αιτιολογούν την άρνηση της αγωγής του.

Η διάκριση μεταξύ ένστασης και άρνησης της ιστορικής βάσης της αγωγής δεν είναι πάντοτε ευχερής. Γενικά μπορεί να λεχθεί, ότι επί άρνησης, ο εναγόμενος αμφισβητεί την ιστορική βάση της αγωγής, επομένως δεν προβάλλει αυτοτελείς πραγματικούς ισχυρισμούς, ενώ επί ένστασης αποδέχεται την ιστορική βάση της αγωγής, πλην όμως παράλληλα ή ανεξάρτητα από αυτή, επικαλείται άλλα πραγματικά γεγονότα, τα οποία πληρούν το πραγματικό αντίθετου κανόνα δικαίου, ώστε επερχόμενης της έννομης συνέπειας αυτού είτε παρεμποδίζεται η γένεση του ασκούμενου με την αγωγή δικαιώματος, είτε καταργείται το γεννηθέν δικαίωμα αυτοδικαίως, είτε παρακωλύεται η άσκηση του βασικού δικαιώματος. Επομένως με την ένσταση ο εναγόμενος προβάλλει νέους αυτοτελείς πραγματικούς ισχυρισμούς.

Η εξάρτηση της τύχης της αγωγής από πραγματικά γεγονότα, που βρίσκονται έξω και πέρα από την ιστορική βάση της, οφείλεται, όπως ορθά σημάνθηκε, κυρίως στον ακόλουθο λόγο: Ο ενάγων πρέπει να επικαλεσθεί και να αποδείξει τη γένεση απλώς του δικαιώματος του, όχι και τη διατήρησή του έως την έναρξη της δίκης. Συνεπώς, ο εναγόμενος μπορεί είτε απλώς να αρνηθεί τη συνδρομή των ιστορούμενων, στην αγωγή, πραγματικών γεγονότων, είτε να επικαλεσθεί και να αποδείξει μεταγενέστερα γεγονότα, αποσβεστικά του επίδικου δικαιώματος. Η διακλάδωση δε, αλλά και η διασύνδεση των εννόμων σχέσεων επιτρέπει στον εναγόμενο, εκτός από την άρνηση της αγωγής ή τον ισχυρισμό περί απόσβεσης του δικαιώματος, να αντιτάξει και να κλιμακώσει τους ισχυρισμούς του σε πολλές αμυντικές γραμμές, γιατί η έννομη τάξη δεν απονέμει απλώς δικαιώματα, αλλά τα δικαιώματα αυτά τα υπάγει σε ποικίλους χρονικούς (παραγραφή, αποσβεστική προθεσμία), ή άλλους περιορισμούς (όπως απαγόρευση κατάχρησης δικαιώματος), αλλά και απέναντι στα διακαίωματα αυτά τάσσει άλλα, αντίθετα δικαιώματα (όπως το δικαίωμα επίσχεσης, την ένσταση συμψηφισμού).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΑΥΤΟΔΥΝΑΜΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ

Σε εξαιρετικές περιπτώσεις ο νόμος επιτρέπει και την αυτοδύναμη προστασία του δικαιώματος. Ο Αστικός Κώδικας προβλέπει τρεις περιπτώσεις αυτοδύναμης προστασίας. Οι διατάξεις για την αυτοδύναμη προστασία είναι αναγκαστικού δικαίου. Αυτό σημαίνει ότι κάθε δικαιούχος μπορεί αυτοδύναμα να προστατεύσει το δικαίωμά του, μέσα στα πλαίσια που τάσσει ο νόμος και δεν είναι έγκυρη συμφωνία που επιτρέπει την ευρύτερη έκταση της προστασίας αυτής. Οι εξαιρετικές αυτές περιπτώσεις είναι οι εξής:

- 1) Αυτοδικία
- 2) Άμυνα
- 3) Κατάσταση Ανάγκης

3.1 Αυτοδικία

Ορισμός:

Αυτοδικία είναι η ικανοποίηση της αξίωσης από τον ίδιο το δικαιούχο αυτοδύναμα χωρίς τη βοήθεια της αρχής (άρθρο 282 ΑΚ). Έχει χαρακτηριστικό επιθετικό και τείνει στη μεταβολή της υφισταμένης κατάστασης και στη δημιουργία νέας που αντιστοιχεί στο περιεχόμενο του δικαιώματος. Η αυτοδικία είναι κατ' εξαίρεση επιτρεπτή, όταν συντρέχουν οι προϋποθέσεις που θέτει ο Αστικός Κώδικας στο άρθρο 282.

Τελεί αυτοδικία, όπως κοινώς λέγεται «παίρνει το δίκιο με το χέρι του», εκείνος που δεν ακολουθεί τη δικαστική οδό καθόλου, αλλά και εκείνος που προσφεύγει στη Δικαιοσύνη εν μέρει χωρίς να ακολουθήσει όλα τα στάδια της νόμιμης διαδικασίας, ενεργώντας αυθαίρετα και αυτοδυνάμως (με τις δικές του δυνάμεις).

Η αυτοδικία είναι, μέσο αυτοπροστασίας των εννόμων αγαθών που ασκείται όμως μόνο εφόσον η βοήθεια της αρχής δε μπορεί να φτάσει έγκαιρα και από την αναβολή κινδυνεύει να ματαιωθεί ή να γίνει σημαντικά δυσκολότερη η πραγμάτωση της αξίωσης. Η αυτοδικία δικαιολογείται και χωρίς καμιά επίθεση σε έννομο αγαθό ή έστω προϋποθέτει μόνο μια αντίδραση στην ικανοποίηση μιας γεννημένης ιδιωτικού δικαίου αξίωσης. Αρκεί αυτή η αξίωση να είναι αγωγή και να ήταν δυνατή η δικαστική επιδίωξη της πραγμάτωσής της το χρόνο που επιχειρήθηκε η αυτοδύναμη ικανοποίησή της.

Από την άλλη πλευρά, η αυτοδικία γίνεται για τη θετική ικανοποίηση της αξίωσης και όχι για την αρνητική απόκρουση της προσβολής και την περιορισμένη υπεράσπιση του εννόμου αγαθού, όπως η άμυνα.

Η τελευταία νομιμοποιεί μια περιορισμένη προσβολή (άρθρο 22 παρ. 2 και 3) για την υπεράσπιση του εννόμου αγαθού από την επίθεση (την άδικη και παρούσα) που δέχεται. Η πρώτη νομιμοποιεί ολόκληρη την πραγμάτωση μιας αξίωσης αυτοδύναμα από το ίδιο το δικαιούχο. Η αυτοδικία μέσα στα όρια του άρθρου 282 ΑΚ (θεμιτή αυτοδικία) αποτελεί λόγο που αίρει τον άδικο χαρακτήρα της αυτοδικίας ως

αξιόποινης πράξης (άρθρο 331 ΠΚ) και κάθε άλλης αντικειμενικής υπόστασης εγκλήματος που συμβαίνει να πραγματώνεται με την ίδια πράξη της τέλεσής της. Η οριοθετημένη στο άρθρο 282 ΑΚ, θεμιτή αυτοδικία είναι λοιπόν ένας θεμελιωμένος λόγος άρσης του αδικού, εκτός του Ποινικού Κώδικα. Είναι λόγος γενικός γιατί αναφέρεται στην προστασία όλων των ατομικών εννόμων αγαθών. Αν τώρα μια αυτοδύναμη ικανοποίηση αξίωσης πραγματωθεί πέρα από τα οριοθετημένα στο άρθρο 282 ΑΚ πλαίσια, ο δράστης της θα τιμωρηθεί για άδικη «αυτοδικία» σύμφωνα με το άρθρο 331 ΠΚ και φυσικά για το έγκλημα που τυχόν τέλεσε με την πράξη αυτή. Παράλληλα θα υποχρεωθεί και σε αποζημίωση σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 283 του Αστικού Κώδικα.

Στα ίδια πλαίσια του μηχανισμού αυτοπροστασίας των εννόμων αγαθών διαμέσου των φορέων τους βρίσκεται και η αυτοδύναμη προστασία της νομής: ένα δικαίωμα ανάμεσα στην άμυνα και στην αυτοδικία. Από την αρχή πρέπει να τονιστεί πως η νομή δεν αποτελεί έννομο αγαθό. Τέτοιο είναι μόνο η ιδιοκτησία (ως πράγμα που ανήκει). Αυτός που έχει τη νομή του πράγματος φαίνεται εξωτερικά σαν ιδιοκτήτης του. Υπάρχει μάλιστα και νομικό τεκμήριο κυριότητας για το νομέα κινητού πράγματος (άρθρο 1110 ΑΚ).

Σύμφωνα με το άρθρο 985 ΑΚ αναγνωρίζει ακόμα το δικαίωμα στο νομέα κινητού, από τον οποίο αφαιρέθηκε τούτο παράνομα, να πάρει το πράγμα με τη βία από το δράστη που το αφαιρεί ή που μόλις το αφαίρεσαι και καταδιώκεται. Στο σημείο αυτό η αυτοδύναμη προστασία της νομής αποτελεί είδος θεμιτής αυτοδικίας. Δεν αποτελεί βέβαια θεμιτή αυτοδικία με τη στενή έννοια του άρθρου 282 ΑΚ, που είδαμε πιο πάνω, γιατί η αυτοδύναμη προστασία της νομής παρέχεται και όταν ακόμα η αρχή μπορεί να φτάσει έγκαιρα και να αποτρέψει την προσβολή της. Την αυτοδύναμη μάλιστα προστασία της νομής έχει κάθε νομέας. Το δικαίωμα αυτό περιορίζεται μόνο στη χρονική στιγμή της αφαίρεσης και επεκτείνεται το πολύ και στο χρόνο καταδίωξης του δράστη. Ακόμα, το άρθρο 985, δικαιολογεί το νομέα ακινήτου, από τον οποίο αφαιρέθηκε παράνομα, να το ξαναπάρει αμέσως μετά την αποβολή με τη βία. Οτιδήποτε λέχθηκε για την περίπτωση της αφαίρεσης κινητού πιο πάνω, ισχύει αναλογικά και σε αυτή την περίπτωση.

Η Αυτοδικία σύμφωνα με το νόμο, επιτρέπεται όταν συντρέχουν οι εξής προϋποθέσεις:

Προϋποθέσεις:

α) Να υφίσταται αξίωση ιδιωτικού δικαίου, η οποία να μπορεί μάλιστα να ασκηθεί με αγωγή και να ικανοποιηθεί με αναγκαστική εκτέλεση. Η αξίωση πρέπει να ανήκει στον αυτοδικούντα, καθώς δεν υπάρχει δικαίωμα αυτοδικίας για αξίωση τρίτου προσώπου. Εξαιρεση ως προς το τελευταίο εισάγει η ειδική διάταξη του άρθρου 986 ΑΚ (αυτοδικία του βοηθού νομής υπέρ του νομέα). Επιτρέπεται επίσης αυτοδικία από το νόμιμο αντιπρόσωπο του δικαιούχου.

β) Να μη μπορεί να παρεσχεθεί εγκαίρως βοήθεια της αρχής. Ως αρχή νοείται όχι μόνο η δικαστική αλλά κάθε αρχή της Πολιτείας (π.χ. αστυνομία). Το αν συντρέχει αυτή η προϋπόθεση είναι ζήτημα πραγματικό, το οποίο θα κριθεί σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση. Για παράδειγμα αν ο μισθωτής δεν αποδίδει κατά τη λήξη της μίσθωσης το μίσθιο αυτοκίνητο, ο εκμισθωτής και κύριος αυτού θα δικαιούται να αποσπάσει το αυτοκίνητο με βία από το μισθωτή στην περίπτωση που ο τελευταίος

ετοιμάζεται να το φορτώσει σε πλοίο έτοιμο να αποπλεύσει και δεν υπάρχει ο απαιτούμενος χρόνος για υποβολή αίτησης ασφαλιστικών μέτρων, ενώ δε θα δικαιούται να αυτοδικήσει σε περίπτωση κλειδώματος του αυτοκινήτου στον ιδιωτικό χώρο στάθμευσης του μισθωτή.

γ) Από την αναβολή, δηλαδή από την αδυναμία έγκαιρης επέμβασης της αρχής, να υπάρχει κίνδυνος να ματαιωθεί ή να καταστεί ουσιώδες δυσχερές η πραγμάτωση της αξίωσης. Και η συνδρομή αυτής της προϋπόθεσης είναι ζήτημα πραγματικό. Πάντως, το γεγονός ότι σε περίπτωση ματαίωσης ή ουσιώδους δυσχέρασης πραγμάτωσης της αξίωσης ο δικαιούχος έχει δικαίωμα αποζημίωσης, δεν αίρει την ανάγκη συνδρομής αυτής της προϋπόθεσης.

- Κίνδυνος ματαίωσης της αξίωσης υπάρχει για παράδειγμα, αν ο Α αφαιρέσει από το συγγραφέα Β το μοναδικό χειρόγραφο έργου του και ετοιμάζεται να το κάψει.
- Κίνδυνος σημαντικής δυσχέρασης της ικανοποίησης της αξίωσης υπάρχει για παράδειγμα, εάν ο Α ο οποίος είναι ενοικιαστής του διαμερίσματος Β, φορτώνει σε φορτηγό τα έπιπλα του για να μετακομίσει, ενώ δεν έχει πληρώσει ενοίκια 4 μηνών ή αν ο Α, άγνωστος, αρπάζει το χαρτοφύλακα του Β, την ώρα που εκείνος κάθεται και συζητά στο εστιατόριο και κατευθύνεται τρέχοντας προς την πόρτα του καταστήματος.

Στην περίπτωση που δε συντρέχουν οι παραπάνω προϋποθέσεις και τα αναγκαία μέσα που χρησιμοποίησε ο δικαιούχος, τότε η πράξη κρίνεται παράνομη και ο αυτόδικος, δηλαδή εκείνος που αυτοδίκησε, έχει υποχρέωση αποζημίωσης. Για παράδειγμα:

- Στην περίπτωση που ο Α έκλεψε το χαρτοφύλακα του Β, είναι επιτρεπτή η αυτοδύναμη αφαίρεση από το Β του χαρτοφύλακά του. Αν όμως για να αφαιρέσει ο Β από τον Α το χαρτοφύλακα, που του έκλεψε, του προκάλεσε σοβαρές σωματικές βλάβες, τότε για τον τραυματισμό, που αποτελεί πράξη που δεν είναι αναγκαία για ικανοποίηση της αξίωσης, θα υποχρεωθεί ο Β να αποζημιώσει τον Α.

Συνέπειες:

Αν συντρέχουν οι παραπάνω προϋποθέσεις, η αυτοδικία είναι επιτρεπτή, δηλαδή νόμιμη. Μόνο ο δικαιούχος του δικαιώματος νομιμοποιείται να αυτοδικήσει και όχι τρίτος. Πρέπει όμως να γίνει δεκτό ότι και τρίτος νομιμοποιείται να αυτοδικήσει, εφόσον ενεργεί κατ' εντολή του δικαιούχου ή συντρέχουν οι προϋποθέσεις της διοίκησης αλλοτρίων. Ο Αστικός Κώδικας δεν προσδιορίζει ποιες πράξεις μπορεί να ενεργήσει ο δικαιούχος, αλλά συνήθως ως πράξεις θεμιτής αυτοδικίας θεωρούνται η αφαίρεση πράγματος (π.χ. απόσπαση από τα χέρια του κλέφτη), η καταστροφή πράγματος (π.χ. ο ξενοδόχος παρεμποδίζει την αναχώρηση πελάτη που δεν εξόφλησε το λογαριασμό).

Σε κάθε όμως περίπτωση τα μέσα που θα χρησιμοποιηθούν πρέπει να είναι πρόσφορα για την ικανοποίηση του συγκεκριμένου δικαιώματος, δηλαδή δεν πρέπει να υπερβαίνουν το αναγκαίο κατά τις περιστάσεις μέτρο με τη χρήση μέσων επαχθέστερων από τα αναγκαία (ΑΚ 283). Πρέπει ακόμη να διαρκούν για όσο χρόνο υφίσταται ο κίνδυνος και έως ότου ο δικαιούχος μπορέσει να λάβει συνδρομή από την αρμόδια αρχή.

Αν ο δικαιούχος ενεργήσει χωρίς να συντρέχουν οι ανωτέρω προϋποθέσεις ή αν τα μέσα που χρησιμοποιήθηκαν υπερβαίνουν τα αναγκαία μέτρο, τότε η συμπεριφορά

του είναι παράνομη και υποχρεούται σε αποκατάσταση της ζημίας που τυχόν προξένησε (ΑΚ 283). Το ίδιο συμβαίνει και αν ο δικαιούχος βρισκόταν σε πλάνη νομίζοντας ότι υφίσταντο οι προϋποθέσεις αυτές (ΑΚ 283). Η ευθύνη αυτή είναι αντικειμενική, δηλαδή δεν απαιτείται υπαιτιότητα του δικαιούχου ως προς την έλλειψη των προϋποθέσεων της αυτοδικίας ή την υπέρβαση του προσήκοντος μέτρου.

Στην ευθύνη αυτή εφαρμόζονται αναλόγως ορισμένες διατάξεις των αδικοπραξιών (π.χ. ΑΚ 928). Επιπλέον, στις περιπτώσεις της ΑΚ 283 υφίσταται και ποινική ευθύνη του δικαιούχου. Καθώς η συμπεριφορά του δικαιούχου είναι παράνομη, υφίσταται και δικαίωμα άμυνας του οφειλέτη (ΑΚ 284).

Ειδικές περιπτώσεις αυτοδικίας

Σύμφωνα με αποφάσεις Αρείου Πάγου συνιστά αυτοδικία π.χ. η αυτοδύναμη κατάληψη αγρού και η συλλογή των καρπών από δέντρα, η κατάληψη ακινήτου με φύτευση δεντρών, η καταστροφή και αφαίρεση πασσάλων και συρματοπλεγμάτων, η αντικατάσταση κλειδαριάς μισθωμένης αποθήκης, η κατεδάφιση κτίσματος, άσκηση δουλείας διόδου μέσω ακινήτου άλλου, η διάνοιξη αυθαιρέτως αγροτικής οδού δια μέσου του κτήματος του μηνυτή, η αποβολή από τη συζυγική οικία του συζύγου και των ειδών ατομικής χρήσεώς του χωρίς δικαστική απόφαση μετοίκησης, η αφαίρεση μηχανημάτων από ομόρρυθμο έταίρο πριν οι εκκαθαριστές προβούν σε εκκαθάριση, η καταστροφή κλειδαριάς και επανεγκατάσταση στη οικία που έχει νόμιμα εξωσθεί (σε μίσθωση).

Ο Αστικός Κώδικας προβλέπει και ειδικές περιπτώσεις αυτοδικίας, για τις οποίες ισχύουν οι ειδικότερες προϋποθέσεις που προβλέπονται στις ειδικές αυτές διατάξεις.

Παραδείγματα:

- Ο ξενοδόχος μπορεί να αφαιρέσει από την πελάτισσα, η οποία προσπαθεί να διαφύγει αφήνοντας απλήρωτο το λογαριασμό, το διαμαντένιο περιδέραιό της προς εξασφάλιση της απαίτησης του (νόμιμο ενέχυρο: ΑΚ 838), όχι όμως τη βέρα του γάμου της.
- Ο ξενοδόχος μπορεί επίσης να τρυπήσει το λάστιχο του αυτοκινήτου του πελάτη ή να τον κλείσει σε ένα δωμάτιο μέχρι να φτάσει η αστυνομία.
- Εάν ο πελάτης ανθίσταται στην προσωρινή κράτηση, μπορεί ο ξενοδόχος να κάμψει την αντίστασή του με τη χρήση βίας ανάλογα με τις περιστάσεις.

3.2 Άμυνα

Ορισμός:

Άμυνα είναι η υπεράσπιση που επιβάλλεται σε κάποιον για να αποτρέψει παρούσα και άδικη επίθεση εναντίον του ίδιου ή σε τρίτον, όπως αναγράφεται στο άρθρο 284 του Αστικού Κώδικα. Επίσης, ως άμυνα ορίζεται η αναγκαία προσβολή του επιτιθέμενου, στην οποία προβαίνει το άτομο για να υπερασπιστεί τον εαυτό του ή άλλον από άδικη και παρούσα επίθεση που στρέφεται εναντίον τους. Το αναγκαίο μέτρο της άμυνας κρίνεται από το βαθμό επικινδυνότητας της επίθεσης, από το είδος της απειλούμενης βλάβης, από τον τρόπο και την ένταση της επίθεσης και από τις λοιπές περιστάσεις. Από τις διατάξεις αυτές συνάγονται τα ακόλουθα:

1) Δεν είναι άδικη η πράξη που τελείται σε άμυνα. Αυτό σημαίνει πως πρόκειται για μια πράξη που πραγματώνει αρχικά την αντικειμενική υπόσταση ενός εγκλήματος, αλλά που κρίνεται τελικά ως μη άδικη, γιατί τελείται σε κατάσταση άμυνας. Ωστε άμυνα είναι και κατάσταση παρούσας επίθεσης και πράξη απόκρουσης.

2) Η αμυντική πράξη αποτελεί κοινωνική πράξη και έχει συνεπώς όλα τα χαρακτηριστικά τούτης. Περιλαμβάνεται λοιπόν σε αυτή και η παράλειψη από αναμενόμενη κοινωνικά άμεση ενέργεια. Για παράδειγμα αν ο Α επιτεθεί κατά του Β με μαχαίρι για να τον σκοτώσει, αλλά πέσει σε ένα χαντάκι με νερό, ο Β δεν κάνει άδικη πράξη τελικά, παραλείποντας να τον σώσει, γιατί βρίσκεται σε άμυνα. Το ίδιο ισχύει και για τη νοσοκόμα Γ που δέχεται επίθεση από τον άρρωστο Δ την ώρα που επιχειρεί να του βάλει την επιβεβλημένη για την αποκατάσταση της υγείας του ένεση. Η παράλειψη της να βάλει την ένεση και η φυγή της, ως αναγκαία αμυντική πράξη για την υπεράσπισή της από την άδικη επίθεση του Δ, δεν είναι τελικά άδικη, αν και πραγματώνει την αντικειμενική υπόσταση της σωματικής βλάβης με παράληψη (άρθρα 308 ΠΚ).

3) Η αμυντική κατάσταση συνίσταται πρώτα σε μια επίθεση κατά εννόμου αγαθού. Η επίθεση είναι και αυτή κοινωνική πράξη με την παραπάνω έννοια. Μπορεί λοιπόν να γίνει και με παράλειψη. Εξάλλου, ο όρος «επίθεση» δε λαμβάνεται εδώ με την καθημερινή έννοια της λέξης που αναφέρεται μόνο σε επιθετικές πράξεις βίας κατά της ζωής, του σώματος, της ελευθερίας ή της τιμής. Κάθε προσβολή εννόμου αγαθού, που γίνεται είτε με πράξη είτε με παράλειψη, αποτελεί επίθεση. Έτσι, η νοσοκόμα Α, που παραλείπει να βάλει την επιβεβλημένη για την αποκατάσταση της υγείας του Β ένεση, επιχειρεί κατά του εννόμου αγαθού της σωματικής ακεραιότητας και υγείας, άδικη επίθεση που μπορεί να αποκρουστεί με αμυντική πράξη εξαναγκασμού της στην επιβεβλημένη ενέργεια. Ακόμα, μια κλοπή χρημάτων από την τσέπη ανύποπτου διαβάτη αποτελεί επίθεση με τη νομική έννοια του όρου κατά το άρθρο 2, παρόλο που δε θα τη χαρακτήριζε, βέβαια, έτσι κανείς στην καθημερινή γλώσσα.

4) Αφού η επίθεση, σύμφωνα με τη νομική έννοια του όρου, είναι προσβολή εννόμου αγαθού, η απρόσφορη απόπειρα που δεν έχει αυτή την ιδιότητα δεν αποτελεί άδικη επίθεση και συνεπώς δε δικαιολογείται κατ' αυτής άμυνα.

5) Η άδικη συμπεριφορά πρέπει να είναι άμεση και παρούσα. Άμεση είναι η συμπεριφορά που εκθέτει σε άμεσο κίνδυνο το έννομο αγαθό με την εξαπόλυση φυσικής δύναμης εναντίον του ή που το βλάπτει.

Άμυνα λοιπόν κατά της πρόκλησης του ηθικού αυτουργού δεν είναι επιτρεπτή σύμφωνα με το άρθρο 22 ΠΚ. Αντίθετα, χωρεί άμυνα εναντίον του άμεσου συνεργού και του απλού, κατά την τέλεση όμως της κύριας πράξης συνεργού. Παρούσα είναι η επίθεση καθώς γίνεται, τη στιγμή δηλαδή που προσβάλλει(βλάπτει ή βάζει σε κίνδυνο) το έννομο αγαθό. Έτσι ανάμεσα στην επίθεση και στην εναντίον της άμυνα υπάρχει άμεση τοπική σχέση αφού δε παρεμβάλλεται άλλη συμπεριφορά και άμεση χρονική σχέση αφού δε μεσολαβεί χρονικό διάστημα. Έτσι άμυνα κατά προπαρασκευαστικών πράξεων δεν πρέπει να επιτρέπεται, έστω και αν οι πράξεις αυτές έχουν αναχθεί σε αυτοτελή εγκλήματα. Είναι φανερό πως και η ποινή κατά του εγκληματία δεν αποτελεί άμυνα, αλλά απάντηση της πολιτείας στο έγκλημα που τελέστηκε. Στο σημείο αυτό γίνεται αντιληπτό πως η άμυνα είναι το παραπλήρωμα της ποινής στην προστασία των εννόμων αγαθών από την έννομη τάξη.

Στα διαρκή εγκλήματα, εφόσον η προσβολή συνεχίζεται και μετά την πρώτη στιγμιαία πραγμάτωση της αντικειμενικής υπόστασης, άμυνα είναι δυνατή μέχρι να λήξει η προσβολή. Αν η ουσιαστική αποπεράτωση ακολουθεί την τυπική πραγμάτωση στιγμιαίου εγκλήματος, τότε, εφόσον και η αποπεράτωση συνιστά αυτοτελή εγκληματική πράξη, άμυνα είναι φυσικά δυνατή και εναντίον της.

Για παράδειγμα, η υπεξαίρεση που ακολουθεί την κλοπή, ως ουσιαστική της αποπεράτωση μπορεί να αποκρουστεί με νόμιμη άμυνα, γιατί αποτελεί παρούσα επίθεση κατά του εννόμου αγαθού της ιδιοκτησίας, έστω και αν η κλοπή που αρχικά την πρόσβαλε τελέστηκε στο παρελθόν.

6) Η άμυνα προβάλλεται εναντίον επίθεσης παρούσας και άδικης που απευθύνεται κατά του ίδιου του αμυνόμενου ή άλλου. Φορέας δηλαδή του εννόμου αγαθού, εναντίον του οποίου στρέφεται η επίθεση μπορεί να είναι και τρίτος: άμυνα τρίτου. Ο τρίτος μπορεί να προστρέξει σε άμυνα είτε ύστερα από την πρόσκληση του θύματος της επίθεσης είτε αυθόρμητα, ακόμη και χωρίς τη θέλησή του, αρκεί η επίθεση να είναι άδικη. Αν βέβαια το θύμα συναινεί στην επίθεση και είτε η συναίνεση αποκλείει το αρχικό άδικο, δηλαδή την πραγμάτωση της αντικειμενικής υπόστασης που τυποποιεί το αρχικό εγκληματικό άδικο (όπως η συναίνεση σε κατακράτηση) είτε αίρει αυτό, τότε επέμβαση τρίτου προς απόκρουση της προσβολής (άμυνα τρίτου) δεν επιτρέπεται, γιατί η επίθεση δεν είναι άδικη. Η άμυνα τρίτου μπορεί να γίνει αυθόρμητα και αν ακόμα το έγκλημα της προσβολής διώκεται κατ' έγκληση, αρκεί η επίθεση να είναι τελικά άδικη. Αφού η άμυνα τρίτου επιτρέπεται, κατά μείζονα λόγο, επιτρέπεται και η βοήθεια τρίτου στην άμυνα του θύματος της άδικης επίθεσης.

Πρόβλημα δημιουργείται, αν το δικαίωμα της άμυνας, κατά το άρθρο 22 ΠΚ, εκτείνεται και στην αντιμετώπιση προσβολών εννόμων αγαθών του κοινωνικού συνόλου. Η θεωρία στο σημείο αυτό εμφανίζεται διαχασμένη. Η καταφατική απάντηση στο ερώτημα στηρίζεται στο δικαιολογητικό λόγο του θεσμού της άμυνας ως υπεράσπισης του δικαίου απέναντι στο άδικο ή ως αναγνώρισης της υπεροχής της έννομης τάξης απέναντι στα έννομα αγαθα, των οποίων τη διαρκή και σταθερή ειρήνευση εξασφαλίζει και εγγυάται.

Ωστόσο η αυτοδύναμη δράση του πολίτη για την προστασία κοινωνικών αγαθών, όχι μόνο δε είναι επικίνδυνη και πρόσφορη για παρακρατικές δραστηριότητες, αλλά επιβάλλεται από την κοινωνική αλληλεγγύη και τη σωστή κοινωνική αγωγή. Εξάλλου η άμυνα αποτελεί, μηχανισμό αυτοπροστασίας των εννόμων αγαθών διαμέσου των φορέων τους. Έτσι η άποψη που αποκρούει τη δυνατότητα άμυνας σε προσβολή κοινωνικών αγαθών αποστειρεί κατά κάποιο τρόπο τα αγαθά αυτά από τους φυσικούς φορείς τους έστω και αν αυτοί δεν αναγνωρίζονται ως «νομικοί φορείς».

7) Η άμυνα ως πράξη αποτελεί, όργανο για την αντιμετώπιση μιας άδικης επίθεσης και εκθέτει ως κατάσταση προσωπικά το φορέα της επίθεσης με την άρση της προστασίας των αυστηρά ατομικών του εννόμων αγαθού. Για παράδειγμα, ο αμυνόμενος αφοπλίζοντας τον επιτιθέμενο, πετά στη θάλασσα το μαχαίρι, με το οποίο του επιτίθεται και το οποίο ανήκει σε τρίτο πρόσωπο. Η φθορά της ιδιοκτησίας του τελευταίου δικαιολογείται από την άμυνα και δεν αποτελεί άδικη πράξη τελικά. Αν εκτός από τις παραπάνω περιπτώσεις κατά τη διάρκεια της άμυνας προσβληθούν από τον αμυνόμενο έννομα αγαθά τρίτων για να αποκρουστεί η επίθεση, η προσβολή θα κριθεί όχι πια σύμφωνα με τις διατάξεις για την άμυνα, αλλά ως κατάσταση ανάγκης (άρθρα 25 και 32 ΠΚ).

8) Η αμυντική πράξη προσβολής πρέπει να τελείται για την υπεράσπιση του εννόμου αγαθού από την επίθεση, σύμφωνα με το άρθρο 22 παρ.2 ΠΚ. Πρέπει δηλαδή να γίνεται για να αποκρουστεί η επίθεση ή για να αποτραπεί η συνέχισή της και όχι για άλλο λόγο, όπως για την τιμωρία του δράστη της επίθεσης. Αν συνεπώς η προσβολή του δράστη είναι άσχετη με την υπεράσπιση του προσβαλλόμενου αγαθού, δεν υπάρχει καν αμυντική πράξη, οπότε δε μπορεί να γίνει λόγος και για υπέρβαση άμυνας (άρθρο 23 ΠΚ), αλλά η προσβολή θα αντιμετωπιστεί σε αυτή την περίπτωση ως αυτοτελής επίθεση.

Για παράδειγμα, ο Α δέχεται επίθεση με χτυπήματα και βρισιές από το Β. Αμυνόμενος, βρίσκει την ευκαιρία και του κλέβει το πορτοφόλι. Η κλοπή εδώ θα κριθεί ως υπέρβαση άμυνας, έστω και αν έγινε σε κατάσταση άμυνας, γιατί δεν έχει καμία σχέση με την υπεράσπιση του αγαθού που δέχτηκε την επίθεση, αλλά ως αυτοτελής αξιόποινη πράξη. Στο σημείο αυτό πρέπει να τονιστεί πως το «αναγκαίο» της υπεράσπισης είναι από το ίδιο άρθρο 22 ΠΚ δεδομένο, όταν υπάρχει παρούσα άδικη επίθεση και η προσβολή του δράστη της γίνεται για την υπεράσπιση από αυτή. Έτσι δε μπορεί να υποστηριχτεί πως δεν είναι αναγκαία η άμυνα, όταν υπήρχε η δυνατότητα στο θύμα της επίθεσης να σωθεί με τη φυγή. Η αναγκαία προσβολή του άρθρου 22 παρ. 2 ΠΚ, αναφέρεται στο μέτρο της προσβολής που προσδιορίζεται στην αμέσως επόμενη παράγραφο του άρθρου 22 παρ. 3 και όχι στην υπεράσπιση της οποίας η αναγκαιότητα έχει κριθεί από τον ίδιο το νόμο καταφατικά σε κάθε περίπτωση απόκρουσης παρούσας και άδικης επίθεσης αποτελώντας την ουσία του θεσμού της άμυνας.

9) Όταν υπάρχει άμυνα, αλλά έχει ξεπεραστεί το αναγκαίο μέτρο της, όταν δηλαδή έχουμε μια προσβολή που έγινε για την απόκρουση άδικης και παρούσας επίθεσης πέρα από το μέτρο που χρειαζόταν, τότε πρόκειται για την υπέρβαση της άμυνας (άρθρο 23 ΠΚ). Ο όρος υπέρβαση αναφέρεται βέβαια και στην καθ' υπέρβαση του αναγκαίου μέτρου της άμυνας τελική πράξη του αμυνόμενου. Αυτή η πράξη είναι άδικη μόνο ως υπέρβαση κατά το μέτρο δηλαδή που ξεπέρασε το επιτρεπόμενο όριο και όχι από την αρχή της.

Το αναγκαίο μέτρο της άμυνας κρίνεται από το βαθμό επικινδυνότητας της επίθεσης, από το είδος απειλούμενης βλάβης, από τον τρόπο και την ένταση της επίθεσης και από τις λοιπές περιστάσεις. Όταν το άρθρο 22 παρ. 3 ΠΚ, εξαρτά το αναγκαίο μέτρο της άμυνας από το είδος της απειλούμενης βλάβης, δε πρέπει να νομιστεί ότι απαιτεί στάθμιση αγαθών, όπως συμβαίνει με το άρθρο 25 ΠΚ στην κατάσταση ανάγκης. Εκείνο που μετρά στην υπέρβαση, δεν είναι η τελική βλάβη των αγαθών, αλλά ο τρόπος της άμυνας, η ένταση της άμυνας, γιατί δεν πρόκειται εδώ για στάθμιση εννόμων αγαθών (όπως στην κατάσταση ανάγκης), αλλά για παραδοχή του ορθού μέτρου ενός αναγνωρισμένου μέσου για ένα αναγνωρισμένο σκοπό.

Για παράδειγμα, ο ιδιοκτήτης κήπου με οπωροφόρα δέντρα πυροβολήσει εναντίον παιδιού, που σκαρφάλωσε στα κάγκελα για να κλέψει ένα φρούτο, έχει φανερά ξεπεράσει τα όρια της άμυνας εξαιτίας της έντασης της αμυντικής του πράξης και αν ακόμη δεν προκάλεσε βλάβη στο παιδί.

10) Στο άρθρο 24 ΠΚ (υπαίτια κατάσταση ανάγκης) θεσπίζεται μια εξαίρεση στο δικαίωμα της άμυνας. Αν δεχτεί κανείς επίθεση που ο ίδιος προκάλεσε, παρόλο που η επίθεση αυτή είναι παρούσα και άδικη, δε δικαιολογείται να αμυνθεί. Δεν αρκεί βέβαια να προκαλέσει απλά την επίθεση του άλλου, απλή πρόκληση επίθεσης μπορεί να γίνει και από αμέλεια. Στην περίπτωση του άρθρου 24 ΠΚ φαίνεται να υπάρχει ένας προσωπικός λόγος άρσης της δικαιολόγησης, άρσης δηλαδή της άρσης του αδίκου μόνο για αυτόν που προκάλεσε την επίθεση, με το σκοπό να τελέσει αξιόποινή πράξη σε βάρος του επιτιθέμενου. Αν δηλαδή τρίτος που αγνοεί την επιδίωξη αυτή που προκάλεσε, σπεύσει να προσβάλει τον επιτιθέμενο, για να αποκρούσει την επίθεση, η άμυνά του είναι απόλυτα νόμιμη και δικαιολογημένη.

Δημιουργείται πρόβλημα σχετικά με το «υποκειμενικό» στοιχείο της δικαιολόγησης στην άμυνα: Για να δικαιολογηθεί μια αμυντική πράξη προσβολής, αρκεί το αντικειμενικό γεγονός ότι η πράξη αυτή γίνεται για την υπεράσπιση από άδικη και παρούσα επίθεση στο αναγκαίο μέτρο ή θα πρέπει να επικαλύπτονται τα αντικειμενικά αυτά στοιχεία της αμυντικής πράξης με αντίστοιχη γνώση του αμυνόμενου ή ακόμα με αντίστοιχη θέλησή του να τα πραγματώσει.

Για παράδειγμα, αν ένας μισότυφος χτυπά στο κεφάλι τον εχθρό του, αγνοώντας ότι αυτός επιτίθεται, γιατί δεν είδε το περίστροφο που κρατούσε στο χέρι του, η αγνοούμενη άμυνά του, εξακολουθεί να αίρει αντικειμενικά τον άδικο χαρακτήρα της πράξης του, που δεν παύει να είναι προσβολή για την υπεράσπιση του εννόμου αγαθού από άδικη και παρούσα επίθεση, ανεξάρτητα από τις εντυπώσεις του δράστη για αυτή. Γιατί αν στη συγκεκριμένη περίπτωση δεχόμασταν ότι ο άδικος χαρακτήρας της πράξης δεν αιρείται, παρά τη συνδρομή των αντικειμενικών προϋποθέσεων, θα ήταν σαν να αποδοκιμάζαμε τη βούληση μόνο του αμυνόμενου (να επιτεθεί στον εχθρό του), ενώ το αποτέλεσμα της πράξης του θα δικαιολογούνταν αντικειμενικά. Αυτό όμως είναι άτοπο στο σύστημα που ισχύει σήμερα στο ποινικό μας δίκαιο, όπως ακριβώς άτοπη είναι η τιμώρηση του νομιζόμενου εγκλήματος. Γιατί η αγνοούμενη άμυνα, όπως και κάθε αγνοούμενη δικαιολόγηση μιας αρχικά άδικης πράξης, αποτελεί αντίστροφη νομική πλάνη που εξομοιώνεται με το νομιζόμενο έγκλημα.

Δεν είναι, λοιπόν, σωστή η αντίθετη άποψη, ότι η αγνοούμενη άμυνα δε μπορεί να οδηγήσει σε άρση του αδίκου, που συγγέει τη δικαιολόγηση της πράξης με τη συγγνώμη του δράστη και αρνείται την πρώτη επειδή δε μπορεί να παράσχει τη δεύτερη, γιατί έρχεται σε αντίθεση με βασικές αρχές του ποινικού μας συστήματος, ανάμεσα στις οποίες είναι και η χρονική προτεραιότητα της κρίσης για τη δικαιολόγηση απέναντι στην κρίση για τη συγγνώμη.

Επίσης, δημιουργείται πρόβλημα και με την αντίστροφη της προηγούμενης περίπτωσης: με τη νομιζόμενη (όχι πια την αγνοούμενη) άμυνα. Εδώ δε συντρέχουν οι αντικειμενικοί όροι δικαιολόγησης της πράξης ως αμυντικής, αλλά ο δράστης πιστεύει ότι συντρέχουν. Δηλαδή, νομίζει ότι του επιτίθεται κάποιος και έτσι τον χτυπά «αμυνόμενος» ενώ δεν υπάρχει επίθεση πραγματικά. Η πλάνη αυτή δεν είναι βέβαια πραγματική, γιατί ο δράστης του παραδείγματός μας γνωρίζει όλα όσα κάνει. Η άποψη αυτή της εξομοίωσης της νομιζόμενης άμυνας με νομική πλάνη βρίσκεται σε απόλυτη δογματική συμφωνία με τη λύση που υποστηρίχτηκε παραπάνω για το χαρακτήρα της αντίστροφης περίπτωσης της αγνοούμενης άμυνας.

Αντίθετα αν εξομοιώναμε την αγνοούμενη άμυνα με την απρόσφορη απόπειρα, λογικά θα έπρεπε να δεχτούμε ότι η νομιζόμενη άμυνα εξομοιώνεται με πραγματική πλάνη. Επομένως στην περίπτωση μας ισχύουν τα παρακάτω:

- «Αγνοούμενη άμυνα» (= «νομιζόμενο άδικο») δηλαδή, νομιζόμενο έγκλημα
- «Νομιζόμενη άμυνα» (= «αγνοούμενο άδικο») δηλαδή, νομική πλάνη(=πλάνη για το άδικο).
Όπου αντίστροφες έννοιες είναι κατά ζεύγη:
- «Αγνοούμενη άμυνα» - «Νομιζόμενη άμυνα»
- «Νομιζόμενο έγκλημα» - «Νομική πλάνη».

Η άμυνα, σε αντίθεση με την αυτοδικία, έχει αμυντικό χαρακτήρα και αποβλέπει στη διατήρηση της υφισταμένης κατάστασης με την απόκρουση επίθεσης κατά του αμυνομένου.

Προϋποθέσεις

Σύμφωνα με το άρθρο 284 που θέτει ο Αστικός Κώδικας, η άμυνα είναι νόμιμη, όταν συντρέχουν οι εξής προϋποθέσεις:

α) Να υφίσταται επίθεση, δηλαδή ενέργεια προσώπου (και άρα όχι ζώου) που τείνει να προσβάλει το πρόσωπο ή οποιαδήποτε έννομο αγαθό του αμυνομένου ή τρίτου. Η μη συμμόρφωση προς αξίωση που απορρέει από ενοχικό δικαίωμα (π.χ. η μη καταβολή μισθώματος) δεν συνιστά επίθεση.

β) Η επίθεση να είναι άδικη, δηλαδή να είναι αντικειμενικώς αντίθετη προς την έννομη τάξη και ειδικότερα προς οποιονδήποτε ουσιαστικό κανόνα δικαίου. Κατά συνέπεια, είναι επιτρεπτή άμυνα κατά επιθετικής πράξης ακαταλογίστου, αρκεί η επίθεση να είναι αντικειμενικά άδικη. Δεν είναι άδικη μια επιθετική πράξη που αποτελεί άσκηση δικαιώματος (π.χ. νόμιμης αυτοδικίας).

γ) Η επίθεση να είναι παρούσα, δηλαδή να έχει αρχίσει ή να επίκειται. Το τελευταίο συμβαίνει, όταν η επίθεση απειλείται άμεσα ή όταν έχει παύσει προσωρινά μόνο. Το πότε συντρέχει αυτή η προϋπόθεση είναι ζήτημα πραγματικό.

δ) Η πράξη του αμυνομένου να συνιστά πράξη υπεράσπισης και να στρέφεται κατά του επιτιθεμένου. Ως πράξη υπεράσπισης εννοείται αυτή που αντικειμενικώς κρινόμενη συνιστά απόκρουση της επίθεσης, γίνεται δηλαδή για την προστασία του προσώπου ή του αγαθού που προσβάλλεται από την επίθεση.

ε) Η υπεράσπιση να είναι η επιβαλλόμενη, δηλαδή αναγκαία για την προστασία του προσώπου ή του αγαθού που προσβάλλεται (π.χ. ο πυροβολισμός διαδηλωτή από αστυνομικό σε συλλαλητήριο, επειδή ο διαδηλωτής επιτέθηκε με πέτρα κατά του αστυνομικού, και η θανάτωση του διαδηλωτή υπερβαίνουν το αναγκαίο μέτρο).

Το αν συντρέχει αυτή η προϋπόθεση είναι ζήτημα πραγματικό που κρίνεται αντικειμενικά και όχι με βάση τις υποκειμενικές αντιλήψεις του αμυνομένου. Κριτήρια που λαμβάνονται υπόψη είναι η επικινδυνότητα και η ένταση της επίθεσης, το είδος της απειλούμενης βλάβης, οι συνέπειες της αμυντικής ενέργειας κ.λ.π. Αν η υπεράσπιση ήταν η επιβαλλόμενη, είναι αδιάφορο αν η ζημία που προκλήθηκε στον επιτιθέμενο ήταν μεγαλύτερη από εκείνη που θα προκαλείτο με την επίθεση.

Το αναγκαίο μέτρο της άμυνας κρίνεται από το βαθμό επικινδυνότητας της επίθεσης, από το είδος της απειλούμενης βλάβης, από τον τρόπο και την ένταση της επίθεσης και από τις λοιπές περιστάσεις.

Συνέπειες

Αν δεν συντρέχουν οι παραπάνω προϋποθέσεις, τότε η «αμυντική» πράξη είναι παράνομη και γεννά υποχρέωση αποζημίωσης, εφόσον συντρέχουν και οι υπόλοιπες προϋποθέσεις της αδικοπρακτικής ευθύνης (ΑΚ 914). Σε αυτή την περίπτωση, επειδή η πράξη είναι παράνομη και συνιστά άδικη επίθεση, χωρεί άμυνα εναντίον της. Για παράδειγμα, ο Α καταλαμβάνει επ' αυτοφώρο το νεαρό Β να κλέβει ντομάτες από τον κήπο του και πυροβολεί εναντίον του για να τον σταματήσει, επειδή αυτή η αμυντική πράξη του Α υπερβαίνει το αναγκαίο μέτρο, με συνέπεια να είναι παράνομη και να συνιστά άδικη επίθεση, ο Β μπορεί να αμυνθεί εναντίον της πετώντας πέτρες στον Α. Αν ο αμυνόμενος πλανήθηκε ως προς τη συνδρομή των προϋποθέσεων της άμυνας (νομιζόμενη άμυνα), κατά μία γνώμη δεν ευθύνεται αν η πλάνη του ήταν συγγνωστή, ενώ κατ' άλλη (ορθότερη) γνώμη δεν ευθύνεται, μόνο αν η πλάνη του δεν οφειλόταν σε αμέλεια (ούτε σε ελαφρά).

Ειδικές περιπτώσεις

Ειδική περίπτωση άμυνας προβλέπει ο ΑΚ 985 σχετικά με την αυτοδύναμη προστασία της νομής.

Παράδειγμα: Ο ιδιοκτήτης νυχτερινού κέντρου Α, κατά τη διάρκεια συμπλοκής με ομάδα αναρχικών που μπήκε στο μαγαζί για καταστροφές και ξυλοδαρμούς, έριξε αρχικά ένα προειδοποιητικό πυροβολισμό αλλά χωρίς αποτέλεσμα. Γι' αυτό έριξε έναν δεύτερο με στόχο τον αρχηγό της ομάδας Β. Η σφαίρα διαπέρασε την κοιλιά του Β, εξοστρακίστηκε στο πάτωμα και στη συνέχεια έπληξε στο μάτι τον αμέτοχο πελάτη Γ. Η πράξη του Α δεν δικαιολογείται απέναντι στον Γ με βάση τις διατάξεις περί άμυνας. Επειδή ο Α έπρεπε να είχε προβλέψει τέτοια επεισόδια και να είχε λάβει τα αναγκαία μέτρα και επειδή ενόψει της διακινδύνευσης πελατών του έπρεπε να είχε αποφύγει τη χρήση του όπλου, η συμπεριφορά του κρίθηκε από το δικαστήριο παράνομη και καταδικάστηκε σε αποζημίωση του Γ.

3.3 Κατάσταση Ανάγκης

Ορισμός

Σύμφωνα με το άρθρο 285 του Αστικού Κώδικα, κατάσταση ανάγκης ορίζεται ως η «καταστροφή ξένου πράγματος εφόσον είναι αναγκαία για να αποτραπεί επικείμενος κίνδυνος που απειλεί δυσανάλογα μεγαλύτερη ζημία σε αυτόν που επιχειρεί την καταστροφή ή σε άλλον». Όπως και η άμυνα, η κατάσταση ανάγκης έχει αμυντικό χαρακτήρα, με τη διαφορά ότι η τελευταία στρέφεται κατά πράγματος και όχι κατά πρόσωπου. Η πράξη σε κατάσταση ανάγκης πραγματώνει την αντικειμενική υπόσταση εγκλήματος. Είναι λοιπόν, αρχικά, άδικη πράξη. Στα πλαίσια όμως των ορισμών του άρθρου 25 ΠΚ, το αρχικό άδικο αιρείται, η πράξη της προσβολής δικαιολογείται και δεν παραμένει τελικά άδικη. Δεν αποτελεί κατά συνέπεια έγκλημα (άρθρο 14 ΠΚ) και δεν τιμωρείται.

Προϋποθέσεις:

Για να δικαιολογηθεί μια πράξη σε κατάσταση ανάγκης κατά το άρθρο 25 του ΠΚ, θα πρέπει να συντρέχουν οι εξής προϋποθέσεις:

α) Να υπάρχει κίνδυνος που να απειλεί έννομο αγαθό σε συγκεκριμένη στιγμή της ατομικότητάς του. Ό,τι είναι για την άμυνα η επίθεση, για την κατάσταση ανάγκης είναι ο κίνδυνος. Στην άμυνα, η επίθεση προέρχεται αποκλειστικά από τον άνθρωπο, ενώ στην κατάσταση ανάγκης ο κίνδυνος για το συγκεκριμένο έννομο αγαθό δεν είναι άμεση ενέργεια κάποιου ανθρώπου, αλλά είτε δημιουργείται τυχαία από φυσικές δυνάμεις είτε προκαλείται από ενέργεια ζώου, είτε απορρέει και από ανθρώπινη δραστηριότητα, που άμεσα προκάλεσε όμως άλλο αποτέλεσμα. Στην κατάσταση ανάγκης πρέπει, λοιπόν να σωθεί ένα έννομο αγαθό που βρίσκεται στα πρόθυρα επικείμενης βλάβης (δηλαδή σε κίνδυνο).

β) Ο κίνδυνος να είναι παρών, ούτε μελλοντικός, ούτε φυσικά περασμένος. Πρέπει συνεπώς να επίκειται η προσβολή του αγαθού τώρα, όπως ακριβώς στην άμυνα η επίθεση πρέπει να είναι παρούσα.

γ) Η πράξη προσβολής του ενός αγαθού πρέπει να γίνεται προς αποτροπή του κινδύνου που απειλεί το άλλο, όπως η πράξη προσβολής στην άμυνα πρέπει να γίνεται προς απόκρουση της άδικης επίθεσης.

δ) Ο κίνδυνος να είναι «άλλως αναπότρεπτος». Για να σωθεί το έννομο αγαθό από τον κίνδυνο, θα πρέπει οπωσδήποτε να καταστραφεί το άλλο. Αν ο κίνδυνος που απειλεί το έννομο αγαθό μπορεί να αποτραπεί με οποιοδήποτε άλλο τρόπο, η θυσία του άλλου αγαθού, δε δικαιολογείται ως πράξη κατάστασης ανάγκης και παραμένει συνεπώς άδικη.

ε) Ο κίνδυνος να απειλεί το πρόσωπο ή την περιουσία του υποκειμένου της προσβολής ή και άλλου. Πρόκειται για τα έννομα αγαθά της ιδιοκτησίας-περιουσίας και για τα λοιπά ατομικά αγαθά: ανθρώπινη ζωή, σωματική ακεραιότητα, προσωπική ελευθερία και τιμή. Φορέας των αγαθών που κινδυνεύουν μπορεί να είναι ο ίδιος ο δράστης της προσβολής ή και τρίτος. Ως τρίτος δε νοείται μόνο συγκεκριμένο πρόσωπο, αλλά και ο αόριστος αριθμός προσώπων που συγκροτούν το κοινωνικό σύνολο. Έτσι είναι δικαιολογημένη η καταστροφή πράγματος για να σωθεί ένα αγαθό-πράγμα που εξυπηρετεί το κοινωνικό σύνολο και ανήκει στο κράτος ή σε άλλο νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου. Φυσικά για προσωπικά αγαθά του κοινωνικού συνόλου δε μπορεί να γίνει λόγος.

Επίσης η υπόσταση του κράτους, η πολιτειακή εξουσία, η δημόσια τάξη, η δημόσια υπηρεσία, η δικαιοσύνη, ως λειτουργία της του κράτους, δεν υπάγονται στη ρύθμιση του άρθρου 25 ΠΚ. Αν όμως η προσβολή γίνει για να αποτρέψει κίνδυνο που απειλεί αυτά τα αγαθά και παράλληλα άμεσα και προσωπικά ή περιουσιακά αγαθά συγκεκριμένων ή αορίστου αριθμού προσώπων, τότε η πράξη της προσβολής μπορεί να δικαιολογηθεί, εφόσον συντρέχουν και οι λοιπές προϋποθέσεις του άρθρου 25 ΠΚ.

στ) Η αξία του αγαθού που πρόκειται να προστατευτεί να είναι δυσανάλογα μεγαλύτερη από τη ζημιά που προκαλείται. Εάν, για παράδειγμα, καταστρέψω ξένο πράγμα για να προστατέψω δικό μου ίσης αξίας, η ενέργειά μου είναι παράνομη.

ζ) Ο κίνδυνος που απειλεί το πρόσωπο ή την περιουσία του δράστη της προσβολής να μην οφείλεται σε υπαιτιότητα του δράστη. Κατά μία γνώμη, η έκφραση «άνευ υπαιτιότητός του» στο άρθρο 25, σημαίνει ότι δεν πρέπει να η κατάσταση ανάγκης να είναι υπαίτια, με την έννοια που χρησιμοποιείται ο όρος στο άρθρο 24 ΠΚ (υπαίτια κατάσταση άμυνας). Δεν πρέπει δηλαδή να προκλήθηκε από το δράστη, για να τη χρησιμοποιήσει ως πρόσχημα, προκειμένου «δικαιολογημένα» να προσβάλει ξένα έννομα αγαθά.

η) Σχετική είναι και η προϋπόθεση εφαρμογής του άρθρου 25, παράγραφος 1 του ΠΚ, που αναγράφεται στη δεύτερη παράγραφο του ίδιου άρθρου, ότι η προηγούμενη διάταξη δεν εφαρμόζεται σε όποιον είχε καθήκον να εκτεθεί στον απειλούμενο κίνδυνο. Κατάσταση ανάγκης δεν υπάρχει για το πρόσωπο που είχε καθήκον νομικό να εκτεθεί στον κίνδυνο (όπως πυροσβέστης, αστυνομικός). Έτσι, η προσβολή άλλων αγαθών για να σώσει αυτό το πρόσωπο τον εαυτό του (όχι φυσικά αγαθά τρίτων) δε μπορεί να δικαιολογηθεί (άρση αδικού), αλλά μόνο να του συγχωρεθεί αν υπάρχουν οι προϋποθέσεις για κάτι τέτοιο. Εδώ όμως χρειάζεται προσοχή: Ο νόμος (άρθρο 25 του Ποινικού Κώδικα) δε μπορεί να εννοεί ότι κάθε προσβολή που κάνει, για να αποτρέψει τον κίνδυνο και να σώσει τον εαυτό του, το υποχρεωμένο να εκτεθεί σ' αυτόν πρόσωπο, είναι αδικαιολόγητη, δηλαδή άδικη.

θ) Η βλάβη που προκλήθηκε στον άλλον να είναι κατά το είδος και τη σπουδαιότητα σημαντικά κατώτερη από αυτή που απειλήθηκε. Η προϋπόθεση αυτή αποτελεί και τη πεμπουσία της κατάστασης ανάγκης, αφού σε αυτή ακριβώς βρίσκεται ο βασικός λόγος της παραδοχής της για τη δικαιολόγηση μιας προσβολής. Δηλαδή τα έννομα αγαθά έχουν σχετική αξία, όταν απειλούνται δύο αγαθά και η παράλληλη διαφύλαξή τους είναι αδύνατη, επιβάλλεται σε μία στάθμευση των δύο συγκρουόμενων αγαθών, να επιλεγεί το επικρατέστερο και να σωθεί αυτό σε βάρος του άλλου.

Η στάθμιση των αγαθών σε κατάσταση ανάγκης αναφέρεται τόσο στη σημασία τους στο εμπειρικό επίπεδο της ατομικότητας, όσο και στο συμφέρον για τη διατήρησή τους στο συγκεκριμένο επίπεδο της μερικότητάς τους. Δεν επεκτείνεται όμως σε καμία περίπτωση, σε γενικές αξιολογήσεις της αφηρημένης κθολικότητας των αγαθών.

Αντίθετα υπογραμμίζεται το συμφέρον του φορέα για τη διατήρηση του εννόμου αγαθού, καθώς και τη σημασία που έχει γι' αυτόν το ορισμένο αντικείμενο που εξατομικεύει στο εμπειρικό επίπεδο, όπου εκδηλώνεται η κατάσταση ανάγκης, το συγκεκριμένο έννομο αγαθό του.

Πρέπει τέλος να λεχθεί πως αν η βλάβη «στον άλλον» δεν είναι σημαντικά κατώτερη από αυτή που απειλήθηκε, αλλά ίση δεν αιρείται το άδικο, αλλά ο καταλογισμός, μόνο εάν υπάρχουν οι προϋποθέσεις του άρθρου 32 ΠΚ. Αλλιώς υπάρχει υπέρβαση στην κατάσταση ανάγκης.

Αν τώρα η βλάβη δεν είναι σημαντικά κατώτερη, αλλά ούτε και ισάξια, μα απλά και μόνο κατώτερη, τότε το κενό νόμου που υπάρχει δε θα καλυφθεί από το άρθρο 32 ΠΚ, αν δεν υπάρχουν οι λοιπές προϋποθέσεις εφαρμογής, αλλά θα κριθεί πάλι ως υπέρβαση κατάστασης ανάγκης (άρθρα 25 παράγραφος 3 και 23 ΠΚ).

ι) Οι παραπάνω προϋποθέσεις του άρθρου 25 παράγραφος 1 και 2 ΠΚ, για την κατάφαση της κατάστασης ανάγκης ως λόγου που αίρει τον αρχικά άδικο χαρακτήρα μιας πράξης-προσβολής εννόμου αγαθού, πρέπει και αρκεί να υπάρχουν αντικειμενικά όχι στο μυαλό του δράστη. Αν κάποιος αγνοεί την ύπαρξή τους και ενεργήσει σχετικά, τότε όπως συμβαίνει με όλους τους λόγους άρσης του αντικειμενικού αδικού, η αγνοούμενη κατάσταση ανάγκης αίρει πάλι τον άδικο χαρακτήρα της ενέργειας αυτής, παρά την ατυχή διατύπωση άρθρου 25, παράγραφος πρώτη του Αστικού Κώδικα. Αντίστροφα, η νομιζόμενη κατάσταση ανάγκης, ως μορφή νομικής πλάνης, μπορεί να οδηγήσει σε άρση του καταλογισμού αν κριθεί «συγγνωστή» (άρθρο 31,παρ.2 ΠΚ). Οποιαδήποτε υπέρβαση της κατάστασης ανάγκης θα κριθεί όπως και η υπέρβαση της άμυνας (άρθρα 25, παρ.3, και 23 ΠΚ): αν η υπέρβαση έγινε με πρόθεση, επιβάλλεται στο δράστη ελαττωμένη ποινή(άρθρο 83 ΠΚ), αν έγινε από αμέλεια, κρίνεται κατά τις σχετικές γι'αυτή διατάξεις (του ειδικού μέρους του ΠΚ σε συνδυασμό με το άρθρο 28 ΠΚ), αν έγινε από φόβο ή την ταραχή που δοκίμασε ο δράστης με την κατάσταση ανάγκης αιρείται ο καταλογισμός του. Υπέρβαση της κατάστασης ανάγκης μπορεί να υπάρχει, όταν ο κίνδυνος μπορούσε να αποτραπεί με ηπιότερο μέσο, ή όταν η βλάβη δεν είναι κατά είδος και σπουδαιότητα σημαντικά κατώτερη από αυτή που απειλήθηκε.

Ένα είδος υποκειμενικής κατάστασης ανάγκης υπάρχει στη λεγόμενη σύγκρουση καθηκόντων, μια οριακή κατάσταση που βρίσκεται στο μεταίχμιο αδικού και καταλογισμού. Σε κάθε περίπτωση δικαιολόγησης υπάρχει αντικειμενικά σύγκρουση εννόμων αγαθών και υποκειμενικά αντίστοιχη «σύγκρουση καθηκόντων». Επίσης, υπάρχουν περιπτώσεις, στα πλαίσια της αντικειμενικής κατάστασης ανάγκης όπου από τη μία πλευρά η σωτηρία ενός εννόμου αγαθού δεν είναι δυνατή, αλλά αποτελεί εκπλήρωση νομικής υποχρέωσης για συγκεκριμένο άτομο και από την άλλη η θυσία κάποιου άλλου αγαθού συνιστά παράβαση νομικής υποχρέωσης που δε μπορεί να δικαιολογηθεί με τη ρύθμιση της κατάστασης ανάγκης στο Ποινικό Κώδικα. Επομένως, εμφανίζεται μια άλτη από το δίκαιο κατάσταση, ένα νομικό αδιέξοδο, όπως και αν ενεργήσει το συγκεκριμένο άτομο, θα συμπεριφερθεί τελικά άδικα. Αυτή, από υποκειμενική πλευρά, είναι η αληθινή σύγκρουση νομικών καθηκόντων με τη στενή-τεχνική έννοια του όρου. Για παράδειγμα, πατέρας απωθεί τον συγκρατούμενο πάνω σε σανίδα ναυαγό για να βάλει πάνω σε αυτή και να σώσει έτσι το ανήλικο παιδί του. Εδώ η προσβολή του εννόμου αγαθού του άλλου ναυαγού (ως παράβαση καθηκόντως μη προσβολής της ζωής του) δε μπορεί να δικαιολογηθεί με το άρθρο 25 ΠΚ, για την εκπλήρωση του καθήκοντος σωτηρίας του ανήλικου παιδιού (για την οποία ο πατέρας έχει ιδιαίτερη νομική υποχρέωση), αφού τα αλληλοαναιρούμενα έννομα αγαθά είναι ίσης αξίας.

Εξάλλου, αν ο πατέρας δεν έκανε την ενέργεια αυτή, τηρώντας το πρώτο καθήκον του και άφηνε το παιδί του να πνιγεί, θα παραβίαζε το δεύτερο καθήκον και θα ενεργούσε πάλι άδικα.

Έτσι, ή θα έκανε ανθρωποκτονία με πρόθεση σε βάρος του συναυαγού του (όπως τελικά έκανε), μη δικαιολογημένη από την κατάσταση ανάγκης, ή θα έκανε ανθρωποκτονία με παράλειψη (άρθρο 15 ΠΚ) σε βάρος του ανήλικου παιδιού του, που επίσης δε θα ήταν δικαιολογημένη ως κατάσταση ανάγκης.

Στο παραπάνω παράδειγμά μας, επιτρέπεται στον άτυχο συνναυαγό του πατέρα να ανατινάξει νόμιμη άμυνα στην προσπάθειά του, να τον πετάξει από τη σανίδα στη θάλασσα, σφού η μη καταλογιστή αυτή συμπεριφορά του πατέρα θα είναι πάντως άδικη. Στην αντίθετη περίπτωση ο συνναυαγός, αντιδρώντας στην προσπάθεια του πατέρα, θα τελούσε αυτός άδικη πράξη(επίθεση). Τι είδους όμως, δίκαιη λύση είναι αυτή που για να ευνοήσει τον άτυχο πατέρα, που βρέθηκε στο άλυτο δίλημμα επιλογής θα εξανάγκαζε τον εξίσου άτυχο συνναυαγό του να υποστεί τον πνιγμό που θέλησε ο πατέρας; Εδώ δίκαιη λύση δεν υπάρχει! Θα επιβληθεί ο νόμος της φύσης, και όπου δεν υπάρχει δίκαιη λύση, υπάρχει συγγνώμη. Αλλά όχι μεταμόρφωση της άδικης λύσης σε δίκαιο. Γιατί το «δίκαιο», δηλαδή το μη άδικο πρέπει να αποτελεί μία για όλους παραδεκτή κατάσταση , με βάση τις αρχές του και όχι μόνο για εκείνον που ενεργεί σε συγκεκριμένη περίπτωση, βρισκόμενος σε άλυτο δίλημμα. Δε μπορεί να υποστηριχτεί ότι ο συνναυαγός του παραδείγματός μας θα πρέπει να δεχτεί ως δίκαιη τη λύση του πνιγμού του από τον τραγικό πατέρα. Αντίθετα, η συγγνώμη είναι προσωπική υπόθεση του δράστη και για εκείνον μόνο δίνεται, χωρίς αξίωση αναγωγής σε επίπεδο καθολικής παραδοχής.

Στη σύγκρουση καθηκόντων εννοείται ότι τα συγκρουόμενα καθήκοντα θα είναι δυο υποχρεώσεις σε ενέργεια, η μία τουλάχιστο υποχρέωση σε ενέργεια και μία τουλάχιστο υποχρέωση σε παράλειψη (όπως στο παράδειγμά μας), αλλά όχι βέβαια δύο ή περισσότερες υποχρεώσεις σε παράλειψη, αφού δεν υπάρχει δυσχέρεια ταυτόχρονης μητέλεσης περισσότερων πράξεων. Χρειάζεται όμως ιδιαίτερη προσοχή στις περιπτώσεις που η προσβολή γίνεται με παράλειψη, γιατί κάθε παράλειψη, δεν αποτελεί και πράξη με την έννοια του άρθρου 14 παρ.2 του ΠΚ. Η παράλειψη είναι μορφή κοινωνικής πράξης μόνο ως κοινωνικά αναμενόμενη ενέργεια. Διαφορετικά οδηγούμαστε σε παράλογα συμπεράσματα. Όπως στο παραπάνω παράδειγμά μας, που ο πατέρας σε κάποιο ναυάγιο ενεργεί για να σώσει το ανήλικο παιδί του (και τον εαυτό του), δε μπορεί να δεχτούμε ότι παραλείπει παράλληλα να σώσει τους πέντε ή δέκα ή εκατό ναυαγούς που, πεσμένοι στη θάλασσα, δε ξέρουν κολύμπι, έστω και αν φυσικά η απασχόλησή του να σώσει το παιδί του συνιστά παράλληλα μη-κίνηση για τη σωτηρία άλλων. Αυτή η μη-κίνηση δεν είναι παράλειψη διάσωσης των άλλων, γιατί στη συγκεκριμένη περίπτωση δεν είναι κοινωνικά αναμενόμενη ενέργεια από τον πατέρα η παράλληλη με την ενέργεια σωτηρίας του παιδιού του κίνηση για τη διάσωση και των άλλων που κινδυνεύουν.

Συνέπειες

α) Η καταστροφή ή βλάβη ξένου πράγματος που έλαβε χώρα κάτω από τις προηγούμενες προϋποθέσεις δεν είναι παράνομη.

β) Παρόλα αυτά, αν ο κίνδυνος προκλήθηκε από υπαίτια πράξη αυτού που προέβη στην καταστροφή (π.χ. ερέθισε το σκύλο που του επιτέθηκε), τότε ευθύνεται αυτός σε πλήρη αποζημίωση του κυρίου του πράγματος (ΑΚ 286) , αν και η πράξη του δεν ήταν παράνομη (υπαίτια κατάσταση ανάγκης).

γ) Αν, αντίθετα, ο κίνδυνος δεν προκλήθηκε υπαιτίως από αυτόν που προέβη στην καταστροφή, μπορεί εν τούτοις να καταδικαστεί αυτός κατά τις περιστάσεις σε εύλογη αποζημίωση του κυρίου του πράγματος (ΑΚ 286) για λόγους επιείκειας (ανυπαίτια κατάσταση ανάγκης). Το αν θα καταδικαστεί σε αποζημίωση και το ύψος αυτής της αποζημίωσης απόκειται στην κρίση του δικαστή.

Αυτός, που προέβη στην καταστροφή του ξένου πράγματος το έπραξε για να αποτρέψει κίνδυνο που αφορούσε τρίτον και υποχρεώθηκε στη συνέχεια σε καταβολή εύλογης αποζημίωσης, έχει δικαίωμα να στραφεί αναγωγικά κατά του ωφεληθέντος τρίτου και να ζητήσει κατά τις διατάξεις για τη διοίκηση αλλοτρίων ό,τι κατέβαλε (ΑΚ 286), γιατί υπόχρεος έναντι του κυρίου του καταστραφέντος πράγματος είναι μόνο ο καταστροφέας και όχι ο τρίτος.

ε) Αν βέβαια δε συντρέχουν οι προαναφερθείσες προϋποθέσεις, τότε η κατάσταση ανάγκης είναι πράξη παράνομη, που συνεπάγεται ενδεχομένως ποινικές ευθύνες από υπαίτιες ενέργειες και αποζημίωση. Αλλά και αν δεν υπάρχει υπέρβαση των ορίων κατάστασης ανάγκης, οφείλεται πάντοτε εύλογη αποζημίωση, αποζημίωση δηλαδή που το δικαστήριο την προσδιορίζει ανάλογα με τις περιστάσεις, στον κύριο του πράγματος που καταστράφηκε από αυτόν που το κατέστρεψε (άρθρο 286 ΑΚ).

Παραδείγματα:

- 1) Αν ένας σκύλος ράτσας επιτεθεί σε μια γάτα, επιτρέπεται στον ιδιοκτήτη της να σκοτώσει το σκύλο, εφόσον δεν είναι δυνατή με άλλο τρόπο η σωτηρία της γάτας, Μπορεί η αξία του σκύλου να είναι αντικειμενικά μεγαλύτερη από την αξία της γάτας, πρέπει όμως να ληφθεί υπόψη και η ηθική (συναισθηματική, από διαθέσεως) αξίας της γάτας για τον ιδιοκτήτη της.
- 2) Ένα αδέσποτο σκυλί δαγκώνει τον Α. Ο Β που προστρέχει για παροχή βοήθειας διαπιστώνει ότι ο Α πρέπει να μεταφερθεί επειγόντως στο νοσοκομείο. Γι' αυτό διαρρηγνύει το σταθμευμένο αυτοκίνητό του Γ, προκειμένου να επιχειρήσει τη μεταφορά. Η αξία της ζωής του Α είναι δυσανάλογα μεγαλύτερη από τη βλάβη της κλειδαριάς του αυτοκινήτου του Γ και επομένως η πράξη του Β δεν αποτελεί παράνομη πράξη.
- 3) Αν εμφανισθεί ο Γ και προσπαθήσει να εμποδίσει με τη χρήση βίας την αφαίρεση του αυτοκινήτου από το Β, η συμπεριφορά του δε δικαιολογείται από τις διατάξεις για την άμυνα(ΑΚ 284) διότι δεν υπάρχει «άδικη επίθεση». Επομένως, επιτρέπεται στον Β να κάμψει την αντίσταση του Γ με τη χρήση βίας (ΑΚ 284).
- 4) Για τη βλάβη του αυτοκινήτου δικαιούται ο Γ να ζητήσει αποζημίωση μόνο από το Β (όχι από τον Α), ο οποίος εάν πληρώσει, έχει δικαίωμα αναγωγής κατά του (ΑΚ 286).

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Σκοπός της παρούσας πτυχιακής μας εργασίας, με θέμα «Ένδικη και Αυτοδύναμη Προστασία Δικαιώματος» είναι να κατονοήσουμε τις δύο διαφορετικές έννοιες, δηλαδή την Ένδικη και την Αυτοδύναμη Προστασία.

Παρατηρούμε, ότι διαβάζοντας την εργασία μας μπορούμε να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι προστατεύουμε τα δικαιώματά μας είτε Ενδίκως δηλαδή με τη βοήθεια δικαστικής αρχής είτε Αυτοδύναμα, δηλαδή μόνοι μας, μέσα στα πλαίσια που τάσσει ο νόμος και δεν είναι έγκυρη συμφωνία που επιτρέπει την ευρύτερη έκταση της προστασίας αυτής. Πιο συγκεκριμένα, Ένδικη προστασία είναι αυτή που παρέχει η πολιτεία με τα δικαστήρια της και ρυθμίζεται από το δικονομικό δίκαιο, εκείνου που του προσβάλλεται το δικαίωμα να ασκεί αγωγή και ζητά από το αρμόδιο δικαστήριο την έκδοση κατάλληλης απόφασης. Η αγωγή αποτελεί την εναρκτήρια ενέργεια και συγχρόνως το θεμέλιο του όλου δικαστικού αγώνα. Επίσης αγωγή είναι η θεμελιώδης διαδικαστική πράξη, με την οποία, ανοίγει η πολιτική δίκη και ζητείται από το δικαστήριο η αυθεντική διάγνωση της επίδικης διαφοράς.

Ενώ, αντίθετα ο νόμος επιτρέπει την Αυτοδύναμη προστασία του δικαιώματος σε εξαιρετικές περιπτώσεις, οι οποίες είναι η Αυτοδικία, η Άμυνα και η Κατάσταση Ανάγκης. Αυτοδικία διαπράττει, εκείνος που έχει πραγματικά ένα νόμιμο δικαίωμα ή πιστεύει ότι το έχει και στην περίπτωση προσβολής ή αμφισβητήσεώς του προκειμένου να ικανοποιήσει τις αξιώσεις του από το δικαίωμα αυτό, δεν προσφεύγει στη δικαστική αρχή, αλλά προσπαθεί ενεργώντας αυθαίρετα και αυτοδυνάμως να πετύχει αυτό το αποτέλεσμα παραλείποντας τη νόμιμη δικαστική οδό. Άμυνα ορίζεται, η αναγκαία προσβολή του επιτιθέμενου, στην οποία προβαίνει το άτομο για να υπερασπιστεί τον εαυτό του ή άλλον από άδικη και παρούσα επίθεση που στρέφεται εναντίον τους. Κατάσταση Ανάγκης, σύμφωνα με το άρθρο 285 του Αστικού Κώδικα, εννοούμε την «καταστροφή ξένου πράγματος εφόσον είναι αναγκαία για να αποτραπεί επικείμενος κίνδυνος που απειλεί δυσανάλογα μεγαλύτερη ζημιά σε αυτόν που επιχειρεί την καταστροφή ή σε άλλον».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αλεξάνδρα Β. Αδάμη, 2009. Εισαγωγή στο Αστικό Δίκαιο, Νομική Βιβλιοθήκη.
- Πηνελόπη Χρ. Αγαλλοπούλου, 2011. Βασικές Έννοιες Αστικού Δικαίου, Εκδόσεις Σάκκουλα.
- Νικόλαος Τ. Τριάντος, 2013. Αστικό Δίκαιο Επιτομή, Νομική Βιβλιοθήκη
- Κ.Φ. Καλαβρός, 2012. Πολιτική Δικονομία Γενικό Μέρος, Διαδικασία στα Πρωτοβάθμια Δικαστήρια, Εκδόσεις Σάκκουλα.
- Δημήτρης Γ. Χριστοφιλόπουλος, 2007. Εισαγωγή στο Δίκαιο, Εκδόσεις Π.Ν Σάκκουλας.
- Βασίλης Βαθρακοκοίλης, 2004. Ερμηνεία-Νομολογία Αστικού Κώδικα
- Κ. Κεραμέας, 1986. Αστικό Δικονομικό Δίκαιο-Γενικό Μέρος, Εκδόσεις Σάκκουλα
- Απόστολος Γεωργιάδης, 2012. Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας
- Ι. Μανωλεδάκης, 2001. Ποινικό Δίκαιο Επιτομή Γενικού Μέρους, Εκδόσεις Σάκκουλα
- Γρηγόριος Κ. Σφακιανός, 1995. Αστικό Δίκαιο Γενικές Αρχές Δικαίου, Εκδόσεις "INTERBOOKS"